

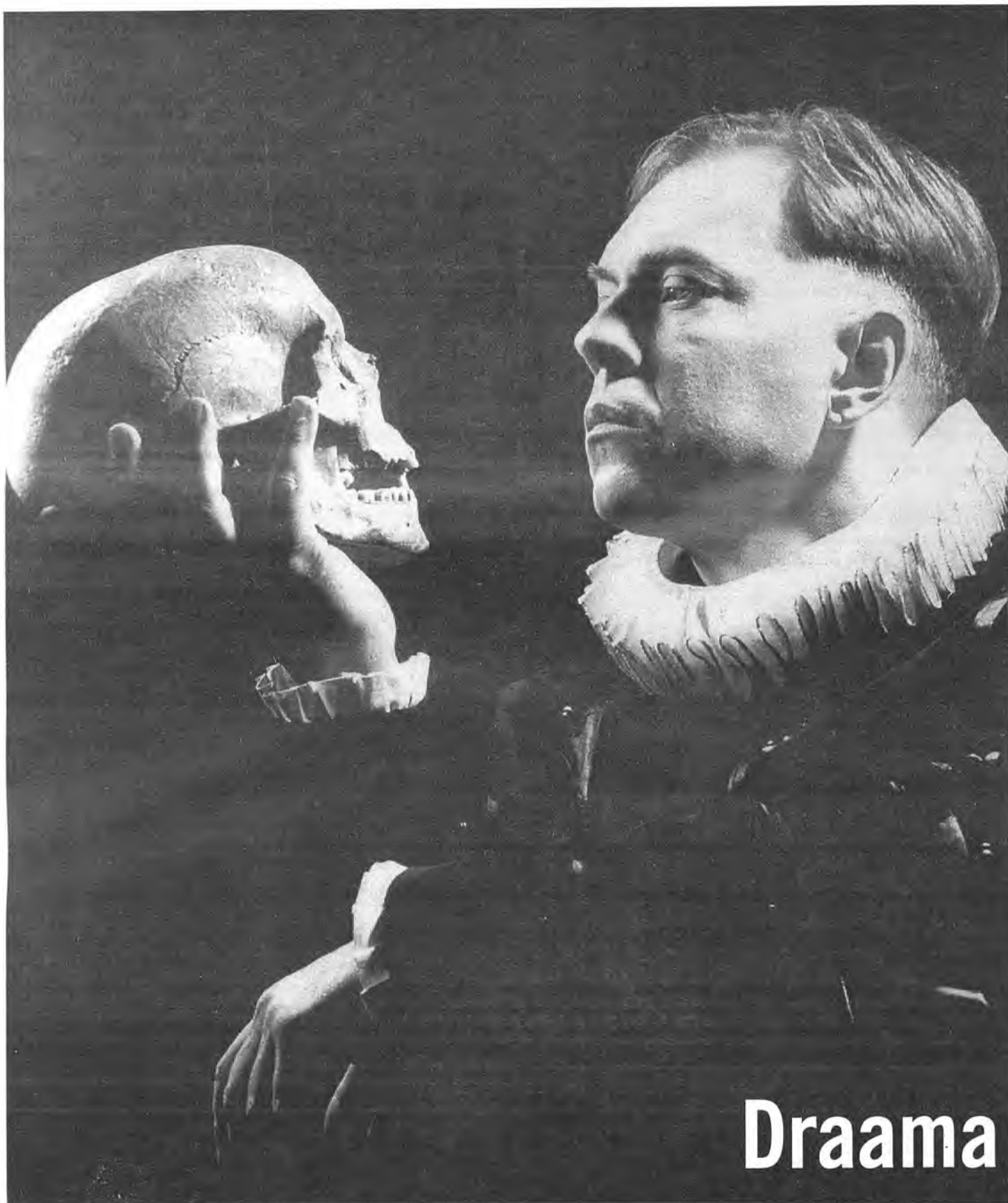
SIRP

EESTI KULTUURILEHT

hind 8 krooni

reede, 15. jaanuar 1999

number 2 (2755)

HEIKI-ERICH MERILA

Draama

Tänase kontserdiga Paldiskis alustab Rein Rannap oma kolmandat suurt klaverituuri – 1997. aastal menukatele “Klaver tuleb külla” ja “Jõuluvalgus/Jõulupimedus” järgneb nüüd “Draama”. Rannap püüab seegi kord võimendada oma muusikalist sõnumit visuaalsete kujunditega: Hamletina plakatil, säravsinise “draamatilise” parukaga kontserdilaval. Kava ise on klassikaline – Bach, Beethoven, Chopin ja Pärt –, teostevalik aga populaarne.

Ikka selleks, et kontserdivõõrast kuulajat mitte eemale peletada. Sest Rannapi teele jääb neidki kohti, kus kontserte tavaliselt ei korraldata (vt. lk. 22). Jaanuaris külastab pianist 14 paika, mängib sama kava 11. veebruaril Estonia kontserdisaalis ning annab seejärel veel kaheksa kontserti saartel. Ulatuslik ettevõtmine lubab pianistil arvata, et nii suuremahulist klassikatuuri pole Eestis enne olnud.

Täna lehes

Unt TV-esinejatest, Muti nädalakommentaari. Lk. 2/ Hvostov lääne haritlaskonnast. Lk. 3/ Tartu kunstielu. Lk. 6/ Aalto mõju Eestile. Lk. 7/ Kõiv ja Lindgren. Lk. 8 – 9/ Olupila rahvus-Sirp eri. Valton, Vahing ja vastuhakk. Mis on RKLH? Murdekirjandusest. Lk. 11 – 14 ooperis. Lk. 10/ Taanlaste idioodimäng. Lk. 16/ Engelbrecht ja Tulviste teadusest. Lk. 18.

On veel neid, kes jäävad cooliks

Me teame ju, et filmis ei vaata me tihti toimuvat mitte enda, nagu see enamasti juhtub elus, vaid hoopis mingisuguse teise, meile justkui võõra subjekti kaudu. Vaatepunkti muutusega asetume tugitoolis istuja, itaalia karplava vaataja, realistliku maalikunsti vaatleja asendist äkki mingisugusse uude positsiooni, mis üllatab meid ennastki. Selle positsiooni on meile peale surunud teose looja, tema on see, kes niiviisi vaatab ja nõuab, et meiegi nii teeksime.

Kui armastajapaar vestleb öisel metsalagendikul ja me äkki näeme neid ülesvõetuna eemalt, läbi lehestiku, siis aimame ka ilma kinoteooriat tundmata, et "metsas on veel keegi", et me oleme sattunud läheneva bandiidi positsiooni. Me hiilime võsas, ootame hetke, millal välja hüpata. Kui Spielbergi "Lõugades" kaamera ilusal päikeselisel päeval, keset muretuid suplejaid, satub äkki vee alla ja näeb sealt kilkavaid neiukesi, siis aimab ka loll vaataja, et see on võimalik hai vaatepunkt.

Mõned on seda pidanud autoritaarseks. Tarkovskile mäletatavasti ei meeldinud, kui autosõidusteeni filmiti auto laest. Kes seal on, küsis Tarkovski pahaselt.

Ometi on selline praktika muutunud igapäevaseks, nii et me seda ei märka. Kedagi ei pane imestama, kui margariini reklaamis on nälgane mees filmitud külmkapi seest. Me ei hakka enam küsima, kes on külmkapis. Me teame, et külmkapi tagumine sein on ära võetud ja seal on operaator. Kui jutusaadetes võetakse tegelasi pidevalt altpoolt, sageli isegi läbi laua klaasplaadi, siis peaksime mõtlema, et operaator on kõhuli laua all maas. Seda ta muidugi on, muidu ei tekiks meie silmade ette selline pilt. Vanaaegse samastumisteooria järgi oleme nagu meie ise laua all maas. Me justkui ei saa rahu, me ronime nii lähedale kui võimalik. Need on nii huvitavad inimesed!

Hullunud operaator ässitab tihti üles ka saates esineja. See hakkab tõmbema, ei suuda ühel kohal istuda, näeb nägemusi, võppub, satub krampidesse...

Regulaarselt neurootilist kaamerakäsitlust koos maniakaalse esinejaga hakkasin mina nägema kümnendi alguses MTVs, küllap see seal nii massiliseks saigi. Varem oli see toimunud vaid elitaarses kinos, näiteks Urusevski operaatoritöodes, kus seda võis nimetada ekspressiivsuseks. Kuuekümnendatel püüti niisugust asja kuidagi motiveerida. Et massimeedia vestlussaates nii esineja kui ka ülesvõtja oleks hullunud, poleks sobinud tollal "laia vaataja" mentaliteediga. Nüüd on see ammu muutunud massikultuuri tavaliseks osaks.

Miks räägitakse tavajuttu hullunult, kord kaamerat rabades, kord silmi pöörates, kord ennast kaotades või siis jälle leides, ja miks aeleb operaator pidevalt põrandal, pole ehk mõtet küsida. Kui loeme kollast ajakirjandust, kohtame ju sama liialdamist, üleskõlmist ja tühja-tähja huvitavaks tegemist. Nii et tegemist on võltsi eksaltatsiooniga, ärile orienteeritud enese üleskõlmisega, ärritajate plaanipärase lisamisega ja seega pole siin midagi erilist. Võiks veel lisada kõrvalmõtiivi, et praegusel ajal püüab meedia inimestesse lisaks süstida veel mingisugust erilist, kõikiläbivat, spetsiifilist millenniumi-hüsteeriat, kuid see on ise jutt ega muuda asja olemust.

Meedia hullus on siiski suhteliselt kiiresti end ammendav. Seda enam, et eestlased ei paista end laskvat eriti indutseerida. Vahepeal oli küll mure, ent nüüd on positiivsemaid märke. Isegi jõuluhullust ei õnnestunud sel aastal üles kütta. Asi polnud selles, et rahval polnud raha. Mõistus paistab hakkavat pähe tulema. Õnneks näeme jälle rääkivaid päid. On kergendus näha inimest, kes lihtsalt räägib. Vahepeal hakkasid nad ära kaduma ja see tekitas tõelist muret. On aru saadud, et permanentne paranoia ei sobi kõikjale. Mõnda kohta küll, kus see on elukutseline. Teatud stiili rockmuusiku elukutse juurde kuulub seisund, et pidevalt silme ees must, ja räppija peab kogu aeg kedagi sõimama, kui tahab oma ametit õigustada.

Seetõttu näidatakse poliitiku, eriti aga saadikukandidaate televisioonis küllalt rahulikuna. Nad tavaliselt "mõtlevad" ega kraba pärani silmi operaatori poole. Ka operaator ei lähe neid võttes liiga endast välja. Sest tema rahutus võib vaatajatele üle kanduda hirmuna näidatava isiku ees. Ega ikka ei taha valida inimest, kellega koos tunned end nagu metsloomaga ühes puuris.

Näiteks Keskerakonna reklaamis mõjub Savisaar rahulikuna. Minu arust vahib ta arvuti ekraani, leides sealt lahendusi ja neid mõtestades. Plaan on harilik portreeplaan. Kas siis Savisaare suu ja hambad (või üks silm) üle ekraani ei mõjuks maagiliselt? Ilmselt ei. On ju valijaid, kes hindavad tasakaalukust. Tõsi, Valk on erutatud ja emotsionaalne, kuid seda ikkagi maskuliinselt ja solliidselt. Teda ei haara krambid. Lõpus näidatav monoliitne kandidaatide mass on küll – positiivselt – fanaatiline, kuid me paneme tähele, et dr. Anti Liivil, kes küll samuti koos massiga midagi konformistlikku hüüab, on suhteliselt külm ja usaldusväärne ilme. Ta pole hull, jumal tänatud. Jääb mulje, et ta kontrollib olukorda.

MATI UNT

New Yorki tahad näha?

Peeter Oleskit rünnati. Alles juhtus sama Jüri Leesmentiga. Näitleja Rednar Annuse juhtum on värskelt mees. Tagasi Sulev Luigeni ning veel varem Paul Poomini viib üsna pikk rida. Mõned tuttavad pole oma läbielamistest laiemalt rääkinudki, sest politseile ei loodeta ja milleks anda enda häda ajakirjanduse kaudu ilmarahvale mäletseta?

Kas see tähendab, et meie omi pekstakse? Sugugi mitte. See on jäämäe veepealne osa. Pekstakse kõiki. A-st ja B-st kuni X-i ja Y-ni. Ainult nemed ei torka silma, sest nemed on riviinimesed. Neil ei ole Jüri Pihli telefoni. Ja nad ei ole teel Kadriorgu, kotis paar raamatut ja hõrgutis. Nagu Punamütsikesed. (Vean kihla, et kõige rohkem piinab eesti lugejat ja võimalik et ka poliitiku praegu uudishimu, mis hõrgutis see ikkagi Oleski portfelli oli?) Pekstakse kõikjal, Tallinnas ja Tartus, Kohtla-Järvel ja Pärnus, Järva- ja Võrumaal, pekstakse Ridas ja Leholas, Alempois ja Joentaganas.

Proua Helle Meri soovitusel naisterahvast Kadriorus üksi mitte jalutada jääb mulje, et Tallinn on Freetown. Ka Sierra Leone presidendil pole kontrolli residentsi ümbritseva pargi üle, seal möllavad mässulised.

Ka Lõuna-Aafrika Vabariigis on kuritegevus väga kõrge, üks suuremaid demokraatliku korraka maailmas. Eriti levinud on vara- ja isikuvastased kuriteod. Ebastabiilses ühiskonnas levivad alati uimastid, milleks narkarid vajavad raha. Ühtaegu on LAVis aktiveerunud islamifundamentalistid ja mitmed teised rühmitused, kes on seadnud eesmärgiks ameerika ja inglise päritoluga inimeste maalt väljaajamise.

Seepärast on mõistetav, miks igat liiki turvamine on seal üks kõige kiiremini arenevaid tööstusharusid. Näiteks patenteeriti LAVs mõni kuu tagasi originaalne seadeldis autorüstajate vastu. See on automaatselt tööle hakkav leegihaitja, mis kõrvetab uksest umbes kolmveerand meetri kaugusele. Kindlasti on see palju tõhusam kui trrr-trrr-böö-uua-uua, mis ainult kaaskodanikke segab.

Ka Eestis on turvamaju, mille all trepikojas või väljas traadiga ümbritsetud värava sissekäigu kõrval istub "inimkoer". Aga nüüd rajab üks kaks-kümne aastat riigis elanud inglise ärimees hoopis imeiku asja. Kaplinna lähedale kerkib turvalinn! Umbes kahekümnele tuhandele elanikule. Seal on kõik, mis eluks tarvis. Poed, bürood, staadion, tsirkus, kirik ja isegi surnuaed. Internetiajastul pole töötegemiseks tarvis linnast lahkuda. Linn on ümbritsetud mitmesuguste tõketega, meenutades ses mõttes keskaegseid linnu. Linna nimi on Heritage, mida peaks tõlkima pärandvaraks või valitud pärisosaks. Sinna sisse pääseb spetsiaalse magnetkaardiga.

Säärased linna ideed kritiseerivad kohalikud sotsiaalnoõnikud ja poliitikud muidugi kõvasti, sest isolatsioonism ei lahenda riigi kurigeensust (loodan, et keegi seda sõnavärvi kasutama ei hakka!).

Seoses sellega tuli mulle aga mõte. Korter on hea, linn veel parem. Aga miks mitte rajada siis juba turvariik? Imelik, et keegi ei ole tulnud nii lihtsale mõttele. Aga eks geniaalsed mõtted ole sageli väga lihtsad. Meie poliitikutel tasuks selle üle mõelda. Teha Eestist turvariik, kuhu pääseb sisse magnetkaardiga.

Meie edetabelite tegemine võtab üha hoogu. Sajandi poliitikud, kirjanikud, loodusimed jne. – kõik pannakse paika. See on kummaline: tegevus, mis eeldab head ajalootundmist, muutub moeks ajal, mil üldine ajalooteadvus üha ähmas-tub. Äkki on see organismi vastureaktsioon?

Arvan, et huvigruppide, institutsioonide ja neid esindavate isikute vahel oleks vähem pingeid, kui keegi ei läheneks teisele valede ootuste ja eeldustega ning mõistaks pluralismi vajadust. Ehk teisisõnu: issanda loomaaed on suur ja peabki olema. Need edetabelid on eeskätt meediaüritus, mille sihiks on lugejat aktiveerida, teda kosida. Nad on põhimõtteliselt sama, mis kõrgemal tasemel ristsõnad või ennustusvõistlus.

Samas on neil siiski olulist öelda kolmnurga lugeja – teos – autor kohta. Just: me saame nende edetabelite kaudu väga palju huvitavat

teada oma rahvast. Mida rahvas arvab ja millest peab. See on kirjandussotsioloogiline fenomen. Aga konkreetsemalt kirjanduse ja kirjanike taseme kohta säärane ankeet suuremat ei ütle, see on paratamatu. Vastajad pole eksperdid ja hõlmatav aine on liiga suur. Kui paljude lihtlugejate lauale satuvad praegu näiteks niisugused head kirjanikud sajandi esimesest kolmandikust nagu Peet Vallak või Karl August Hindrey? Nende nimede ümber pole melu. Surnud ei saa ses mõttes elavate vastu. Mõni viimasel ajal tähelepanu pälvinud autor tõuseb edetabelis suhteliselt kõrgele.

Niisugused uurimused oleks mõttekamad, kui hindajaskond koosneks proffidest ning aine oleks piiratum. Säärast on vähemalt korra ka tehtud. Ma ei tea, kas kellelegi praeguse ürituse läbiviijatest on näppu puutunud Heino Kiige poolt 1977. aastal tehtud Eesti kirjanike edetabel. Selles panid hindeid nelikümmend kriitikut, alates Nigol Andresenist ja lõpetades toonaste noorte kriitikute Rein Veidemanni ja Andres Langemetsaga. Hinnati sada ühte viimase kahekümne aasta vältel kodumaal end avaldanud autorit. Lisaks üldisele paremusjärjestusele toodi ära mitmeid teisi näitajaid – kõrgeim ja madalaim eraldivõetuna saadud koht, kõrgeimate ja madalamate erinevuse tihe-dus jne.

Seda edetabelit praegu üle vaadates tundub mulle küll, et toonases situatsioonis oli see päris pädev. Esimene oli Betti Alver, teine Paul-Eerik Rummo, kolmas Jaan Kross, viimane Hugo Angervaks. Selle edetabelit võiks koostaja loal avaldada.

Loodan, et praegu kirjanikud ja meedia teineteise peale ei pahanda; et kirjanikud vaatavad heatahtlikult niisugust mängu pealt ning ajakirjanikud ei solvu, kui loomeinimesed just vaimustusse ei satu ega tunne, et "nende asja aetakse"; et pärast edetabeli ilmumist ei hakka too, kes madalamal, kõrgema koha saavutanud ametivenda või -õde esimesena teretama hakka-ma.

Valgasse saab Läti ja Eesti instituut. Selle vajalikkuses ei maksa kahelda. Meie tüüp on teine kui lõunanaabritel. Vahel tunduvad mulle kõik ülejäänud kolme suure hõimu – germaani, romaani ja slaavi kõrval Euroopas marginaalidena. Niihästi keldid, illüürlased, kreeklased, madjarid, soomlased-eestlased kui ka baltlased jt. Praktika näitab, et see seisund ei lähenda neid üksteisele märkimisväärselt, igal pool prevaleerivad konkreetset ajalooliselt tekkinud suhtesüsteemid. Ühiskond on nagu loodus. Ka rahvuste vahel kujuneb sümbioose ja teisi kooseluvorme.

Meil pole lätlastega paksu armastust, aga mõistus ütleb, et naabriga on hea normaalselt läbi saada. Ma ei tea kuigi palju eestlasi, kel on tuttav lätlane. Samas on imelik mõelda, et need suhted ei ole alati nii kauged olnud. Eestlased olid sada aastat tagasi tugevalt esindatud mõlemas meie lähimas suurlinnas – Peterburis ja Riias. Ja neil oli elav kontakt kodumaaga. Tartu oli ka sama hästi Läti ülikoolilinn. Vahel jääb ju mulje, et rahvaste läbiläimise tendents on olnud aina ühesuunaline, ikka avardumise ja avatuse poole. Siin on küll üks jõnk sees. Kui palju on meil neid, kes surfanud mõnele läti koduleheküljele?

Meie rahvaluules ja keeles on Läti-kujundeid. Kui vanem poiss kiusas nooremat, küsis ta temalt "Kas Riia linna tahad näha?" Mispeale kukkus teise kõrva rullima, nii et vaesekeel silme ees mustaks läks. Kas nüüd tahad New Yorki näha?

Lõpuks Sirbi muutuvast juriidilisest seisundist. Teisipäeval kinnitas valitsus eelnõu, mille järgi moodustatakse sihtasutus Kultuuriliit. Asutajateks on Eesti Kultuuriministeerium, Eesti Kultuurkapital ning Perioodika AS. Selle ülesandeks on välja anda ajalehte Sirp. Esialgu. Sirp on pilootprojekt. Meie rahaallikad jäävad samaks: eraldised riigieelarvest ning Kultuurikapitalilt, natuke ka müügist ja reklaamist. Eesmärgiks on efektiivsem majandamine. Kuna me oleme samal pulgal mittetulundusühingutega, siis on sponsorigel maksusoodustused. Elame, näeme.

MIHKEL MUTT

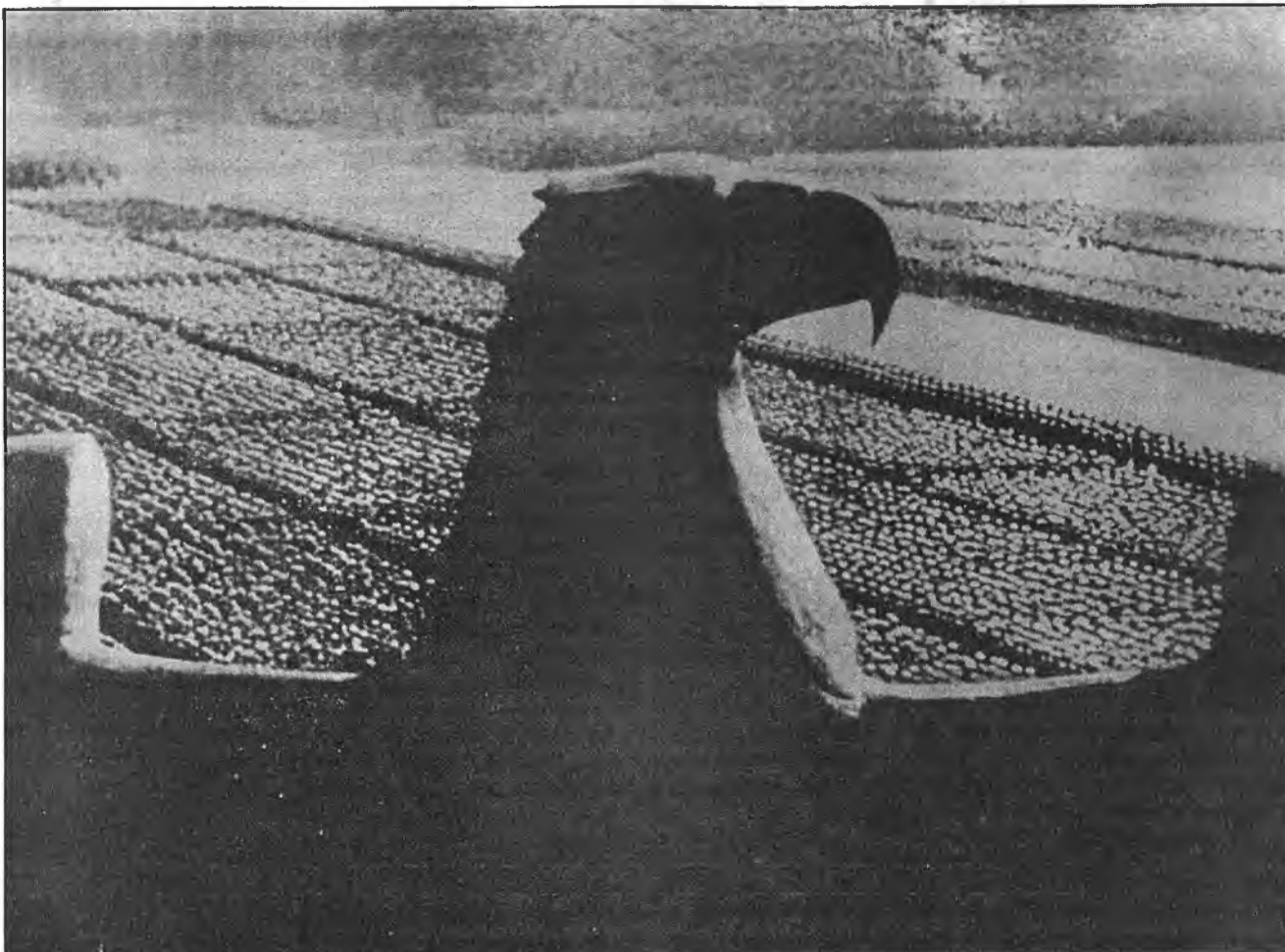
Lääne haritlaskonna kommunismimeelsuse psühholoogia

Aleksandr Solzenitsõni kaheksakümneandal sünnipäeval näidati ühes vene telekanalis dokumentaalfilmi, kus väideti muu hulgas, et Prantsusmaa ning Itaalia kompartei kontoritest kanti pärast "GULAGi arhipelaagi" ilmumist välja korvitäite kaupa äravisatud parteipileteid. Panin seda detaili teravdatult tähele, sest natuke aega enne seda olin kohtunud Saksamaal inimesega, kes uurib kommunistlike kuritegusid, täpsemalt, tegeleb Stasi arhiivi korrastamise ja säilitamisega. Mees märkis, et algusaegadel oli nende ametkonnas käinud pikk arutelu, kuidas vältida pärast Teist maailmasõda tegutsenud denatsifitseerijate vigasid. Tema märkus sundis mind küsima, kas pannes natsismi kommunismiga ühte patta, mida ta implitsiitselt ju tegi, ei satu ta kaaskodanike põlu alla. (Lääne)saksa haritlaskonna konsensusliku otsusega on natslikud kuriteod tunnistanud ometigi singulaarseks. Ma ei lootnud siirast vastust, kuid mees avanes – hiljem ta vihjas, et teatud asju võib idaeurooplastega märksa vabamalt arutada – tunnistades ausalt, et neile, kel puudub isiklik kommunismikogemus, on selle kuritegudest raske rääkida. Temasuuguste töeotsijate probleemid algavad sellest, et valgustuslikke raamatuid nagu Solzenitsõni "GULAGi arhipelaag" või äsjailmunud "Kommunismi must raamat" oli ja on karjuvalt vähe. Mind on alati ärritanud sõgedad vaidlused kommunismi ja natsismi võrreldavuse ümber. Miks on lääne haritlaskond objektiivne vaid natsionaalsotsialismi suhtes, sellal kui kommunismi hindamisel ollakse varjamatult subjektiivsed? Kui natside kuritegusid nimetatakse õigusega programmilisteks, siis kommunistide omi kujutatakse doktriini iluveana. François Furet' seisukoht, et marksismi muudab haritlaskonnale südamelähedaseks selle õpetuse intellektuaalsus, seletab muidugi nii mõndagi. Marx kirjutas olulisemad asjad Hegelilt maha, aga Hegeli mõtteid on nauding lugeda ka nendel, keda marksistlikes sümpaatiates ei saa kuidagi kahtlustada (Francis Fukuyama kaitseb oma essees "The end of history and the last man" Hegelit järgitult; näiteks Karl Popper ei mõistnud Fukuyama arvates Hegelit, kes väärinimetust "one of the constitutive philosophers of modernity", kuna ta luges tema teoseid "with his usual lack of insight").

Kuid marksismi külgetõmbe seletamine intellektuaalsusega tekitab uue küsimuse: kas see tähendab seda, et haritlaskond võtab endale õiguse otsustada hea ning kurja üle, tõstes end seega üle-inimlikesse kõrgustesse? Milline pretensioon oleks lihtsalt naeruväärne; me teame, kui altd võivad haritlased olla käituma kõrgitüdraku kombel. Stasi arhiiviga tegeleva mehe väsinud märkus, et kommunistlike vangilaagrite olustikust pole kirjutatud midagi nii halastamatut nagu "Anne Franki päevik", mõjus mulle ilmutuslikult. Kuna haritlased on tavalised inimesed, siis kehtib ütlus "parem üks kord näha, kui sada korda kuulda" täiel määral ka nende kohta. Lõpuks teab isegi iga esimese aasta tudeng, kes õpib massikommunikatsiooni, et kirjutatud tekst mõjub veenvamalt suulisest tekstist ning foto kannab rohkem infot kui illustreerimata trükisõna.

Terrorireziimi "rahvuspargid"

Alustame geograafiast. Mauthausen, Dachau ja Buchenwald on Linzi, Müncheni ja Weimari eeslinnadeks, Sachsenhausen asub Berliinist poole tunnise sõidu kaugusel, Krakovist Auschwitzi on sama vähe maad. Mis tähendab, et kultuurist üleküllastunud linnasid võib müüa koonduslaagritega ühes turismipaketis. Inimene käib teatris ja muuseumides, loeb kultuuritegelaste marmorisse raiutud ja pronksi valatud nimesid, täheldab enda ümber heaoluühiskonna konventsioone – rõhutatud tähelepanu isiksusele, madalapõrandaliseks ehitatud liinibusse, korjandust näjahädalistele Aafrikas..., siis istub trammi ja sõidab koonduslaagrisse. Kui on olemas taevast põrgusse langemise seisund, siis see on üks selliseid. Üleminek on nii järsk, et laagri värvate taga välja oksendatud lõunasöök, mis söödud heas restoranis (eraldi menüüga taimetoitlastele või košsertoidu sööjatele), pole isegi jõudnud seedima hakata. Vorkutasse, Salehardi, Norilski, Anadõri trammid ei sõida ega vii sinna kuuerealine *Autobahn*. Me ei saa Hüperboreas asunud vangilaagrite olemasolu empiirilisel kontrollida, sest rännak sinna on tuhandete kilomeetrite pikkune. Kolmeaastase jöngikonnas asunud Anadõri laagrid, kus hukkus kuni kaks miljonit inimest, asuvad "sealpoosuses"; erinevalt siinsamas külje all reaalselt eksisteerivast Dachauist, mida võib iga kell vaadata, kombata, nuusutada. Natsionaalsotsialismi *corpus delicti* on täiuslik. SSi bürokraadid talletasid koonduslaagrite ülemate raportid, protokollid, nõupidamiste stenogrammid; SSi "pii-aa"-mehed pildistasid ja filmisid laagrites toimunut (jumal küll, mis eesmärgil!); tagatipuks

Illustratsioon Georgi Zukovi raamatust "Meenutusi ja mõtisklusi".

andis SS paljud surmavabrikud pealetungivatele liitlasvägedel üle kõige sellega, mis seal oli. Oletame, et ka Norilskis või Anadõris on kunagi ametkondlikuks tarvitamiseks midagi pildistatud või filmitud. Ehkki vaevalt. Ja kui ongi, siis läksid materjalid kindlasse kohta. Ja kui KGB keldrites oligi midagi, siis nüüdse FSB hoidlates vaevalt. NKVD-l ja tema järglastel oli dokumentide hävitamiseks aega enam kui piisavalt. Kui SSi arstide tehtud inimkatsetest on meil olemas lausa autentsed filmikaadrid, mida võime vaadata taluvuse piirini, siis mida teame NKVD arstidest? Täielik tühjus. Inimkatsetest üldse. Marsal Zukovi kohta väidetakse, et ta korraldanud Uraali sõjaväeringkonnas õppused tuumapommi kasutamiseks, mille käigus jooksutati läbi tuumaseene kolm polku; tulevikusõja planeerijad tahtsid teada, kui kaua sõdurid pärast seda veel tegutseda suudavad (on hõlmatavad mõistega "elavjõud"). Kui kommunistid tegid niisuguseid asju Punaarmee sõduritega, siis mida võidi teha saksa ning jaapani sõjavangidega? Ent nii ei saa küsida. Kuna saksa sõjavangide sandistamisest pole tehtud fotosid ega filme, siis järelikult koheldi neid humaanselt. Erinevalt nõukogude sõjavangidest, kelle piinamist saksa laagrites on filmitud ja pildistatud. Tõsi küll, vangilangenute ning kojupöördunute nimekirjade võrdlemisel tehakse järeldus, et nõukogude laagrites oli saksa sõdurite suremus sõja ajal 60 – 70 protsenti ning pärast sõda 20 – 25 protsenti, kuid see ei tähenda midagi. Me ei tea, kuidas need mehed surid. Nad lihtsalt haihtusid.

Visuaalsus erakordsusena

"Kapital, distsipliini vana allikas, on jäänud nõrgaks. Me peame looma teistsuguse distsipliini, leidma distsipliini ja kokkukuuluvuse uue allika. Sundus paneb kodanlikud demokraadid ulguma ja halama, sest "vabaduse" ja "võrdsusega" vehklejad ei taipa, et kapitali vabadus on kuritegu töötava rahva vastu. Me oleme jõudnud seisukohale, et töökohustus ja tööliste ühendamine saavutatakse sunnimeetodite kõhklematu rakendamisega." Vladimir Lenin, 1920. "Et meie rahvast aidata, peab vastast kohtlema karmilt. Hoolimata sellest, et mõnele neist tehakse viga, ning hoolimata sellest, et mõned hakkavad meid nimetama jöhkarditeks. Kui meie, natsionaalsotsialistid, jätame oma ajaloolise ülesande täitmata, sest olime liiga inimlikud, ei langetata meile ometigi leebemat otsust. Siis öeldakse: nad ei täitnud oma ülesannet ajaloo ees". Reinhard Heydrich, 1935. Miks tahetakse uskuda, et natside üleskutsed halastamatusel olid konsekventsed, kuid bolševike omad ei olnud? Sest NSVLis tapetud 20 – 60 miljoni inimese "menetlemine" pole visualiseeritud, mistõttu on väga kerge uskuda, et Lenini ja tema võitluskaaslaste üleskutsed halastamatusel oli vaid metafoor, millele ei järgnenud praktilist tegevust. Hitleri-Saksamaal hävitatud 6 miljoni inimese "menetlemine" seevastu on jäädvustatud. Mistõttu natside halastamatus pole jäänud metafoori tasandile, vaid on meie teadvuses julm tegelikkus. Ja selles mõttes on natside kuri-

teod kahtlemata singulaarsed.

Härrasrahva enesepõlgus

Ottomani impeeriumis sajandi algul korraldatud miljoni armeenlase mahatapmist on põhjalikult kirjeldatud: nottimise rutiin muudeti vaheldusrikkamaks ohvrite elava praadimise-nülgimisega ning konkursiga sellest, et leida parim moodus armeenlaste piinamiseks (teise koha vääriliseks tunnistati inimesele hõõguvate hobuseraudade allalöömine). Nii et siin pole tegemist lihtsalt miljoni armeenlase haihtumisega. Miks pole see genotsiid ainulaadne? Kas sellepärast, et seda ei viidud läbi industrialselt nagu natslikku hävitusprogrammi, vaid käsitööna? See on seletus, ehkki mitte lõplik. Veretöö taga on türklastel, kelle suhtes valitseb eurooplaste hulgas eelarvamus – türklastele olevatki selline käitumine omane (XVI – XVII sajandi maalikunstis kujutati Kolgata stseenides Kristuse piinajaid teadlikult kõvermõokade ja turbanitega; kristliku maailma rajamaades nagu Austria levitati tahtlikult kuuldu tüklaste julmusest; ja seda kõike selleks, et elanikkond ei tõrguks maksimast maksusid, mis kehtestati Türgi-vastase sõja finantseerimiseks).

Kambodza punakhmeride tapatalgud panevad meid samuti vaid õlgu kehitama. Aasia! Küllap sealkandis ongi kombeks riisipõldude väetamine laibaveega. Ja vene bolševismi meetodid on visandatud nagu Lonkur Timuri või Ivan Julma käega. Mida muud venelastelt ja kirgiisidelt oodata võiski... Eurooplastega on asi kardinaalselt teisiti. Eurooplased mõtlesid välja humanismi, valgustuse, võimude lahususe, inimõigused, progressi idee... Ja siis, täiesti arusaamatul kombel, saabus XX sajandi esimesel poolel metsistumine, langemine türklaste ning venelaste tasemele. Surmavabrikute rajamine õhtumaise kultuuri pühapaikadesse tekitab meeletu dissonantsi ajas eelnenud ja ruumis kõrvalasunuga. Saadud šokist pole Euroopa intellektuaalid toibunud tänase päevani. Seevastu inimeste tapmine kusagil Erzerumis, Anadõris või Mekongi kallastel sellist dissonantsi ei tekita. Miks on lääne haritlaskonna kahepalgelisuse üle juurdlemine oluline? Muidugi on see kõigepealt enesetunde küsimus: haritlaskonna varjatud või ka varjamatult kommunismilembusega muutub üha raskemaks tunnustada enda kuuluvust samasse ringi. Kuid on ka teine ja olulisem põhjus: natslike kuritegude singulaarseks kuulutamine õhutab uue antisemiitluse tõusu, sest kahtlustamist, et juudid taotleavad kõrgema moraalse kohtumõistja monopoli, kasutades holokausti süümeipiinasid kogu läänemaailma vaimseks terroriseerimiseks, võib täheldada üha rohkemal määral. Juhul kui ajaloolased, sotsioloogid ja poliitoloogid on lääne haritlaskonna kahepalgelisuse seletamisel ammendunud, peaks selle fenomeniga tegelema psühholoogid, või arvestades sõgeduse ulatust, isegi psühhiaatrid.

ANDREI HVOSTOV

Heikki Kinnunen ja Satu Silvo.

Komöödiateater Arena rahvusoperis

18. ja 19. jaanuaril annab Helsingi komöödiateater Arena Estonias küllalistendusi.

Tallinlastele pakutakse vaatamiseks George Bernard Shaw' kuulsa komöödiat "Pygmalion". Lavastaja on Ritva Holmberg, peaosades tuntud soome näitlejad Satu Silvo ja Heikki Kinnunen. 500 kohaga Arena teatrisaal asub Helsingi südames Hakaniemil. Komöödiateater tegutseb aastaringselt ja on keskendunud komöödiavahendite teatritele. Teater, mis funktsioneerib osatühinguna, on tegutsenud neli aastat. Tegijate ning kriitikute sõnul on nende lavastusi siiani saanud edu, sellest annab tunnistust ka pidevalt välja müüdüd saal.

Kriminaaldraama Eesti Draamateatris

16. jaanuaril esietendub Eesti Draamateatri suures saalis Ayn Randi "16. jaanuari õhtu". Tõlkija Anne Lange, lavastaja Ivo Eensalu, kunstnik Aime Unt. Tegemist on New Yorgi kohtusaalis hargneva kriminaaldraamaga. Toime on pandud mõrv (või enesetapp). Süüpingis istub jõuka ärimehe energiline sekretär ja kurikuulus armuke. Kohtu eest käib läbi terve rodu tunnistajaid. Kindel on see, et keegi neist teab kogu tõe. Kuid kas ka meie seda teada saame? Kas õiglus pääseb võidule? On sel räpaste mängude puhul üldse tähtsus? Osades Aarne Üksküla, Mati Klooren, Merle Palmiste jt.

Esietendus Vene Draamateatris

16. jaanuaril esietendub Vene Draamateatris Kanada dramaturgi Ivan Menchelli "Kalmistuklubi", mille lavastas eelmisel hooajal sama teatri peeglisalis Puškini "Padaemanda" lavastajana debüteerinud näitleja Jevgeni Gaitšuk. Tema uut tööd võiks nimetada komöödiabluusiks. Näidend valmib kahe näitlejatri – Jelena Jakovleva ja Lilia Šinkarjova juubeliks. 17. jaanuaril on juubilaride tuluõhtu. Etenduses teevad kaasa veel Lidia Golovataja, Jekaterina Jegorova ning Jevgeni Vlassov. Lavakujundus ja kostüümid on Peterburi kunstnikult Natalja Ossipovalt. Etenduses kõlab G. Gershvini, B. B. Kingi, Harry Jamesi jt. heliloojate muusika.

Aruandepäevad von Krahls

Von Krahli teatris toimuvad 16. – 18. jaanuarini aruandepäevad, mille eesmärgiks on tihedam suhtlemine publikuga. Kolme päeva jooksul on huvilistel võimalik näha teatri kolme viimast lavastust, tutvuda näitlejatega, osaleda arutlustes, uurida teatri plaane. 17. jaanuaril pärast "Libahundi" etendust toimub kohtumine publikuga. Aruandepäevadest alates on võimalik jätta oma kontaktandmed teatrisse ning info teatri tegemistest jõuab koju. Kava vt. lk. 21.

Esietendus Raadioteatris

Pühapäeval, 17. jaanuaril kell 15.05 esietendub Raadioteatris uus kuuldemäng "Taevakivi" Einar Kraudi kollaaz Jaan Krossi samanimelise romaani põhjal.

Kultuuriloolise taustaga kujutuspildis kohtuvad Otto Wilhelm Masing ja Kristjan Jaak Peterson. Kui Krossi teoses on põhirõhk Masingu mitmekülgisel isiksusel, siis raadioversioon keskendub varasurnud luuletaja Petersoni mõtte- ja loomemaailmale. Kasutatud on väljavõtteid noore Kristjan Jaagu päevaraamatust ning tema luuletusi. Kuuldemäng avab kahe eri eas, erineva elukogemuse ja maailmatunnetusega loovisiksuse mõttemaailma, paralleelselt sündmustikuga kõlavad mõlema sisemonoloogid. Peaosades esinevad Veikko Täär (Peterson) ja Aarne Üksküla (Masing). Muusale annab hääle Katrin Saukas, Masingu noort naist Carat mängib Angelina Semjonova. Rezissöör Einar Kraut, helirezissöör Külli Valdma, muusikaline kujundaja Silja Vahuri.

Tunnete kaleidoskoop Vanemuises

Homme esietendub Vanemuise teatri suurel laval balletiõhtu "Maa laul", mis on loodud Gustav Mahleri samanimelise laulutsükli muusikale.

Koreograaf ja lavastaja on Maroko juurtega, kuid end kosmopoliidiks pidav Rachid Tika. Lavastaja mitmekülgne tantsuharidus sai alguse Belgias, kuulsas Maurice Bejart'i käe all. Tika loometee on kulgenud riigipiire tundmata mitmel pool Euroopas, leides väljundi nii tantsija, koreograafi ja lavastaja kui ka tantsuõpetajana. Mõõdunud aasta oktoobris toimus Vanemuise teatris tema workshop "Balletistruktuurist moderntantsu väljendusvahenditeni". "Maa laulus" on lavastaja ühte sidunud Mahleri eiu ja hiina luule. Ometi pole tegu looga otseses mõttes – Tika sõnul on ta püüdnud pakkuda vaatajatele tunnete kaleidoskoopi. Balletiõhtu koosneb kujutlustest, mida läbib armastuse- ja iluhalus, tarkuse otsimine ning soov leida iseenest ja rahu enda sees. Tantsivad Vanemuise balletitrupp ja Vanemuise balletistuudio. Kunstnik on Mare Raidma, valguskunstnik Alvar Fuchs, repetiitorid Rufina Noor, Elena Poznjak-Kölar ja Svetlana Unt.

Vene balleti tippsolist Estonia laval

Eile tantsis Estonias romantilise balleti šedöövris "Giselle" krahvi osa St. Peterburgi Maria teatri esisolist, balletikonkursi "Maia'96" kuld Vjatšeslav Samodurov. Giselle'i osas oli Kaie Körb.

Vjatšeslav Samodurov on sündinud Eestis, kuid enamuse oma elust tegutsenud Peterburis. Eestiga seovad teda sugulussidemed – tema onu Vjatšeslav Maimussov oli pikki aastaid Estonia juhtiv balletisolist. Mitmekülgse solistina tantsib Vjatšeslav Samodurov nii klassikalist kui XX sajandi repertuaari, kuid rohkem köidab teda kaasaegne koreograafia. Koos Maria teatriga, kuhu on koondunud vene balletisolistide paremik, gastroleerib andekas tantsija paljudes riikides. Tulemas on ka esinemised Metropolitan Operas.

Au ja raha Jaapanist

ABC Music Foundation annab teada, et muusikaauhind (koos auhinnarahaga kaks miljonit jeeni) 1998. aasta tegevuse eest anti Tõnu Kaljustele ja Rootsi Raadio Koorile. Nii tunnustati auhinnatute oivalist esinemist Osaka Symphony Hallis 30. septembril 1998. Auhinna üleandmise tseremoonia ja vastuvõtt toimus Osaka Plaza hotellis 29. I.

ABC Music Foundation on 1990. aastal loodud mitmetulunduslik organisatsioon, mille fondid on taganud ASAHI Broadcasting Corporationi Osaka osakond, kes on ühtlasi ka Jaapani esimese ja kõige tähtsama kontserdisaali, Symphony Halli omanik ja haldaja. ABC Music Foundation korraldab muusikutele ettemängimisi ja muusikauritisi, jaotab stipendiume ja toetusi, tema aastaelarve on umbes 100 miljonit jeeni. ABC International Music Award kandis algselt nimetust Symphony Hall International Award, mille on teiste seas pälvinud Claudio Abbado koos Viini Filharmoonikutega, Isaac Stern, Yo Yo Ma, Alfred Brendel, Jessye Norman jt. Pärast kümendat hooaega nimetati see 1996. a. ümber, et haarata auhinna mõjupiirkonda kogu Osaka-Kansai piirkond ning austada ja toetada väljapaistvaid saavutusi muusikamaailmas. Viimased võitjad on dirigent Chung Myung-Whun, sopran Mitsuko Shirai & Hartmut Höll ja Akira Miyagawa & Osaka Philhar-

monic Pops Orch. 1996. a. ning mullu dirigent Teturo Ban, Gidon Kremer ja The College Operahouse.

Pärt Grammy pretendentide seas

Grammy auhinna 41. jaotamise võitjad kuulatakse välja 24. veebruaril Los Angeleses. Kolmetunnine tseremoonia jõuab televisiooni vahendusel 170 riiki. Taas on pretendentide mahukas nimestikus (460 kandidaati 27 alajaotuses ja 95 kategoorias) esindatud Arvo Pärt: mullu ECMilt ilmunud CD "Kanon pokojanen" (esitajaks Eesti Filharmoonia Kammerkoor Tõnu Kaljuste juhatusel) on üks viiest plaadist, mis kandideerib nüüdisvõimekate kategoorias.

Pärdi kõrval on viimase 25 aasta jooksul loodud helitööde mullustest plaadistustest esile tõstetud veel John Adamsi "Gnarly Buttons" autori juhatusel (Nonesuch Records), Elliott Carteri "90+" (Bridge Records), Krzysztof Penderecki Viiulikontsert nr. 2 "Metamorphosen" autori dirigeerimisel, solistik Anne-Sophie Mutter (Deutsche Grammophon) ja George Tsontakise "Ghost Variations" (Hyperion). Pärdi "Patukahetsuse kaanon" salvestus esineb pretendentide seas veel teiselgi korral, sest ECMi omanik Manfred Eicher kandideerib ka aasta süvamuusika produktend Grammyle.

Eesti Filharmoonia Kammerkoor esitab Pärdi "Patukahetsuse kaanon" Tõnu Kaljuste juhatusel 19. jaanuaril Moskas.

Pärnu ooperifestivali projekt

8. jaanuaril tutvustas Pärnu Ooper Kuninga 24 ärk-lisaalis Pärnu ooperifestivali projekti.

Kohal viibisid Pärnu linnapea Vello Järvesalu, Pärnu linnavolikogu esimees Märt Mere, Pärnu abilinnapea kultuuri ja hariduse alal Peeter Orav. Pärast Pärnu Ooperi intendant Andrus Kallastu ning ooperifestivali projekti tööühma juhi Rein Laose lühikokkuvõtet tehtust ning kavandatavast toimus konstruktiivne mõttevahetus järgmiste konkreetsete sammude üle. Pärnu ooperifestivali põhilavaks kavandatud Pärnu vanalinna õu vajab vihmakatuset, publikutribüünide ning lava paigaldamiseks ehitustehnilisi uuringuid, mille orienteeruv maksumus on Pärnu linnavalitsuse kultuuri- ja spordiameti peaspetsialisti Villu Naela hinnangul kuni 50 000 krooni. Pärnu linnavalitsus on põhimõtteliselt nõus summata eraldama. Ooperifestivali kunstiliste projektide läbiviimiseks on Pärnu linnalt taotletud 300 000 krooni. Selle raha eraldamise otsustab Pärnu linnavalitsuse kultuuri- ja spordiameti juhataja Anorus Haugase poolt moodustatud erikomisjon. Ooperifestivali korraldajate meelest on oluline Vanalinna õue kui festivalipaiga üldilme parandamine: ümber õue on tarvis ehitada uus muinsuskaitse nõudmisi rahuldav aed. Eraldi kõneaineks kujunes Pärnu eraettevõttele kaasamine suurprojekti. Pärnu linna juhtide nõudmiseks ooperifestivali korraldajale kujunes projektile arvestatava sponsoritootuse leidmine.

"Vaikus II"

Pärnu nüüdismuusika päevad toimuvad 21. – 23. jaanuarini loogilise jätkuna aasta varem toimunud nüüdismuusika päevadele.

Nagu mullu on ka nüüd eesmärgiks jõuda lähemale vaikus olemusele, kuulata vaikust selle eri vormides. Kui 1998. a. algul koondati tähelepanu veel muusikale ajas ja ruumis, siis tänava tegeldakse muusikaga väljaspool aega ja ruumi. Ühe olulisema teosena kõlab Pärnus John Cage'i "0'00" 1962". Pärnu nüüdismuusika päevad kujutavad endast intensiivset tegijakeskset teaduslikku üritust, mis on kujunemas Pärnu Ooperi ja Balleti Fondi suviste suurürituste laboratooriumiks.

Sinebrychoff Eesti kultuuripreemiad

Sinebrychoff Eesti jätkab mullust traditsiooni oma preemiaga esile tõsta Eesti omanäolisemaid kultuuritegelasi ja kollektiive nende töö eest rahvuskultuuri edendamisel ja uute kultuuriväärtuste loomisel.

Kontserni preemia 1998. aasta laureaadi selgusid presikonverentsil 12. jaanuaril: need on skulptor Tauno Kangro ning ETV "Lastekraani" muusikastuudio ja ETV tütarlastekoor. Sinebrychoff Eesti ASi direktor Margus Teemant selgitas, et preemia valib nende endi töötajait koosnev komisjon, arvestades ka kultuuriministeriumi arvamust.

10 000 kroonise preemia eesmärk on esile tõsta huvitavaid isiksusi ja arendada diskussiooni ühiskonna kultuuriväärtuste üle. Tauno Kangro nimetati laureaadiks kreatiivsuse ja ettevõtlikkuse eest skulptuurikunsti, pidades silmas tema isiknäitust Eestis, Lätis, Taanis ja Saksamaal ning osalemist grupinäitustel. Muusikastuudio tõsteti esile Eesti suurima laste ja noorte laulukonkursi "Laulukarusell" korraldamise eest aastatel 1990 – 1998. M. Teemant avaldas lootust, et nende algatus leiab toetust edukatelt ettevõtetelt, sest kultuur vajab rohkem tunnustust.

Juhan Jaigi juubel

Eesti lastekirjanduse klassiku Juhan Jaigi 100. sünniaastapäeva üritused algasid 12. jaanuaril küünalde süütamisega kirjaniku haulal Rahumäe kalmistul, seejärel avati EARis Jaigi loomingut tutvustav näitus.

Näituse eriliseks vaatamisväärsuseks on kirjaniku isiklikud esemed, mis perekonna pagemistele läbi Saksamaa, Austria, Prantsusmaa ja Rootsi on taas jõudnud Prantsusmaalt kirjaniku tütre Ilo Jaik-Riedbergi kaudu Eestisse. Päeva peasündmuseks kujunes Jaigi mälestusteraamatu "Tiroliana" esitus. Kirjaniku juubeli puhul välja antud raamatute seas on see ainuke esmatrükki ning selle käsikirja avastas tütar Ilo alles mullu arhiivi korras-tades. Raamat kõneleb elust Saksamaal ja Austria põgenikelaagrites, selle järel sõna on kirjutanud Ilo Jaik-Riedberg ning tema sama perioodi päeviku materjale on kasutatud ka raamatu kujunduses. Raamatu kirjastas TTÜ kirjastus. Sellel hingeliigutaval päeval oli võimalik teha ka sissekandeid Jaikide perekonna 1932. aastal alustatud küllalisteraamatuse.

SIRJE LAURING-VASKA

EESTI AKADEEMILISE RAAMATUKOGU

NÄITUSED Rävala pst. 10

"Juhan Jaik 100" kuni 27. I;
"G. Boccaccio "Dekameron" väljaandeid" kuni 2. II;
"Eestimaa vanadel postkaartidel" kuni 18. III.
Raamatukogu avatud E – R kl. 10 – 20, L kl. 10 – 16.

Pärnu teater Endla kuulutab välja konkursi järgmistele ametikohtadele:

D R A M A T U R G

Eeldame:
humanitaarkõrgharidust
eeskujulikkude inglise keele oskust
arvuti kasutamise oskust
vähemalt kahe võõrkeele oskust suhtlemistasandil
SUHTEKORRALDAJA, KIRJANDUSTOIMETAJA
Eeldame:
eeskujulikkude eesti keelt
suhtlemisoskust inglise ja vene keeles
arvuti kasutamise oskust
eelnevat koostööd ajakirjandusega müügi ja reklaami algteadmisi
huvi teatri vastu
Väljalavaliile pakume palka ja teravaid elamu loominguilises õhkkonnas.

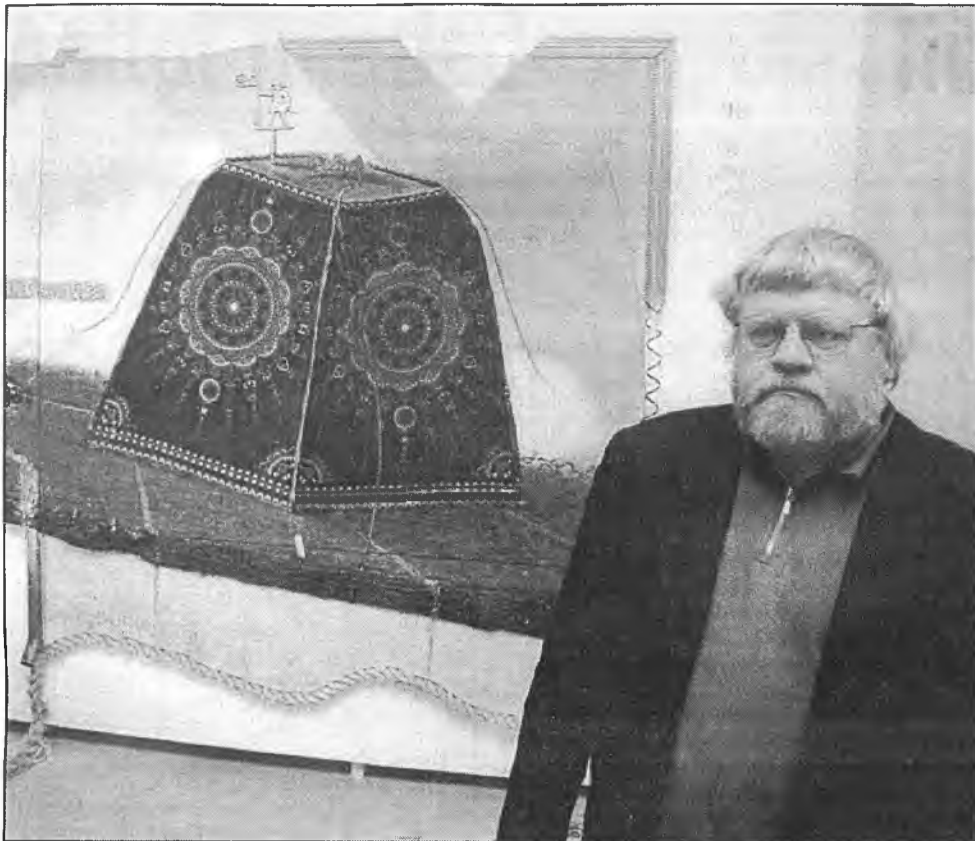
CV ja avaldus saata hiljemalt 31. jaanuariks, aadress: märgusõna "Konkurss", Endla teater, Keskväljak 1, 80010 Pärnu.

Kandidaatidega võtab teater ise ühendust.

Eelmisel reedel tänas Sird Kirjanike Majas oma parimaid autoreid

FOTOD: TEET MALSROOS

Lemming Nagel oma "Dirhami sadama" ees. TEET MALSROOS

Lemming Nageli doomino Kastellaanimajas

13. jaanuaril avati Kastellaanimaja galeriis Lemming Nageli maalinäitus "Doomino". Lemming Nagel on näitusest näitusesse üha laiendanud ettekujutust heast maitsest ja maalikunsti võimalustest. Ta on maalitud raame ja jätnud raamide sees oleva maalimata ning ehitanud keerulisi seadeldisi ja arhitektoone. Samas ei saa öelda, et Nagel poleks seadnud prioriteediks maalikunsti ja maalimist; viimast kinnitab ka preemia mullusuvisele maalinäitusele soolalaos. Tema ebatavaline koloriit võib tekitada vaidlusi, kuid on pälvinud alati tähelepanu, samuti vaikne sarmikas huumor ja vaieldamatu elegants. Lemming Nagel on tagasihoidlikult pöördumas maalilise juurde, kuidugi nii, nagu tema ise seda mõistab. Näitus on avatud kolm nädalat.

JUTA KIVIMÄE

Kolm maalikunstnikku Tammsaares

Täna kell 17 avatakse A. H. Tammsaare muuseumis Jaan Elkeni, Lilian Mosolaineni ja Tiina Tammetalu maalinäitus "2+1".

Jaan Elken ja Tiina Tammetalu on aastaid eksperimenteerinud maalilise abstraktsiooni lisatäendusdega: esimene oma maalidesse jähkravõitu sotsiaalsust, linnakeskkonna märgke jmt. sisse tuues, teine aga pühendudes fraktuuriuuringule ja põhitoonide, peamiselt punase ja musta hõõgveel varieeringule. Lilian Mosolaineni transavangardi pinnalt välja kasvavad ajatud ja müütilised figuratsioonid vastanduvad abstraktsele laadile juba olemuslikult. Lisapingeid võiks tekitada teadmine, et kaks näitusel esinevat naiskunstnikku on seostatavad feministliku liikumisega kunstis, küll eri aegadel. Ebatavalise maalijatekooslusega näituse eesmärk näibki olevat testida kolme väga erinevat autorit koosmõjus. Näitus on avatud kolm nädalat.

JUTA KIVIMÄE

Ilmar Malini "Volens nolens"

19. jaanuaril avatakse Rotermani soolalaos kell 16 Ilmar Malini (1924 - 1994) mälestusnäitus "Volens nolens".

Antud väljapanek on kunstniku seni suurim isiknäitus. Kuraator Ants Juske on keskendunud kunstniku loomingule sümboolselt liinile alates mikro- ja makromaailma motiividest kuni psüühilise automatismini. Malin on selle laadi kõige järjekindlam viljeleja Eesti kunstis. Kunstniku poja Jaan Malini abiga on taastatud ka enamus assablaaze. Näitusel eksponeeritakse ka töid erakogudest (sh. kunstniku venna Harald Keilandi kogust Stockholmis), mida pole varem avalikult näidatud.

Makovi elufragmentid Linnagaleriis

13. jaanuaril avati Linnagaleriis Pavel Makovi näitus "Fragmentid kaasaegse elu muuseumi kogust". Pavel Makov (1958) on õppinud Peterburi kunstiakadeemias ja Harkovi kunsti- ja tööstusinstituudis graafikaosakonnas, elab ja töötab Harkovis. Kunstnikul on olnud isiknäitusi Moskvas, Kiievis, Kaliningradis, Peterburis, Münchenis ja Harkovis. Ta on esinenud ühisnäitustel Jaapanis, Suurbritannias, Saksamaal, Hispaanias. 1988. aasta sügisel eksponeeriti Makovi töid Tallinna XI graafikatriennaalil soolalaos põhiekspositsiooni näitusel "Puudutus". 1998. aastal võitis Makov Kaliningradi V graafikabiennaali peapremia. Kunstnikku on auhinnatud Ungaris (Ungari Kunstnike Liidu auhind, 1997), Hispaanias (Ibzigraphic, 1994), Jaapanis (Osaka triennaal'1994). Kunstniku teoseid on paljudes kunstikogudes, Tretjakovi galeriis, Victoria ja Alberti muuseumis Londonis, Diploma Collection Inglismaal jm. Pavel Makovi graafika on mitmekihiline. Tema teosed- maastikud on pigem tsiviliisatsioonimaastikud kui loodusvaated. Mõjudes esmapilgul kulunud, nukralt ja argiselt, haaravad nad vaataja järgmisel hetkel oma lummusesse ja

panevad järjest uute tähenduskihtide avastamisest rõõmu tundma. Makov kasutab oma töödes argiseid esemeid (vanu raamatuid, vineertahvleid, metall-esemeid, huvitavat seinafragmenti). Makov on professionaalne ja huvitav kunstnik ning näitus tõestab, et graafika on igati kaasäegne kunstiliik.

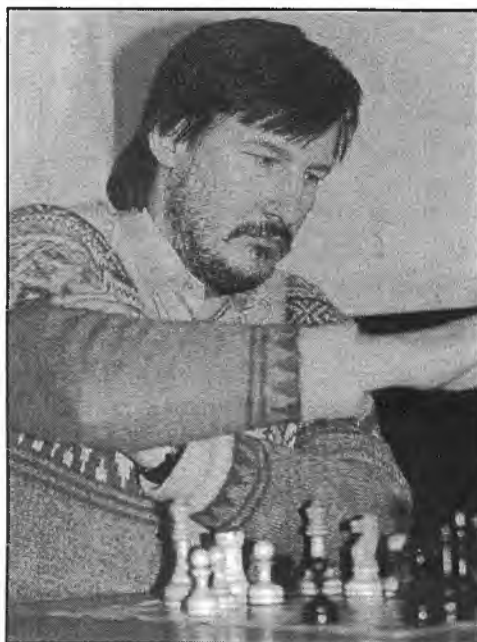
Urmas Viigi uudistoodang Tartus

11. jaanuaril avati Tartus Sebra galeriis Urmas Viigi graafikanäitus "Uudistoodang".

Viigi sama näitus oli esmakordselt väljas Tallinna Linnagaleriis 1998. aasta suvel ning seal anti kunstnikule üle Ühinenud Rahvuste Arengu Programmi (UNDP) kunstipremia. Sama väljapaneku eest pälvis Viik ka ühe Kultuurkapitali kujutava ja tarkemuse sihtkapitali preemiast. Näituse nimi viitab nii loomemeedodile kui kasutatud sümbolile. Kunstnikku on huvitanud (inim)konveieri tööpõhimõtted ning nende monotoonsuse võlu. Kõige selgemini avavad "Uudistoodangu" idee Warholi ja Rembrandti kujutised - Rembrandt kui trafareetne kujutelm kunstnik-geeniusest, Warhol kui selle müüdi lõhkuja ning tegelikult ise selleks müüdiks muutuva. Urmas Viik iseloomustas ise oma näitust: "Ma ei vasta küsimustele - ma isegi ei püstita neid. Oma töödes kasutan taustast lahtirebitud tükke ning elemente kunsti- ja loomemeedodile, liigse tõsiduseta." Eksponeeritav graafika on rüütkitud käsitõenduslikule paberile ja tööstusliku tungrauga.

Markus Andersson Vaalas

12. jaanuaril avati Vaalas Stockholmis tegutseva maalija Markus Anderssoni tööde näitus.

Mart Tarmaku käsi välgutab ta esimesele karikavõidule.

Kunstnik esindab sisuliselt meilgi Eestis levinud kunstikutüüpi, kes seisab väga kaugel soovist lahendada maalikunstis mingeid esteetilisi probleeme, samas rõhutab aga väsimatult omaenda fantaasia ja tundekogemuste olulisust. Andersson on looduse müstikast sissevõetud maalija, metsades uitleja ja unistaja, kelle pildid jutustavad muinasjutukesi võlvuuega metsaelanikest, loomadest ja muust sellisest. Mehikeste ja jänkude koht on muidugi lasteraamatutes ja üksikute kunstnike püüdeid neid maalikunsti üle tuua pole kunagi hea pilguga vaadatud. Sellele vaatamata on 90ndate maalikunsti ikkagi kõikjal täis infantiilseid kujundeid ja jutukesi, käib isegi võistlus selle nimel, et primitiivses lapsemeelses üksteist üle trumbata. Andersson toob omaltpoolt piltidesse õrnust ja tundlikkust. Teda ei sega kahtlused, et kunstniku kujundeid võib pidada kitsiklassikaks.

EHA KOMISSAROV

Eduard Järve raamatugraafika

6. jaanuaril avati rahvusraamatukogus Eduard Järve (1899 - 1941) 100. sünniaastapäeva näitus.

Eduard Järv omandas kunstihariduse Peterburis - Kunstide Edendamise Seltsi koolis ja kunstiakadeemias. 20ndate algul õppis vabakuulajana Tartu ülikoolis. Alates 1935. aastast kuulus Rakenduskunsti Ühinguusse. Eesti kunstiajalukku on ta läinud eelkõige raamatugraafikuna, jäädes kindlaks Peterburis omandatud juugendkunsti traditsioonidele. Tema kaunimatest kujundustest tuleks nimetada Anderseni muinasjutude illustreerimise (1933 - 34), Kiplingi "Rikitiki Tavit" (1924) jt. 1930ndail hakkas ta kasutama peamiselt puugravüüri. 1937. aastal asus kunstnik elama Tallinna ning oli tihedalt seotud Roman Tavasti väärismetalltöökoguga. Näitus on avatud 30. jaanuarini.

Ruuduvaip Estonia teatri talveaias tekstiilkunstnike näitus "Ruuduvaip"

12. jaanuaril avati Estonia teatri talveaias tekstiilkunstnike näitus "Ruuduvaip". Tekstiilkunstnike Liidu näituseprojekti "Ruuduvaip" eksponeeritakse kahe aasta jooksul rändnäitusena Eesti linnades. Kunstnikud esinevad mitmesugustes tehnikates kuni ruutmeetriste töödega. Igast uuest väljapanekust võivad osa võtta uued kunstnikud uute töödega. See sõltub vaid kunstnike soovist ja näitusepaigast. Projekti juhi Erika Tampere sõnul on "Ruuduvaip" huvitav esinemisvõimalus nii kogenud kui noorele kunstnikule. Talveaia näituse kujundasid Peeter Kuutma ja Mariann Kallas.

Sirp pani mängu väikmale uue rändkarika

Eelmisel laupäeval peeti Paul Kerese nimelises Tallinna Malemajas turniir kultuurilehe Sirp väikmale uuele rändkarikale, mille võitis tõlkija ja Eesti Jalgpalliliidu asepresident Mart Tarmak 17 punktiga. Kunstnikule, teatralidele, heliloojatele, kineastidele jt. loomingulistele inimestele mõeldud väikmaleturniiril osalesid seekord põhiliselt kirjanikud. Eelnenud aastakümneil Sirbi ja Vasara, Reede jm. pealkirjade all kultuurinäidalaale järjepidevust kandnud väljaande korraldatud maleturniiride sportliku rõhu asendas Sirp nüüd klubilis-seltskondliku üritusega, millel tahetakse siiski võistluslikku pinget säilitada. Vastavalt vajadusele ja nõudlusele panakse rändkarikas mängu kasvõi mitu korda aastas, kel õnnestub kolm korda järjest võita, saab trofee jäädavalt endale. Esimesel üritusel jäid 2.-3. kohta jagama Tartumaalt pärit tõlkija Dzintars Sprivulis ja publitsist Paavo Kivine, kes kogusid võrdset 16 punkti. Neljandaks jäi kirjanik Ülo Tuulik. Kahjuks jäid mitmed nimekad ja kibedad mängijad kas haigestumise, teatriproovi, sünnipäeva, halbade teolude, varguse jms. asjaolu tõttu esimesest turniirist eemale. Kuid edaspidi ja jätkuvalt on kõik muusade jüngrid Sirbi väikmale rändkarikale alati välgutama oodatud.

MUUSIKAMAAILM

Rostropovič ja Berglund Moskvast

Mstislav Rostropoviči kutsel käis Moskva Konservatooriumi Suures saalis dirigeerimas soome maestro Paavo Berglund, tuntud Sibliuse - interpreet. Mõlemad on korduvalt koos esinenud Inglismaal, Taanis jm., nüüd kutsus Rostropovič Berglund Moskvasse kirjanik Aleksandr Solzenitsõni 80. sünnipäeva puhul. Mstislav Rostropovič astus üles tšellosoolüstina Tšaikovski "Variatsioonides rokokoo teemal" ning Saint-Saënsi Tšellokontserdis, selle kõrval kõlas juubelikontserdil veel Solzenitsõni lemmikteoseid, Jean Sibliuse Esimene sümfonia.

Braunfelsi "Linnud" Kölni ooperis

Juba kolmandat kuud püsib Kölni Staatsoperi mängukavas Walter Braunfelsi (1882 - 1954) ooper "Linnud" ("Die Vögel", Aristophanese järgi, 1920), omal ajal menukamaid helilooja 7 ooperist. Braunfels, kes oli ka silmapaistev pianist, oli Kölni Kõrgema Muusikakooli direktor (1925 - 1933 ja 1945 - 1950), ta looming aga keelati natside ajal, mil ta ka direktoriametit vallandati. Alles äsjane heliplaadistus tuletas Kölni ooperimajale meelde unustusjäänud ooperiteose. "Linnude" esimese moodsa lavastuse autoriks on David Mouchtar-Samorai, dirigendiks Bruno Weil.

Wexfordi ooperifestival: 1998, 1999

Äsjastel ooperipidustustel Iirimaa Wexfordis (1997 juhatas seal ka Paul Mägi) olid keskmateks lavastusteks Pavel Haasi (1899 - 1944) 1938. a. Brnos esietendunud "Šarlatan" (dir. Israel Yinnon, kes on spetsiaalselt uurinud Theresienstadti vangide ja hukkumate partituure; etendus läks tšehhi keeles) ja Riccardo Zandonai "Ekeby kavalierid" (S. Lagerlöfi "Gösta Berlingi saaga", Rootsisis on seda juhatanud ka Jüri Alpernt). Vähetuntud ooperite laiemat tutvustamist jätkatakse alanudki aastal, mil festivalikavas tulevad U. Giordano "Siberia", K. Goldmarki "Sheba kuninganna" ja S. Moniuszko "Kohutav mõis".

Carlos Kleiber taas dirigendipuldus

Praegu elevatest dirigentidest suurimaks peetav Carlos Kleiber (68) astus kaheaastase vaheaja järel taas publiku ette hoopiski Kanaari saartel (Festival de Música de Canarias, 1995) käis seal Göteborgi Sümfoniikutega - Neeme Järvi). Maestro oli nõusse saanud kuuluse Baieri Raadio SO (peadirigent Lorin Maazel), anti kaks kontserti, Las Palmases (7. I) ja Santa Cruzis (9. I), õhtu peateoseks Beethoveni VII sümfonia. (Carlos Kleiber selle kümnendi esinemistest võiks nimetada "Othellot" New Yorgi Metis 1990, Viini Filharmoonikute uusaastakontserti 1992 (mis esmakordselt ka Eestisse üle kanti) või "Roosikavalier" Viini Riigiooperis 1994.

Cecilia Bartoli Rinaldona

Itaalia tuntud noore meesosoprani Cecilia Bartoli (32) silmapaistvaimaks tööks uuel aastal on nimiosa Händeli barokkooperi "Rinaldo" kontsertettekannetel. Ooperi esitamis valmis koos kammerorkestriga Academy of Ancient Music Christopher Hogwoodi juhatusel. Avaõhtud anti Pariisi Champs Elysées Teatris (alates 6. I), järgnesid esinemised nädalavahetusel Amsterdami Kontserdimajas, seejärel Birminghamis ning Viinis. Ooperilavadel on Bartoli siiani enam tuntud Rossini ja Mozarti teoste lauljana (ka Offenbachi "Ilusa Helena" nimiosas jm.).

Rolf Liebermann surnud

Tuntud helilooja ja teatrijuht suri Pariisis 88aastasena. Alustanud avangardheliloojana ning raadio muusikajuhina Šveitsis ja Saksamaal, sai temast 1959 - 1973 ja 1985 - 1988 asendamatult Hamburgi Riigiooperi direktor, mil tema algatusel sündis rida uusoopereid (heliloojad Henze, Menotti, Penderecki, Searle, Einem, Kagel jt.); 1973 - 1980 oli Pariisi Opéra eesotsas, 1982 tegi lavastajadebüüdi Genfis "Parsifaliga". 1980 asutas Hamburgi Körberi Fondi ooperipremia, 1989 oli Pariisis rahvusvahelise teatri- ja ooperivideoarhiivi "Memoire" algataja. Pariisi perioodist on ilmunud tema põnev mälestusteraamat "Und jedermann erwartet sich ein Fest". Teatritööst loobunud, jäi Liebermannil taas aega komponeerimiseks, sh. ilmusid lavale ta neljas ooper "Mets" (Ostrovski järgi, Genfi Suur Teater, 1987) ja viienda "antiiktranskriptsioon" "Frispruch für Medea" ("frauenbewegte und Frauen bewegende Oper", Hamburgi Riigiooper, 1995).

PRIIT KUUSK

Kulturihiromantia abiventiil

ehk Tartu kunst Tallinna joonele

Tartu Postimehe kultuuritandem Aigi Viira – Juhani Püttsepp sai detsembrikuus hakkama ettevõtmisega, mis haakus hästi praeguseks vesivõsusid ajava tuhinaga pingeriid koostada. Luubi seltskond vallandas tolle sajandilõpu kulturihiromantia sajandi 25 eestlase väljakuulutamise. Kunstnikest ei mahtunud nende eestlaste hulka Ants Laikmaa ja Eduard Wiiralti kõrvale ei Kristjan Raud, Konrad Mägi, Ado Vabbe ega Ülo Sooster.

Tartu Postimees esitas telefonitsi 50 Tallinnas elavale Eesti Kunstnike Liidu liikmele kolm küsimust: kas Tartu kunstikoolist peaks saama kõrgkool?; nimetage kolm paika Tartus, kus soovite eksponeerida oma kunsti; nimetage viis Tartu kunstnikku, kelle loomingu tuleks eksponeerida Tallinnas (8. dets. 1998). Küsitlusest selgus muu hulgas, et mõned tallinlased ei oska nimetada ühtki Tartu kunstnikku või siis ei pea oluliseks seda teha. Siit tulenevad tekkinud pingerea suvalisus ja reservatsioonid, millega tasub suhtuda küsitluse põhjal tehtud järeldustesse. Aga alati jääb oht, et seesugust kabalistikat võtab tõsiselt lugeja, kes asju ei tunne. Tartu Postimehes ei piirdunud asi ajakirjanduse elavdamise ehk enesereklaamiga, vaid sellele järgnesid juhtkirjalised järeldused ja õpetussõnad Tartu kunstnikele järgmises lehes. Hakati välja pigistama käitumisjuhiseid ja lugu värvus lihtsameelseks.

Näitamine ja enesenäitamine

Näitusepaikade olukord Tartus pole tervikuna tõesti kiita, aga sedastusele ei järgne tegelikku analüüsi, mis arvestaks kõiki komponente: reaalselt väljanäekupinda, valgustuse iseloomu, eri kunstiliikide eksponeerimise võimalusi. Vähe on utimõttest luua Emajõe Keskusse ("plaskusse") linna esindusgalerii, kui puudub ettekujutus, kas sääl üldse saab vajalikke tingimusi tekitada. Tartu vajab esindusgaleriid, mis on just selleks otstarbeks rajatud. Veel pakilisemalt vajab aga uut maja Tartu Kunstimuseum, nii kogude hoidmise kui eksponeerimise jaoks. Selle majaga võiks ühtlasi lahendada esindusgalerii probleemi. Kui "Plasku" täita Tartu kunstiga, paistaks see kunst ka pealinna, on Tartu Postimees kindel. Naiivne oleks ometi arvata, et kui siis mõni Tallinna kunstnik sääl näituse teeb, ta ka midagi muud päale oma näituse Tartust teadma või mäletama hakkab. Kes näeb, see näeb. Kes ei näe, see ei näe näidateski. Tartu Kunstnike Liidu näitusepoliitikas on lõviosa kunstimaja näitusist praegu tallinlaste päralt, mida on raske õigustada. Seda enam, et neid rahastavad oma aina nappivalt võimalusist Tartu linn ja Tartu Kultuurkapital, selmet jõulisemalt toetada kohalikke kunstnikke ja kunstielu, sealhulgas kunstioppureid, -muuseumi ja -galeriisid, aga samuti oluliste välisnäituste Tartusse toomist ja tartlaste esinemist mujal Eestis või välismaal. Selge on ka see, et linnavalitsus ja volikogu ei saa hakata tekitama Tartu kunstielu, kui pole piisaval hulgal asjalikke ettepanekuid ja survet kunstirahvalt endalt. Loid on kunstimuseumi osa. Mida küll teha, et muuseumitöötajate usk sellesse, et ka nende töö on väärtuslik ja vajalik, hoopis ärsamalt ja selgemalt ilmsiks saaks kui praegu, avaldugu see siis näitusekajastusis või teadustöös?

Tartu Postimees õpetab: *Tartu kunstnikud peaksid end rohkem reklaamima, varjast välja tulema, mitte küünalt vaka all hoidma. Navitrollast ja Kursi koolkonnast tuleb selles suhtes eeskujuga võtta, siis saavad uued Viiraltid, Mäed, Kitsed ja Kasemaad siin nähtavaks* (9. dets. 1998).

Tartu Postimees väldib aga ettenägelikult enda jaoks kõige valusamat teemat: mee-

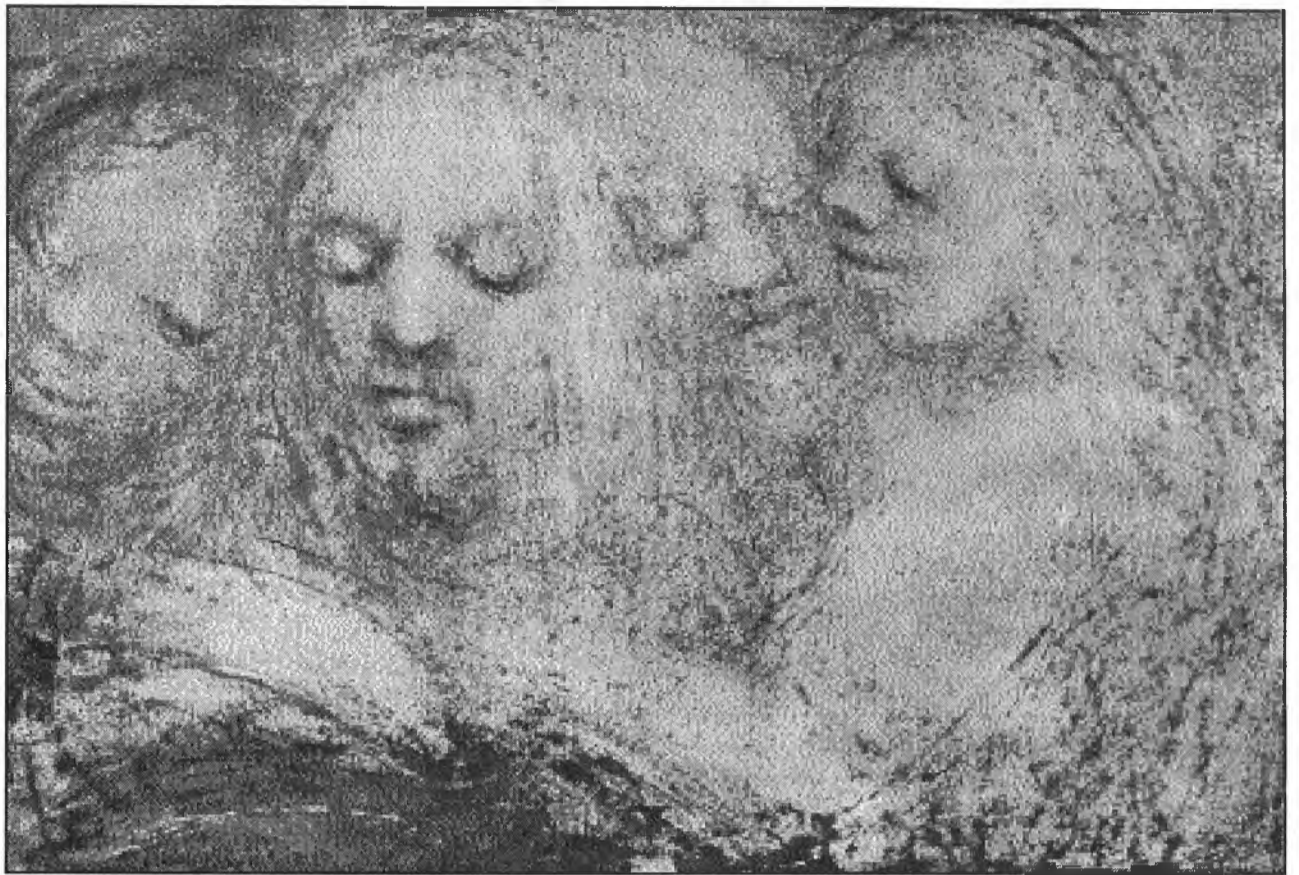
diimide osa kunstielu kajastamisel ja kunsti väärtustamisel. Ajakirjandusel oleks kasulik uurida, mida ja kuidas teabekanalid üldse kajastavad, sest neis asjus on kunstnikul tihti võimatu midagi mõjutada ja kaasa rääkida, sest see pole loomingu küsimus. Määrav on teabekanalite endi tegus ja teadlik huvi. Jälgitagu, palju aega pühendab Eesti Televisiooni ainus kultuurisündmusile keskendunud saade "Piik" väljaspool Tallinna toimuvale. Kas see ikka on nii iseenesestmõistetav, et Kalev Mark Kostabile kuulub märkimisväärne osa saatest, aga selleks, et lühidalt tutvustataks eesti moodsa maalikunsti rajaja Konrad Mäe suurt ülevaatenäitust Tartus Kivisilla galeriis, peab muuseum tõsiselt vaeva nägema. Kogu lootus ja rõõm taandubki tõdemuseni: hää, kui mingit kunstisündmust üldse mainitakse. Kohaliku tähtsusega lehelisast üksi on vähe.

31. detsembri Postimehe laia pealkirja "Lõppev kultuuriaasta Postimehe kultuuri-toimetuse autorite subjektiivse pilgu läbi" alla ei ole mahtunud ühtki Tartu kunstisündmust (sääl ei ole ka ühtki ilmunud raamatut ega kirjandussündmust Eestis, mis pole muidugi mingi lohutus!). Enesekeskne ajakirjandus demonstreerib ühe isikuteeringi huve ja teadmisi. Teatakse seda, mis on meediaga, so. iseendaga otsesemalt seotud. Tarbetult rõhutab pealkiri subjektiivset pilku. Järelikult siis veel subjektiivsem, kui tavaliselt. Paradoksaalselt on samas tegu ühiskondliku arvamuse väga mõjuvõimsa kujundajaga.

Nii suurt tagasilööki kui eelmisel aastal ei ole eesti ajakirjandus üle elanud terve sajandi – nüüd puudub Tartus üle-eestilise tähtsusega päevaleht. Postimehe südame sihtdamisega Tallinna on ajaleht ise kaotanud taju ega saa seda enam ausalt tunnistada, mida tegelikult tähendab kahe tugeva keskuse väärtustamine eesti kultuuris. Tõsiselt on päevakorda tõusnud sõltumatu üle-eestilise päevalehe loomine Tartus, et hoida eesti vaimuelu viljakas tasakaalus. Jaan Tõnissoni suurepärane kogemus kohustab.

Kui tegu pole küllalt suure "õnnetusega" kunstis, siis meediumid sellega üldjuhul ei tegele ja reklaamima ei kipu. Kui ei ületata piisavalt kunsti piire, siis see kohale ei jõua ja uudiskünnist ei ületa. Professionaalselt vaba ja nõudlik kunst ei ole alati viimasele kui ühele mõistetav ja ei peagi olema. Või nagu on pidanud oluliseks üle rõhutada näitekirjanik Slawomir Mrozek: *vabaduse kasutamise ja mitte kuritarvitamine on raske asi, mis on üksnes vähestele jõukohane* (Teater. Muusika. Kino, 1997, 10).

Kunstniku isiksuses võib olla nii aferisti, hiromantia kui ka reklaamigeeniust, aga see pole vältimatu ega tingimatu. Kalev Mark Kostabi ja Vanessa Mae loomingu puhul näiteks ei pääse neist mõisteist mööda, reklaam on selle lahutamatu osa. Aga mõne

Ann Audova lõpetamata kompositsioon 1980. aastaist.

MALEV TOOM

teise puhul on see välistatud. Reklaamikunstist ei tasu end liialt eksitada lasta, sest ega see pole ainus kunstiliik.

Huvitav on 1904. a. sündinud Ann Audova näide. Torkas kohe silma, et tema loomingu keegi tallinlasest näha ei tahtnud. Ann Audova on eluaeg vaenanud enesereklaami, aga on selle kiuste eriliseks võrtsiks vahel lahjaks kippuva eesti maali leeme sees. Teatakse suuri enesereklaamijaid isegi kui nad pole juba pikka aega loominguilisel tähelepanud. See on juba harituse küsimus.

Ei maksa lootusetult segi ajada kunsti tegelikku iseolemist aastatuhandepuupingega ajakirjanduslike abiventiilidega.

Kool ja/või ülikool

Tartu Postimees õpetab: *Tartu kunstikool on välja kasvanud Pallasest. Nüüd on kunstikoolist saamas rakenduslik kõrgkool. Miks mitte ühendada kunstikooliga ülikooli maaliosakond, kutsuda tugevad õppejõud ja luua alternatiiv kunstiakadeemiale.*

Rakenduslik Tartu Kunstikool ei ole välja kasvanud Pallasest, vaid loodi 1951. a. liikvideeritud Tartu Riikliku Kunstiinstituudi kohale, kui leiti, et Tartu jaoks on kujutava kunsti alase kõrghariduse andmine liigne luksus. Kunstihariduse latti ei ole mõtet madalamale lasta, kui Tartus on varem juba olnud. Loodetavasti on Tartu Kunstikooli funktsionäärid nüüd vähemalt Pallasest nime oma taotlusist maha võtnud. Sest Tartu võiks olla koht, kus mäletatakse ja tunnustatakse ka mõistete ja märkide sisu ja tähendust, et tegu ei oleks paljalt sõnakõlksuga või müügiartikliiga. Mitmekesisus võiks olla iseseisvuse voorus ja võit. Koolidest ühepajatoitu ei tee. Kunstiasjus üldjuhul ei kehti sentimentaalne ettekujutus, et kui palju väga erineva loomuga häid asju ühte patta panna, saab kokku ülihää. On hoopis oht, et tulemus on suisa vastupidine: kaob seegi hää ja omapärane, mis on olnud. Isegi konjunktuure aimata püüdnud Ilmar Malin sai sellest juba aastaid tagasi väga hästi aru: *Võiks küsida, kas nii väikeses linnas on ökonoomne anda kunstiharidust nii mitmel tasandil. Kui arvestada kauaaegseid kunstiopetuse traditsioone Tartus, võib seda loomulikuks pidada. Nii on võimalik saada kunstiharidust mitmel vanuseastmel ja mitme meetodi järgi, on võimalik valida erinevaid õppimisviise* (Postimees, 16. mai

1992). Malin pidas silmas nelja võimalust: Tartu Lastekunstikool, Tartu Kunstikool, Tallinna Kunstiülikooli filiaal (nüüdne Tartu Ülikooli maaliosakond), Tartu Kunstiühingu Stúdio (Konrad Mäe Ateljee).

Kõrgkooli küsimus pole leidnud kunstikooli ambitsioonidele vastavat väljundit ja see oli ka Tartu Postimehe küsitluse ilmne põhipaatos. Arukaid teri siiski korjus, näiteks Tiit Pääsukeste mõtteavaldus: *Kui õpetuse tase kunstikooli tehnilisele baasile ja võimalustele järele tuleb, siis miks mitte kõrgkool.*

Ikka päris kõike ei maksa ka segi ajada, on Mati Unt püüdnud viimasel ajal vaimuvärskelt ja lohutavalt märku anda.

Haigus ja ülekoos

Nii ebamugav, kui see ka ei ole, tuleb tunnistada, et Tartu kunstielu on palju seda, mida saab nimetada kompleksidesse takerdumiseks, eneseusu puudumiseks või suutmatuses pöörata oma eeliseid tugevuseks. Tartus ei pruugiks piirav enesekeksus nii sulgev olla, kui Tallinnas paratamatult on. Väiksemas ruumis võimendub see kolk-luseks. Ei taibata oma koha väärtust, hakatakse siplama, püütakse kaasa joosta kitsa rinnaga, mitte aga avatud vaimu ja otsusevõimega. Tahetakse olla midagi muud, milleks pole aga eeldusi ega vajadustki. Enesekeksus sööb ära enesekeksjäämise. Rippudes Tallinna küljes, olgu siis matkides või süüdistades või virisedes, kaob pind jalge alt.

Omamoodi proovikivi on näiteks Ado Vabbe tähenduse tõlgendamine. Alati on häirinud Vabbe tükeldamine iseenda maitse ja hetke piiratuse seisukohalt. Vabbe suurus ja tugevus on tema terviklikkuses. Tema avangardne osa eesti kunstiloos ja kunstiopetuse olemuslik konservatiivsus. Tartu tugevus võiks olla selle näilise vastuolu sünteesimine. Häirib üks Tartu kasutamata võimalus seoses tunamullu asutatud Vabbe preemiaga, võimalus ajastu ülekohtu ületada ja rebitud otsi sõlmida, andes preemia mõnele hääle kunstnikule, Vabbe õpilasele. Kaja Kärneri võimalus juba magati maha.

Ja Ülo Sooster ei pääse paraku enam 1970. aastast saati siin ahtas maavallas konkurentsi tihendamata. Aga mõnd kodukootud avangardisti sunnib siplama veel küll!

ENN LILLEMETS

Aaltot imetledes

Maailmakuulsa soome arhitekti Alvar Aalto sajanda sünniaastapäeva pidustused jätkuvad Jyväskyläst saabunud näitusega Rotermani soolalaos, mis on avatud kuni 24. jaanuarini.

Soomlaste endi Aalto juubeliks koostatud ülevaatenäitus käib maalt maale. Eestis täiendab see Arhitektuurimuuseumi kevadist näitust, mis käsitles suure meistri sugugi mitte olematuid, kuid kahjuks väheviljakaid suhteid lõunanaabritega. Sõندان arvata, et maailmas oli vähe arhitektuurimuuseumi, kes suutsid klassiku juubelit tervitada oma originaalnäitusega.

Aalto retseptioon Eestis

Sellest, kuidas eestlased Tallinna kunstimuuseumi 1937. a. konkursil Aaltot ja tema projekti millekski pidada ei osanud, on palju kirjutatud. Õnneks oli selle aja peale meil siiski ka asjatundlikumat teavet, mida vahest ei osatud kõrva taha panna. 1932. a. Põhjamaade ehituspäevadest kirjutas Tehnika Ajakirjas kõigepealt selle arhitektuuriosa toimetaja Konstantin Bõlau, kes andis ministeeriumiametniku veidi kiretu ülevaate, ja seejärel eelmise pealiskaudsuse üle pahandades noor töötu naisarhitekt Erika Nõva. Ta oli eelmisel aastal pikemalt Soomes praktikal olnud ja tundis hästi sealset olukorda. Nii teadis ta kohe kirjutada, et andemakamaid ja moodsamaid soome noori arhitekte on Alvar Aalto valmimisjärgus Paimio sanatooriumi ja painutatud vineerist lainetooliga (*aalto-tuoli*).

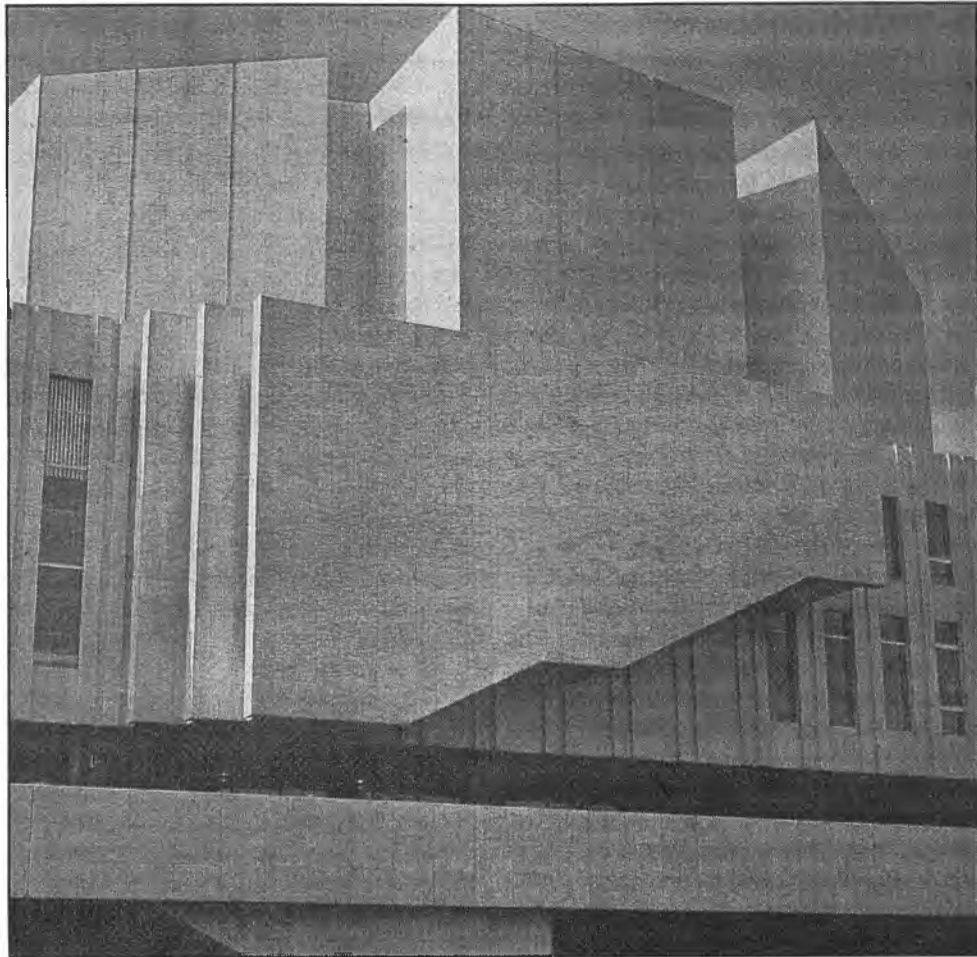
Hoopis üksmeelsem oli Aalto imetlemine stalinismijärgses Eestis. Edgar Kuusik häbeneb 1960. aastatel kirjutatud mälestustes. et tema ülepaistunud projekti oli kunstimuuseumi konkursil eelistatud Aalto tööle. Heikki Karrot Küllastades näitas ta oma tähtsaima reliikviana Aalto pühendusega raamatut ja Arnold Mattheus armastas ikka rääkida lugu sellest, kuidas tema maailmakuulsa arhitekti projekti pidi signeerima (Tammekannu villa). Alvar Aalto kiitmisega pole kitsi olnud Toomas Rein, ehkki tema loomingus pole tunda otseseid mõjusid.

Aalto hilislooming inspireeris eestlasi

Kui Aalto oli 1960. – 70. aastail Eestis nii populaarne, leidub siis meil tema hilisloomingust inspireeritud ehitisi? Kogu sulaja varase stagna-aja arhitektuur oli tugevalt Soomele orienteeritud, kuid otseseid suure klassiku laene kohtab harva.

Olin korduvalt mõelnud, miks Mustamäel TPI peasissepääsu kõrvalt läheb suhteliselt tarbetu välistrepp üles lamekatussele. Otsapidi seina müüritud astmetega trepp pärineb alpiarhitektuurist, kuid oli Põhjamaade modernismis väga armastatud. Eestis näeb seda nii Valve Pormeisteri Kurtna linnukasvatusjaama kui Peeter Tarvase ja Uno Tõlpuse Kääriku spordibaasi magala otsaseintel viisakamat sorti varutrepina. TPI fassaadil neid funktsioone ometi pole. Jyväskylä kasvatusedusliku kõrgkooli (nüüd ülikool) peahoone (1952 – 57) ees seistes sain aru, kust 1957. a. ühe esimesena Soomes käinud Tõlpus inspiratsiooni oli saanud. Tänu pinnatõusule läheb Jyväskyläs mättaga kaetud katus pargiks edasi ja nii on Aaltol trepi jaoks oma mõte sees. Uno Tõlpuse trepi peamine funktsioon on esteetiline – tuua tohutul majamüraka puhul sisse inimlikus dimensioonis detail.

Vaadates Tallinnas Narva maanteel Kodutarbe poe maja (Paul Madalik, 1975 – 82) astendatud fassaade, heleda dolomiitplaadistuse mustrit ja akna ning lodza kuju, tuleb paratamatult silme ette Alvar Aalto näidiselamu Lääne-Berliini *Hansaviertel*ist (1955 – 57). Kui Aalto maja väljanägemine

Alvar Aalto Finlandiatolo aastaist 1970 – 75.

sündis originaalsest korterikontseptsioonist, kus suure ja sügava elutoa kui südamiku ümber grupeeruvad erikülgedel magamis- ja söömistsoonid ning üleminekuruumina lodza, siis raudse eesriide taga, kus infot saadi filtreritult ja Lääne-Berliini elamunäitusel käimisest võis ainult unistada, võeti üle väline vorm ilma seda juhtinud sisemise loogikata.

Itaaliat armastanud Aalto lasi ühe oma viimase ehitise, Finlandiatolo (1970 – 75) katta väljast carrara marmoriga, mis soome kliimas kuigi hästi vastu ei pea. Nüüd on põhjanaabrid läbi vaielnud muinsuskaitseprobleemi, kas katta esinduslik kongressipalee uue vastupidava materjaliga või jääda riiklikul mälestisel iga viieteistkümnenda aasta tagant marmorplaate vahetama. Nad otsustasid viimase kasuks. Samalaadne vaidlus käis meil ümber EKP KK peahoone (nüüd välisministeerium, aga arhitektuurist rääkides on korrektne kasutada hoone

algset nimetust), mille allakukkuvad dolomiitplaadid ohustavad möödujaid. Muidugi pole parteimajal meie rahvuslikus arhitektuuriloos sellist kohta nagu Finlandiatol soomlaste jaoks, kus lisandub poliitiline nüanss (Kekkonen tegi siin Soomest välispoliitiliselt suurriigi), kuid meil on oma dolomiit ja kes siis veel peaks kohalike loodusrikkustega eputama, kui mitte välisministeerium.

Parteimaja on Finlandiatolost varasem, kuid samuti heleda plaatviimistlusega. Tallinna Ametiühingute Maja (Henno Sepmann, 1975 – 82) saalimaht, mis praegu nii õnnetult plangu taga linna risustab, tundub küll olevat inspireeritud suurest soomlase finaalmajast. Seinast eenduv ripptrepp, kus perioodiliselt korduv made annab fassaadile rütmi, esineb Aaltol esmakordselt juba Massachusettsi Tehnoloogiainstituudi ühiselamul (1947 – 48). Ametiühingute majal on finlandiatololik ripptrepp tõelise

nõukoguliku primitivismiga alt toetatud, mistõttu motiivilaenu elegantsist pole suurt alles.

Loominguline sünteesija Aalto

Tuues välja Aalto laene ENSV arhitektuuris, pole mu mõte sugugi halvustada meie arhitekte. Sellised vastastikused inspireerimised on arhitektuuris loomulikud ja näitavad õppimisvõimet. Aalto funktsionalismi seisukohalt läbimurdemajades on alati tunda otsest lähtumist maailma kuumadest saavutustest. Praegusel näitusel aukohale tõstetud Paimio tuberkuloosisanatoorium (1928 – 33) sünteesis Amsterdami teemandilühivijate ametiühingu Zonnenstraali sanatooriumi (Bijvoet, Duiker, 1928), Döckeri ja Lurçat' erinevate võistlusprojektide kogemust, nagu osutas varalahkunud soome arhitektuuriajaloolane Heinonen oma väitekirjas.

Kui Paimio esindas ortodoksset funktsionalismi, siis näitusel teisenä esile tõstetud villa Mairea (1937 – 39) on selle edasiarendus looduslähedasemaks. Ma ei arva, et Le Corbusier oleks puitlaudist nähes rabanduse saanud, oli ju temagi 1930. aastate teisel poolel paralleelselt liikunud edasi looduslike materjalide ja vernakulaarsuse poole, kasutanud kataloonia võlvi ja mätaskatust. Siit saabki alguse arhitektuuri suurus, mis ei tähenda ainult edukat eelneva sünteesimist, vaid ka enda tõelist loovust.

MART KALM

Henno Sepmanni Tallinna Ametiühingute Maja aastaist 1975 – 82. MART KALM

HEIE TREIER

Veneetsia biennaali Eesti komitee ja eli sõltumatut eksperti (Eha Komissarov, Enrico Talvistu, Heie Treier ja Jaan

PEALELEND

Toomik) langetasid 11. jaanuaril otsuse, keda saata tänava suvel Veneetsiasse Eesti kunsti esindama. Kuidas kommenteerid esitatud projekte ning zürri valikut?

Kui arvestada sellega, et Veneetsia biennaali osalemine on kunstniku eluloos rahvusvaheliselt väga kõrgelt hinnatav saavutus ja et Eestis korraldati sel aastal avalik ja demokraatlik ideekonkurss – iga kunstnik või kuraator võis osalusideega anonüümselt välja tulla –, valmistas laekunud tööde vähesus pettumuse. Tõsi, aega anti suhteliselt vähe (ilmselt polnud varem lihtsalt selge, millised on näituseruumid) ja nii sai zürri valida vaid 16 projekti vahel, millest mõned dubleerisid üksteist (seitsmeteistkümnenda saatis Kostabi, aga tema langes automaatselt välja kodakondsuse puudumise tõttu).

Konkurentsi vähesuse põhjuste üle võib praegu spekuloida – kas tegemist oli nii-öelda kaotaja mentaliteediga (“mind nagu-nii ei valita”), hirmuga suurfoorumi ees või meie kohaliku eelarvamusega maalikunsti suhtes. Oleks maalijad konkursil rohkem osalenud, oleks valik kujunenud ilmselt

teistsuguseks. Samas olid mõned ilmselt väga noored kunstnikud tublid, et nad vapralt osalesid. Kandvaima jõu moodustasid osalejatest nn. avangardipõlvkonna kunstnikud.

Zürri valikukriteeriumi määras mitu parameetrit: töö pidi nii-öelda. transsendeerima kohalikkude tasandit; olema korraga rahvusvaheliselt mõistetav ja “meelik”; kõnetama kaasaegset kunstisituatsiooni, olemata mujal nähtu mini-analoog samas ka praktiliselt teostatav (mille tõttu langesid välja mitmed elektroonikaga seotud tööd). Kinnise hääletusega võistlesid omavahel peamiselt Leonhard Lapin ja Peeter Pere – Jüri Ojaver, viimased võitsid ühe häälega. Kui ümbrikud avati, selgus, et kõigile meeldinud projekti “Maastiku anatoomia” oli esitanud Ando Keskküla ning et Peeter Pere ja Jüri Ojaveri kandidatuuri väljakäinud kuraator Krõps osutus Johannes Saareks. Kinnitan, et Sorosi keskuse poolset konspiratsiooni polnud ja et valiku protseduur oli sisuline. Sõltumatu eksperdina kahetsen veel kord seda, et konkurents oli nii miniatuurne.

Vähekülm Kõiv

Tädi Elli – Merle Jääger. REIN URBEL

Madis Kõiv. "Omavahelisi jutuajamisi tädi Elliga".

Lavastaja Ain Mäeots, kunstnik Liina Unt, valguskunstnik Ene Valge, muusikalised kujundajad Ain Mäeots ja Toomas Lunge.

Osades Merle Jääger, Riho Kütsar, Margus Jaanovits, Indrek Taalmaa, Helena Merzin, Piret Rauk, Raivo Adlas, Hannes Kaljujärvi, Martin Veismann jt. Esietendus Vanemuises 19. detsembril 1998.

Jõulude eel haaras mitut Eesti teatrit teispoolse tung. Lavale tulid Endla "Hades", mis uurib inimeseks olemise võimalusi surmajärgsust appi võttes, ning möödaniku müstilist mõju kogeb ka Ellida Linnateatri "Naises merelt". Teatava tinglikkusega võiks sellesse ritta lülitada ka Vanemuise "Omavahelisi jutuajamisi tädi Elliga", mille puhul on samuti korduvalt spekulieritud teispoolse ning koguni põrgu kujunditega.

Tõepoolest kutsus Madis Kõivu näidendi lavastus meid aega "pärast kõike" paigas "sealpool head ja kurja", kus peategelane Madis (Riho Kütsar) oma mälu värskendab ning olemise jälgi ajab. Päril mõeldamatu see võrdlus polegi, sest oleval ju Kõivgi hommikuti üheteist ajal ratsionalist, õhtul viie paiku aga müstik. Nii hõlmavad ka seekordsed jutuajamised vastavalt oma ajamääratlusele kõikvõimalikke aja- ning sellest tulenevalt ka tunnetustasandeid, kutsudes publikutki peamiselt pimeduse rüppe. Kui veel kord peatuda sellel üliahvatleval põrgu võimalusel, siis on antud teekonnal kõigeteada Vergiliuse asemikuks tädi Elli (Merle Jääger), kelle mälu on aga samasugused probleemid kui väsimatult küsitljalgi. Vähemasti ei anna tema (võimalik) teispoolse kogemuse meile mingeid valmis vastuseid ning ammugi ei juhata puhastustute mäele, kus surelik mälu meid vabaks võiks anda. Niikuinii oleval see kaasaegses teatris võimatu või vähemasti iganenud. Niisiis ilma mis tahes tekstitaguse autoriteedita laskub Madis sfääri, mis oma "sealpoolset" puutumatusi siiski täielikult ei mineta. Osalt petliku mälu tõttu, osalt ka teejuhi enese korduvast hoiatusest tulenevalt: "kiä vanna asja mäletäs, tol silm pääst vällä". See, mida me laval näeme, on eeskätt protsess ning sellisena tuleks seda ka võtta. Miilised on aga võimalused seda näidata?

Väljaspool head ja kurja

Kõivu näidendite interpreteerimise puhul on saanud kombeks rääkida nende ebalavalisusest ning teatrinõuete eiramisest, autori ükskõiksusest oma dramaturgia lavaelu suhtes. Ometi on Kõiv üks vähesid kaasaegseid eesti dramaturge, kes on oma teatrinägemuse lausa manifesteerinud (vt. Kostabi 1993/2). See on "külm teater",

kuna "just külma- ja soojatundmise puust oleme maitsnud vilju ammu enne, kui madu meid lähedale viis hea- ja kurjatundmise omale. Selle teatri meetod peab asendama Stanislavski läbielamise "läbi mõtlemisega", mille põhiohudeks on ülim täpsus, "sest ainult mõtte viimase piirini viidud ehedus hääles (tekstis), liikumises ja miimikas võib viia sihile – äratundmise avalikule kohalolekule." Niisiis võrdsustab see teater mõtte ja tunde ning asetab end heast ja kurjast väljapoole mitte niivõrd vaatepunkti igavikulisusele pretendeerimiseks, vaid pigem selleks, et juba ette välistada nende kategooriate eetilise lisatähendus ning selle teatrilise ekvivalenti tema suhete ning konfliktidega. Selles teatris peab olema külm, et mõelda, tunda ja ära tunda. Kuigi manifest lavastajale just eriti palju praktilisi juhtnööre ei jaga, viitab see siiski teatavale alghoiakule ning teisalt, olles sõnastatud, aitab ehk ka vältida mingisugust reziiklišeed, kultuslikkust või "well-made kõivulikkust" talle omaste põhimärksõnade, lavastuskriteeriumide või koguni piiratud hulga vääriliste lavastajate-väljavalitute. Nii nagu ei peaks eksisteerima kivinenud ettekujutus Stanislavskist ja läbielamisest, ei tohiks seda olla ka Kõivu "läbi mõtlemise" puhul ning ammugi tuleks vältida mõlema iidolikumardamist. **Ain Mäeotsa** ülesande suurus selles seisnebki.

Fiktionaalsuse deformatsioon

Antud näidend ei kuulu Kõivul just kõige keerulisemate hulka. See on olustikuliselt üsna konkreetne, kuid samas on korduvad motiivid, mis lavastuslikult mängima võiksid hakata, vähem välja joonistatud. Tädi Elli kutsus meid külma ruumi, kus Kõivu ainujumala Kairose toel peaks aeg oma kulgu pisut-pisut muutma, et võimaldada tegelastel ja vaatajatel mõista, mis toimus või toimuma pidanuks. Jutuajamised leiavad aset selleks, et mineviku asjad saaksid selgemaks, kuid jutu sees nihkuvad need kohati hoopis kaugemale. Aega püüab süngete lauseintega talutuba, mille akende tagant minevikumeenutused oma algimpulssi saavad. Tegelasel vananevad, noorenevad, surevad ja tõusevad surnuist üles ning vaatajagi peaks tajuma eeskätt seda õige hetke ootust või aktiivset otsimist, kuna on selge, et faabulana ei ole antud näidend

just asendamatu. Selleks et jutustada lugu sulaselt lapsesaamisest, paariaseisusest ning alkoholismist, ei pea tingimata Kõivu poole pöörduma. Huvi Kõivu vastu on loomulikult palju filosoofilisem ja komplitseeritum, kuid võibolla seisneb üks tema paljudest tähenduslikkuse võimalustest ka mingis ähmases analoogias filmikunstis aina süveneva avameelse autobiograafilisusega ning eesti teatri kontekstis näiteks Karusoo elulugudega. Kõiki neid iseloomustab fiktionaalsuse mõiste deformeerimine ning võimalus osa saada millestki enamast. Iseküsimus on loomulikult see, mida üks või teine vaataja selle poolfiktiooniga teha mõistab ning kuhu selle oma teadvuses paigutab.

Karusoo on asi selgem. Lähtepunkt asub konkreetsete elulugudega inimestes, kelle lavaletoomine taotleb sotsiaalses plaanis teatavat üldistust. Kõivu puhul on aga see konkreetne faas (nagu ka üldistus) väga raskelt aimatav. Me isegi ei tea, kas nad on just sellise minevikuga tõeliselt olemas olnud või mitte, küll aga saame osa sellise mineviku võimalusest. Kuna laval lakkamatult küsitakse, saab see ka vaataja küsida, mitte aga sukelduda valmis karakteritega fiktioonimaailma. Mõistagi lasub aga suurem osa vastutusest lavastaja õlul, sest dramaturgia kaasaegsus ei tingi veel teatri-keele uuenduslikkust.

Kõiv ja lavastaja

Kõivu "külmus" seisneb kindlasti suure osas tema mälu piltide meelelises intensiivuses, mis peaks leidma ka laval oma vaste. Läbimõtlev intellekt nõuab aistingulist pidepunkti ilma milleta kipub lavamaailma külmus jääma "kõivulikkuseks kui seliseks". Tema dramaturgia peaks otsekui välistama igasuguse metafoorse mängulisuse, kuid kui ruum seda nõuab, pole see kindlasti mõeldamatu. Kõrvalepõikena võiks siinkohal meenutada Raivo Adlase "Tali" lavastust, mis erines väljakujunenud Kõivukaanonist tõepoolest, kuid tabas oma ekspressiivses ja mälu piltide rõhutamisega igal juhul autori "atmosfääri". Väidetavalt on Priit Pedajase lavastused Kõivu adekvaatsele mõistmisele kõige lähemal, kuid tema tõlgendusi hoiab tugeva tajuelemendina koos muusikaline mõtlemine, heliline partituur, mis täidab isegi vaikusehetkedel

K O M M E N T A A R

Muudatuste ootel II

Sirbi tantsu erinumbris 4. detsembril oli artikkel Eesti Kutseliste Tantsijate Liidu diskussioonist, mis tekitas vastukaja ka nendes, kes ei osalenud nimetatud arutelul.

Järgnev vestlus toimus tantsija, koreograafi ja pedagoogi Anu Ruusmaa initsiatiivil, kes on saanud nii klassikalise balleti kui ka moderntantsu alast koolitust ning tantsinud nii Estonia teatri balletitrupis kui ka modern- ja dzäsantsule orienteerunud Fine 5 tantsuteatris. Ta on sarnaselt teiste teatrist väljaspool tegutsevate tantsijate, lavastajate ja pedagoogidega tundnud, et Eestis on valdav liialt ühele absoluudile taandatud lähenemine. Balletikoolitusega inimeste sõnavõtte läbib mõtteviisi, et hea liikumine võrdub klassikalise balletiga ja balletikoolitusega ei ole head (= professionaalset) tantsu olemaski. Balletis nähtaks nagu ainuvõimalikku keha väljaarendamise viisi, mis tagab mis tahes liikumise vabalt valdamise põhimõtte.

Anu Ruusmaa: Keha valdamine balletis toimub enamasti printsiibilil: võta kõik kehaosad sisse (köht, tagumik) ja tee avaraid liigutsi. See neelab tantsijalt topeltenergia ja tingib hingamisraskused, mis

omakorda võtab ära võimaluse liikuda teistmoodi. Balletti ei tohi olla mehhaaniline, vaid igal liigutusel on algselt olnud ka oma väljenduslik-sisuline alge.

Heili Heinasto: Moderntantsu tunde jälgides on sageli silmaga nähtav, millised osalejad on eelnevalt tegelnud balletiga, liigagi tihti kahjuks ebameeldivast küljest: krambis, jäigad, haaravad vaid liigutuse välise kuju.

Palju tuleb sellest, et inimesed ei taju oma telge ja liigutustel pole keskpunkti. Balletti valdamine näib tähendavat paljude tantsijate jaoks käte ja jalgade võimalikult kõrgele ja kaugemale ajamist. Moderntantsu nähakse uute liigutustena, teatud kombinatsioonidena, mis tunduvad kergesti haaratavana. Tegelikult on erinevus eelkõige mõttelaadis, mis realiseerub kombinatsioonide kaudu. Liikumist võib alustada või sooritada siseorganitest, luustikust või lihastest – igal puhul on tegemist erineva kvaliteediga. Neid lähepunkte võib varieeruda. Ja lihas – see, millega me enamasti, ka lihtnimestena, kõige enam liigume, ei tohi olla krampunud ja jäik, vaid peab olema pikk, nõtk, elastne.

Mõisted, millele tahame moderniga tegeldes takerduda, on raskus ja selle tajumine.

Meid ju õpetatakse lapsest saati (ka mitte-tantsijaid) olema kerged, liikuma nagu ülestõstetult.

Raskuskeskme alla- või tasakaalust väljaviimine pole sageli keerukas mitte füüsiliselt, vaid mentaalselt.

Tantsus – mitte ainult balletis – näib valitsevat mõte: kiiremini, kõrgemale, kaugemale. Kvaliteedist on vähem juttu.

Võin tuua näite mõnest balletitunnist. Pedagoog soovib toeäärses harjutuses, et tõstaksime jala 90 kraadise nurga alla, aga enamik tõstab nii kõrgele kui saab, sest 90 kraadi kõrgusel on jalga tunduvalt raskem hoida. Harjutuse mõte – soojendada puusavööndit ja kontrollida telge – on unustatud! Jalga kõrgemal hoides telge ei jälgita, tugijalg on tasakaalust väljas ja nii mõnigi tantsija kukuks pikali, kui ta toest kinni ei hoiaks.

Kvaliteet ei tähenda kõrgust, alati isegi mitte väljaspoolst. Keegi ei kahtle, et Anna Pavlova oli suur baleriin, aga fotosid vaadates näeme, et väljaspoolst oli tal kehavõitu.

Väljaspoolse puhul on sageli ununenud, milleks see vajalik on: jala amplituudi suurendamiseks, aga see ei saa olla eesmärk omaette. See on vahend.

Teine aspekt on stiil, millest on ka kirjutatud mitmed tantsijad, sh. ka Maris Liepa ja Roland Petit. Visuaalne kujund on erinev, samuti selle sotsiaal-psühholoogiline tähendus sõltuvalt sellest, kas jala kõrgus on 45 kraadi või 145 kraadi.

See nähtus on tingitud konkurssidest, kus eesmärgiks pole tantsu sõnum ja selle sisuline tähendus, vaid oma võimete demonstreerimine. See pole halb, aga selle koht on konkursil, mitte etendusel!

See on ülemaailmne häda.

Iga totrust ei pruugi ju järele teha või üle võtta. Meil on väga häid pedagooge: näiteks Tiiu Randviir pöörab tähelepanu sellele, et kehas on nii pingutus kui lõdvestus. Ta lammutab muusika peaaegu kohustuslikuks muutunud neljase ruudu ja kasutab ka teist rütmikat (näiteks kolme ja viit), mis muudab tantsu huvitavamaks. Kaasaegne tantsija peab valitsema ka hingamist ja hääli, kuid see on raske ka näitlejatele.

Milligipärast õpetatakse ka tulevastele näitlejatele lavakunstikoolis klassikalise balleti aluseid, mille tagajärjel nad ei õpi mitte valdama oma keha, vaid omandavad teatud liigutused, ja needki lahjas variandis.

Jõuamegi algusesse tagasi: balletti oleks nagu ainus keha treenimise viis. Kindlasti

Mu au on alati uus

tegevuse saatja ning sõnastamatu "pealis-ülesande" aset. See on võime mis tahes ruumis "külmavärinaid" esile kutsuda.

Mängivad karaktereid

Ain Mäeotsal on selline ruumisse puutuv aistingulisus vähem tajutav. Ta kas peab publikut tundlikumaks kui see on või kipub kohati hoopis mingit oma asja ajama (seejuures vägagi remargitruult). Lähenedamine on autentne ning kõik viited olemas, kaasa arvatud lavatagused tõetruud helid ning töökorras suitsulööts, kuid päris tervikut see ka ei loo. Võiks öelda, et **Mäeotsal ei mängi ruum, vaid karakterid**. Loomulikult, ainult näitlejad saavadki ruumi mängima panna, kuid Mäeotsa näitlejad suudaksid seda ka ilma Kõivu ruumita, vastavad elemendid pigem segavad neid ning muudavad liikumise kohmakamaks, lõhkudes muljet mälupeegeldustest, nende sujuvast vaheldumise- ning aeg-ajalt mõne detaili rõhutatud esiletõusmisest, nagu see igasuguse meenutamise puhul toimub. Mäeots on ennekõike võimekas suhteanalüütik, tänu millele saavutatakse alati korraliku näitemängu jaoks vajalik karkass, mis aga iga kord ei tarvitse täituda. Samas on Mäeotsa tugevaks küljeks kindlasti murdetaju, mida enamik publikust samuti eeskätt meelelisena vastu võtab.

Seda enam väärivad kiitust näitlejad, kelle tase oli ühtlaselt kõrge. Eriti meisterlikuks tuleks pidada **Merle Jäägri** Ellit, kes justkui (ruumi osana) ise tervikut koos hoidis, kuigi ilmselt ei saa Kõivu näidendi sisu kinnitada ühe karakteri külge. Pigem keskendub ka Jäägri roll valismotiveeritud suhetele ning läbielamisele, mille ümber aga näiteks **Indrek Taalmaa** ja **Raivo Adlase** osatäitmised vähem keerlevad, mõjudes oma mälust esileastumistega ehk "kõivulikumatki." Mäeotsa loodud pilti tundub aga Jäägri roll sobituvat pisut kindlamalt.

Kuigi lavastaja pole otseselt järginud Kõivu lavastamise "kaanonit" ega pakunud veel ka valmis elujõulist alternatiivi, on tulemus igal juhul mingis suunas teel ja otsingud võiksid jätkuda.

MADIS KOLK

on see üks viise, kuidas end füüsiliselt arendada, kuid mitte ainult.

Kõik saab alguse kehatunnetusest. Tundes oma keha ja selle võimeid, teades ühe või teise stiili või koolkonna printsiipe, võime kergemini sellega füüsiliselt kaasa minna ja ise valida, millist viisi liikuda või milline liikumine on kohane antud mõtte väljendamiseks. Aga oma keha tundmaõppimine on aeglasem protsess kui uute kombinatsioonide raiumine. See sunnib mõtlema ja ennast jälgima, et eraldada luud, liigesed, lihased jne. Ja siis saab ka valida: olla kerge või raske, suur või väike, kasutada detaile või tajuda keha ruumilise tervikuna. **Tekib küsimus, kes oleksid need inimesed, kes võiksid seda õpetada.**

Eesti ei ole nii vaene, kui sageli viidatakse. Nimetasin juba Tiiu Randviiru, kes on kindlasti suuteline õpetama ka teisi stiile peale Vaganova klassika. Inge Arro meenub kohe, René Nömmik, Svea Sööt...

Sa ise ka. Sinu õpilased on alati maininud, et õpivad tantsus mõtlema.

Liikumisviise on enam kui üks ja ainult ühega tegelemine ei taga tavaliselt teiste valdamist. Õppimine ei tee meid ju vaesemaks.

HEILI EINASTO

Stseen lavastusest, mis oleks nagu "Punjab 2".

MATI HIIS

Mis alles jääb, on kõigele vaatamata leebe ja lepitav olek. Igal juhul püstloodis ülespoole küünitav. Vaatamata sellele, et just äsja on ette mängitud rusuvalt päädivi liobi lugu, liobi, kellele turjale laotud katsumused ja kaotused, häbi ja teotus on tõuganud teda viimse kohtumõistja ette paiskama väljakutset: *kellel meist võiks mingit süüd olla? Ja kui meil nõndaviisi mingit süüd ei ole, miks sa siis otsustasid meie üle, nagu me oleks kõiges süüdi?*

Nagu Torgny Lindgren ehitab oma sajanäitajate Põhja-Rootsi kaamoslikus külaühiskonnas mängiva loo tuntud piiblloo vundamendile, nii tsiteerib **Priit Pedajas** varjamatult oma legendiks ülendunud "Epp Pillarpardi Punjaba potitehase" lavastust. Kohati sedavõrd varjamatult, et "Mao tee" alapealkirjaks võinuks õigupoolest olla "Punjab 2". Kuid rahu-rahul, seekord pole tegu juhtumiga, kus pikkade tsitaadilõikude ülesandeks oleks kunagise legendi mehaaniline elustamisponnistus, kunagise triumfi mehhaaniline läbimarss. Lavastused, mille valmimist lahutamas ligikaudne kümnend, on pandud teineteist kõnetama päris eriomasel viisil. Mis on potimeistrite savipoti keerd Johan Johansoni lohutu elurummu rappumise kõrval? Ühe perenaise, Epu peaaegu sinivereline uhkus teise, Tea siiski murdmatu allaheitlikkuse kõrval? Mis maksab Meie Isa viimne veering punjabalaste Kuldrannakese kallastel?

Kokkupandult niisiis hästi väljaloetav, peegelpuhtaks selitatud metafoorika pluss tingimata ka naturaalselt, "otse elust" võetud ainek, mis asetub lavatinglikkuses oma spetsiifiliselt kummastavale foonile. "Punjabas" tuli, savi ja laul, "Mao tees" vesi, laul, tants ja pillimäng. Neli vaati värsket vett keset lohutat kõrbe. Sõõmude vahe on selle mängu rütm. Tegelikult peaks sellesse ritta panema mõnda muudki, näiteks astuja all vaikselt nagiseva ja tantsijate jalge all kõlavalt põntsuva laudpõranda, mille lavastuse helipildis oma koht kaasa rääkida.

Eks avameelset tsitaatlust põhjenda juba asjaolu, et kordus ongi "Mao tee" üks tajutavamaid stilistilisi võtteid. Ikka ja ikka

hüppavad noorusvärsked noorikud hooga kõrgustesse ja ikka on allatulek püüdjate kätele veel kiirem. Ikka teeb oma tõiseid ringkäike muutumatult mustakuuline tohter Hanna Erik – alati kui mustkunstniku kaabust välja astuv. Muidugi ka igavene rendinõudja Karl Orsa, kes vasttõusnud päikesele alati oma kiitsaka kogu ette sääb.

Ja siis veel nood lahja pärnaõietee karva pikad palakad!, (taas tsitaat uemast teatriloost!), millel selles mängus eriline, võõra pilgu katmise ja üldse suuremat päevalgust kartva peitmise funktsioon. Linade sisse mässib end heitunud rentniku-pere ühiselt varju otsima, linade taga toimetatakse kõik loomu- ja õigusvastased "rehnutid", linadest kooruvad väikesed tüdrukud, linade lappamises otsivad tegevust Tea ja Vanaema hetkel, mil esmakordselt kõlavad saatuslikud terminid "rent" ja "võlg". Känkras linade abiga lahendatakse ära Evast-tütre nurisünnituse stseen – diskreetselt kujundlik, ent mõjult otse "naturalismuse" noaga tuiksoonde lõikav.

Küsime aga, kas kõik meie silme all toimuv on ikkagi vaid Lindgreni jutustuse – oma pikka ajatelge hõlmava karkassi ning raskelt jutulõnga keriva stiili tõttu tavamõistes ilmselt ebatavalise – kujundlik adekvaat, pelk teatraalne illustratsioon, või on prototekstile lisandunud ka reziiline metatekst? Algmaterjaliga suveräänselt suhtlev ja suhtestuv teos? Eksimist kartmata võib väita viimast. Veel lapselikuma otsekoheusega norides: kas lavalepanek on Lindgreni sugestiivsele tekstile ka midagi olulist juurde andnud? Jah, on. Ta on, vormides tekstisugestiivsuse lavasugestiivsuseks, välja pakkunud ühe võimaliku vastuse kirjandusteksti (minu meelest) peamise vastuvõturaskuse ületamiseks. Sest, kas pole nii, et lastes endast üle kohiseda Lindgreni võimsal nägemusel ning sütitades sisemuses keema tumedat protestivaimu, saabub paratamatult hetk, mil hakkad keelduma kirjutatud sõna toeks võtmast, kahtlustades autori poolt varjatud provokatsiooni. Kuidas on see kõik võimalik? Säärane taevani kisendav ülekohus paistaks veenev ehk vaid keskaegsetes piinakambrites. Kas peame minategelase

Johaniga kaasa uskuma või teda põlgama? Kui põlvkondade viisi makstakse olkarlor-sadele taltsalt renti, vaevumata süvenemagi rendisumma tegelikku suuruse, selle sissenõudmise õiguspärasusse? Kas pole siis tegemist vaid tuimade, tahtetute ohvritalledega, kes vabatahtlikult valinud tapalasaadetud loomade mentaliteedi? Ning kelle hüüded Meie Isa poole – masohhistlik vähkremine?

Loomulik, et nii kirja- kui lavavariandis tõuseb suurde plaani olnud sündmusi edastav Johan, kes nende kulgedes tükk-tükilt loovutab kõige häbiväärsemal viisil abstraktse võlasumma katteks praktiliselt kõik, mida ühe inimese ülemvõim teise üle vähegi võib sisse nõuda. Ent sisemine aktsent on oluliselt muutunud. Kui kirjaniku autorikujundiks on resigneerunud, taltunud tagasivaataja, siis laval heitleb oma heitlust alles esimest nn. tuleproovirolli tegev näitleja **Taavi Teplenkov**. Konflikt võidab muidugi teravust juurde, kui Meie Isa vastu hakkab üles lööma just-just igavikuliste käsulaudade õiguses kahtlema löönud noor inimene. Teplenkovi rolli teljeks kujunebki omamoodi initsiatsiooniriitus, rütmilised üleminekud, milles väljapaisatud süüdistuste poisikeselikult parastav intonatsioon hakkab aegamisi koomale tõmbuma inimloomusse igaveseks põletatud häbimärgi adumise eest.

Ent tõesti ootamatult selgub, et kui Johanssonide naissoost pereliikmed – ema Tea, Eva, Rakel, Tilda ja Johanna **Ülle Kaljuste, Kleeri Maibaumi, Külli Koigi, Harriet Toompeere ja Garmen Tabori** mängituna – nähtavate, lihast ja verest olenditena meie ette ilmuvad, hoovab neist naistest mingil kummalisel kombel säärast tarkust, rahu ja leebust, mis ei lase neid kuidagi ohvriammaste paarilisteks suruda. Olude räsitud, sisemiselt jahmatavalt harmoonilised. Vist igaüks neist võiks ise endale preestriks olla ja pühakirja sõnadega korrata: "Mu au on alati uus." Kuigi ka **Jan Uuspõllu** Karl Orsa näitab end üsna mahe dates, peaaegu lüürilisteski toonides (s.o. kergelt võidetava vastasena), ei ole lahtisel, ründaval protestil lihtsalt kohta nende inimeste eetilises maailmapildis. Ja nii ongi. Sedakaudu lisandub neisse põhjamaalannadesse isegi mingit idamaist elutarkust ja kõikelepitavat hingesuurst. Millest, tundub, jätkub elutahte ammutamiseks ka tardunud pilguga Johanile.

Piibli-liob elas sada nelikümmend aastat ja nägi oma lapsi ja lapselapsi neli põlve. Lindgreni loo võimsates toonides lõpp on puhtalt nägemuslik. Ambivalentset mõistetav maalihe tõmbab lihtsalt Johanit ümbritseva reaalsuse tema silme all oma põhjatusse kurku. Meie Isa on kõnelnud, oleks lihtsaim, kuid kindlasti mitte ainus interpretiivvõimalus.

Pedajas vastab mitte vähem võimsa võttega: näiteseinad langevad alla ning nad maetakse nendesamade valgete palakate alla. See kõlab paljulubavalt, kuid ometi peab siinkohal tõsiselt kahetsema, et viibitakse vaid Draamateatri kitsukeses (vähemalt seekord näib ta kitsukesena) väikeses saalis, kus vist võimatugi tekitada eestvarisevate müüride tõetruud illusiooni, veel vähem nende taga avaneva tühja avarusetunde tajumisest, mida tegelikult nii väga igatseks. Aga see selleks.

Sest selle aja peale on ammu selgunud, et oma klaasja puhtuse elustava tuultepöörise suutis "viis minutit" enne läinud aasta lõppu esietendunud "Mao tee..." lepitada üldiselt ju tuhmivõitu teatriaastaga, kergitades lati ohtlikku kõrgusse. Kes teeks järele? Või tuleb ära oodata "Punjab 3"?

SVEN KARJA

Ilusa Helena lähetamine

8. jaanuaril esietendus rahvusooperis Estonia Neeme Kuninga lavastatud Jacques Offenbachi operett "Ilus Helena". Dirigent Erki Pehk, lavakujundus ja kostüümid Jaak Vaus, liikumisjuht Juhani Rytkölä (Soome). Osades Tiiu Laur (Helena), Rauno Elp (Paris), Väino Puura (Agamemnon), Ivo Kuusk (Menelaos), Mati Vaikmaa (Achilleus), Alar Haak (Aias I), Villu Valdmaa (Aias II), Orestes (Sirje Puura), Ain Anger (Kalchas), Kalju Karask (Philoicome), Jelena Ševtšenko (Bacchis), Margit Saulep ja Vaike Kiik (hetäärid) ning Hans Miilberg (Avalik Arvamus, st. Hephaios, Harpüios ja Lesilaurius).

Opereti kui lõbusasisulise muusikalise lavateose eesmärgiks on teatavasti võimaldada publikule muusikalise-vaatemängulist meelelahutust ning sellisena on nüüd esietendunud Offenbachi "Ilus Helena" oma ülesande igal juhul ka täitnud. Iseküsimus muidugi, mismoodi vaataja tükile läheneb ning mida lavastuselt juba ette ootab – kui eelmise sajandi "dekadentlikku" Champs-Elysées' tõetruud atmosfääri, siis võib teda tabada pettumus. Kui päevakajalist satiiri ja olustikulist pila – siis arvatavasti mitte.

Siinkohal tasuks ehk mõelda, millest "Ilusa Helena" operetistõrj Homeroose müüdi varjus tegelikult räägib. Lugu ilusast Helenast kui kuningas Menelaose kerge-meelsest naisest, Parisest kui noorest nutikast ahvatlejast ning Menelaosest kui prominentsest sarvekandjast on taandatav kõigepealt tavalisele abielukolmnurgale, kus pettus istub pettuse ja intriigi intriigi kukil ning kus lihtsameelne abielumees peab alati ka lolliks jääma. Et seda triviaalset situatsiooni vaatemänguliselt elama panna, paigutavad Offenbach ja tema libretistid oma tegelased antiikaja Spartasse. Nüüd hakkab lisaks situatsioonikoomikale mängima ka kontekst, sest allegooria varjus on alati võimalik öelda nii mõndagi ajakajalist, väljendada poliitilist satiiri ja olustikulist ironiat (seda on Offenbach oma operettides ka küllalt tihti teinud). Selle nimel on "Ilusas Helenas" isegi "Iliase" tegevustikku kohendatud – Trooja sõda ei tule, sest esiteks pole sõda meelelahutuslik ning teiseks pole see lavastusliku põhiintrigi seisukohast siin ka oluline. Kuid müütiline antiikkreeka kontekst on tähendusrikas siiski seetõttu, et nii Homerosel kui Offenbachil on siin tegelikult peidus kriisisituatsioon – selgub, et miski on Kreekamaal (Taanimaal, Eestimaal, USAs...) mäda. Seksiafäär koos küpseva poliitilise konfliktiga – kas ei tule see kuidagi liiga tuttav ette? Vennad Menelaos ja Agamemnon suunduvad "Iliases" pärast üleaisa lõõnud Helena röövimist oma sõjaväega Troojat rüüstama, Bill Clinton aga annab Monica Lewinsky protsessi kõrgpunktis raketilöögi Iraagile (no ei tea, mis siis oleks saanud, kui Hussein oleks Hillary ära röövinud). Kui tahaksime spekuloida, näeksime ka antiikajas moodsaid kangelasid.

Umbes sellist visiooni kujutas ilmselt ette ka lavastaja Neeme Kuningas, ainult selle vahega, et pani Offenbachi (Homeroose) tegelased hoopis eesti asja ajama. Nojah, kui juba esimese vaatuse alguses saame kuulda, et "kreeklane olen ja kreeklaseks jään", siis edasi on juba selge, mis võtmes lugu läheb. Ning meie praegused eesti olud annavad selleks ju materjali kuhjaga: liiderlik poliitikust pastor lõbutüdrukuga (Jupiteri suuraugur Kalchas hetääridega), kõik need valimiseelsed lobbyd ja pangakrahhid, Kroonika paparazzod (Tuunika kuldsest kostüümis kärbes-reporter Hans Miilberg), kankaani muutumine (poliitiliseks?) jenkaks ning tagatipuks esimese vaatuse lõpu "nutikuse olümpiaad", kus vastab "noormees number üks" (Achilleus Mati Vaikmaa näol) ning Aias armastab päikest ja tuuli – "Reisile sinuga" küll, ainult et

Pehk, Kuningas ja Vaus on tublisti vaeva näinud, et jõuda Offenbachi operetistilistikani.

Otepää asemel võib siin ka Troojasse sattuda. Mille vastu Parisel poleks muidugi midagi tingimusel, et reis toimuks koos ilusa Helenaga.

Lavastaja mõttearendus on selles mõttes järjekindel, et kuna operett on juba kord ajakajaline žanr, siis meie vaatajat peaks ennekõike puudutama just Eesti-teemaline olupila – Hallaste-lood on meile (südame)lähedasemad kui Clintoni skandaalid. Siin on asjal aga ka kaks nüanssi. Helena – Parise lugu on Offenbachil juba iseenesest paroodia, Neeme Kuningas teeb aga oma lavastuses paroodiast omakorda paroodia, või vähemalt paroodiamaigulise loo. Kreeklaste eneseironiast on teada üldiselt vähe, küll aga eestlaste omast (ennast naermast me ei väsi). Siin ongi see teine

nüanss: kas vaataja ei hakka juba Eesti-teemalisest olupilast tüdima, ennast naermast lõpuks väsima? Näed telekast Wigla showd, kuulad Kreisiraadiot, loed Ivan Orava jutte ning küsid äkki eneselt "Ilusat Helenat" vaadates, et kas Breznevigaegsele olümpiarõngaste "o"-deks lugemise anekdoodile pole mitte juba paarimeetrine habe ette kasvanud, ning tõded samas, et euroteemalisi nalju on mäletud juba sedavõrd palju, et ennem naerad ehk tordi näkkulöömise peale.

Lavastuslikult tugevamad momendid näivad ilmnevat just mitmeplaaniilistes episoodides, nagu näiteks teise vaatuse alguse Helena magamistoastseen, kus muistne Miss Universum kohtub Parisega, Tuunika tüütu kärbesreporter kaameraga kannul. Tiiu Laur esitas kõigepealt Helena lüüriilise ootuseaaria üksi, tegi seda hea karakteritunnusega ning kogu stseen on ka dünaamiliselt lavastatud. Järgnev Helena ja Parise (Rauno Elp) duett on vaatuse muusikaliselt keskeim number, sisuliselt lausa ooperlik stseen: "On kesköötond, me näeme und..." Siin võiks appi kutsuda ka Freud'i vaimu, kes suudaks ilmselt tõestada, et Helena on oma libiidot kogu aeg alateadvusse tõrjunud ning et une ja ärkveloleku piirimail peavad need allasurutud kompleksid paratamatult vallanduma – et kui poleks ilmunud Paris, siis oleks Helena kahtlemata paparazzoga voodisse läinud. Kuid nüüd on seal siiski Trooja prints ning kus kaks

on juba voodis, võib juurde oodata ka kolmandat. Saabubki Menelaos, kes oma nõrdimust ei varja ("mina olen eepiline abielumees!"), kuid kelle sootsium teiste tegelaste näol üksmeelselt välja naerab. Muuseas tekib hiljem, kolmandas vaatuses, kõikidel tegelastel (ilmselt põhjendatud) kahtlus, et Menelaos on tegelikult ise üks paras sadomasohhist.

"Ilusa Helena" viimast vaatust on selles mõttes ehk pisut raskem eredaks lavastada, et siin nii koloriitseid stseene pole. Vaataja näeb muretut suvitussiljööd, mille tagant aga luuravad mitmesugused kriisid – Helena käitumisest alguse saanud üldine moraalikriis ning pangakrahhid veel takkapihta. Selgub, et "isamaa on hädaohus". Menelaos

otsustab selle muidugi päästa ("ütlen Kreeka, mõtlen Menelaos", kommenteerib Kalchas irooniliselt) ning lõpuks jääb kõlama resümee, et "ükskord me võidame niikuinii". Kogu lavateos lõpeb ilusa Helena lähetamisega – kuid kas nad lähetatakse koos Parisega Troojasse või mitte, seda vaataja teada ei saa, sest taamal löövad äkitselt särama Euroopa Liidu liputähed. Ilmselt lähetatakse Helena ja Paris hoopis Strassbourgi.

"Ilusa Helena" lavastus on lõppkokkuvõttes üldiselt dünaamiline ja vaatamänguline. Lavakujundus on välja peetud monokroomsest sinistes toonides ning kostüümid on küllaltki fantaasiarikkad (Achilleuse kanda varjav hiiglaslik "megasaabas", mille naised kangelaselt lõpuks pihta panevad) ning koguni toretsevad. Osa neist aksessuaaridest etenduse käigus siiski muutub: kui esimeses vaatuses domineeris visuaalselt tuunika, siis viimases köidavad pilku juba päikesepriidid, tagid ja doktor Martensi saapad (tänapäev pressib peale ka Spartas). Iseasi on Juhani Rytkölä seatud liikumine – siin ei näe me kahjuks kuigi eredat fantaasiatõrj ega operetis enesest-mõistetavalt oodatavat hoogu, särtsu ja sära. Need paar kankaani (ka mitu korda esitatud lühike lõpukankaan, mis tegelikult pärineb operetist "Orpheus põrgus"), mida näha sai, olid kuidagi uimased ja tuimad, lõdvad ning laisad (liigutuste sünkroonsust me parem ei räägigi). Võibolla näeks sellisena välja näiteks folkloorne "mulgi kankaan"?

Puht muusikalisest küljest vaadatuna tekkisid etenduse käigus mõned lava ja orkestri koosmängulised ebatäpsused eelkõige aeglasema tempoga episoodides, kiiremad stseenid näisid kindlamalt toetuvat muusika üldisele liikumisenergiale. Koorinumbrites paistis oma intonatsioonipuhuse ja dünaamikavariantsusega silma eelkõige naisrühm (näiteks teise vaatuse alguses ja kolmanda lõpus).

Kolmevaatuse ja kolmetunnise etenduse tervikmulje kujunes tegelikult positiivselt lustlikuks – kui tahaks millegi üle polemiseerida, siis puudutaksid need momendid eelkõige liikumist mõnedes tantsustseenides ja olupila võinuks olla vahedam. Muidu ehk piirdubki vaataja vaid tõdemusega, et Menelaos on üks sadomasohhist, et kergemeelne paarike Helena ja Paris lähetatakse kuhugi Strassbourgi ning et kreeklased võivad ükskord niikuinii.

IGOR GARŠNEK

Kus kaks on juba voodis, võib juurde oodata ka kolmandat – nõrdinud abielumeest ennetab siiski Tuunika kärbes-reporter.

Raamatukogulaenutuse hüvituse

Public Lending Right ehk avaliku laenutuse õigus on mõiste, millel mujal maailmas on juba aastakümnetepikkune kehtivus ja ajalugu. Sakslased kutsuvad selle rakendamist *Goethe-krossiks*, soomlased *kirjastokorvauseks*, ja riigikogus jaanuari lõpus menetlusse mineva seaduseelnõu sisumääratlus on kuni suupärasema leidmiseni raamatukogulaenutuse hüvituse (RKLH). Mis see on?

Raamat, nagu muusikagi, on korduvkasutusega kunstiteos. Peale kaupluse ja koduriigi on raamatud põhiliselt raamatukogus, kust neid tasuta laenutatakse. Ja mida kallim on raamat poes, seda rohkem laenutatakse. Nii – tasuta – peab see ka sündima ja jääma. Ja summa raamatukogule uute säilitus- ja laenutusühikute ostmiseks võiks samuti vaid kasvada. Ent kirjanikel ja tõlkijatel, nagu muusikutelgi, on ometi autori moraalne õigus saada oma töö korduvkasutamise eest hüvitust. Üks mõeldav ja mujal maailmas edukalt praktiseeritud lahendus on, et selle sümboolse hüvituse võiks kirjanike puhul maksta kõige laiem lugejaskond, maksumaksja *in corpore*, ehk see peaks tulema erireana riigieelarvest. Nõnda on see maades, kus seadus kirjanduse hüvaks toimib.

Muusikute hüvitust vahendab Autorite Ühing, kirjanike puhul võiks see olla RKLH Sihtasutus. Laenutusi võib kokku lugeda ja hüvitusi jagada individuaalselt (muusikud, näit. Rootsisis ka kirjanikud, teatud ülempiirni, mida ületav raha läheb Rootsi Kirjanike Fondi ühis-potti), ent kokkuleppel ning asja lihtsustamiseks võib ka võtta midagi arvestuslikuks aluseks nagu Soomes ja Norras (seaduseelnõu pakub arutluseks varianti: 10 protsenti rahvaraamatukogude komplekteerimissummast – muidugi mitte nende arvelt!) ning hüvitusi jagada kõigi kirjanike ja tõlkijate huvides sihtasutuse, tema põhikirja ja usaldusnõukogu kaudu.

Meil on olemas tänuväärne Eesti Kultuurkapital, ent ühiskonnas, kus kõikvõimalikud fondid ja sihtasutused saavad aina olulisemaks, on tähtis ka see, et süsteem töötaks paindlikumalt ning iseseisvaid allikaid oleks rohkem, sest – maha monopolid! Kirjarahvast koondab Kirjanike Liit, kes on ka eelnõu algataja, ent sihtkapital peab toetama kõiki tõsikirjamehi, kes on teinud olulist või kellest töötab tulla olulise tegija eesti kirjanduse

rikastamiseks, ja seda ei määra ju kuuluvus liitu.

Me teame, et vabakutseline kirjanik või tõlkija, kes tõesti tahab ja oskab oma tööle pühenduda, ei saa praegushetke honorarist inimväärselt ära elada. Ka originaalteoste ilmumine on ilma Kultuurkapitali või mõne muu rahastaja toeta peaaegu võimatu. Niisama tähtis eesti rahva ja kultuuri ellujäämiseks kui iibe kasv on tema keele ja selles keeles kirjutatud kirjanduse kestvus ja areng. Seda tõestasid lõovalt viimased kuuskümmend aastat, kus kirjandus mängis küll teistsugust rolli ja tema läkitust tuli otsida ridade vahelt, mis olid riiklikult kinni makstud. Aga see peitlakitust töötas – ja kuidas veel! Ent kas praegu on tõsikultuuri ja väärtkirjandust ähvardavad ohud väiksemad? Pigem vastupidi: tarbimisühiskonna kommertspaine ja manipuleeriva meedia ning reklaami kunstlumm kujutavad endast märksa tõhusamat väljakutset kui tasalülitus. Ja me ei ole enam maailmast isoleeritud. Enda kuuldavastegemine kultuuride ja rahvaste palju- ja valjuhäälsuses nõuab pidevat pingutust ja maksab – maksab end ära kui lihtsalt maksab. Küsimus pole: kas, vaid: kes maksab? Ja *ceterum censeo*: kirjanikel ning tõlkijail on ju autoreina tõesti legitiimne õigus saada kompensatsiooni.

Väikerahvana tuleb endale aru anda, et meil ei ole ega tule turumajandusliku iseregulatsiooniga kultuuriturgu. Ilma riikliku või fondi toeta jääb meie kultuur kaduvalt kiduma või kommertsialiseerub ahastamapanevuseni.

Rootsi Kirjanike Fond (mida juhatab eestlanna!) jaotab rootsi keeles kirjutavate või Rootsis elavate (!) kirjanike ja tõlkijate vahel sel aastal 106,2 miljonit Rootsi ehk ligi 200 miljonit Eesti krooni.

Kas eelmise aasta Eesti rahvaraamatukogude raamatuosummadele toetuv arvestuslik 2,6 miljonit on palju? Kas Rootsi on meist kaheksakümmend korda suurem? Ei, vaid ligi kuus korda. Ja väikerahvas temagi.

Küsimustel pole lõppu. Elu tahab elamist, õiglus ülal-hoidmist. Näiteks vabakutselistele eluliselt oluline küsimus: millised kulud on üksikettevõtjast vabakutselisele kirjanikule või tõlkijale tulusaamiseks vältimatud?

MATI SIRKEL

KOMMENTAAR

Kirjandusraha jaotamise teemal

1998. aasta lõpus oli raha jaotamisega probleeme vist küll kõikidel Eesti Kultuurkapitali sihtkapitalidel. Asi on selles, et vaatamata headele soovidele ja optimistlikele lootustele ei laeku tubaka- ja alkoholiaktsiis korralikult, Kultuurkapitali raha tuleb aga suures osas just aktsiisist. Kirjanduse sihtkapitalil oli 1998. a. IV kvartalis jaotada 1,4 miljonit krooni plaanipärase 1,8 miljoni asemel.

Auhinnad ja stipendiumid

Aasta lõpus on kõigil sihtkapitalidel lisaks tavapärasele eraldistele veel mitmeid suuri väljaminekuid: näiteks aastapreemiad ja kirjanduse sihtkapitalil ka stipendiumide määramine. Kirjanduse sihtkapitali aastaauhinnad antakse välja K. J. Petersoni sünnipäeval, 14. märtsil. Kirjanduse aastaauhinna suurus on juba hulk aastaid olnud 25 000 krooni, vahepeal on elukallidus aga oluliselt tõusnud. Sihtkapitali nõukogu otsustas auhinda seekord pisut suurendada: selle suurus on nüüd 30 000 krooni. Otsustasime toetada ka äsja lõppenud romaanivõistluse auhinna fondi 60 000 krooniga.

Esimest korda andis kirjanduse sihtkapital välja Henno Rajandi nimelise stipendiumi, mis asutati kolme peatoimetaja – Märt Väljataga, Udo Uibo, Mart Meri – ettepanekul. Selle sai Arvo Alas, kes jätkab tänuväärset tööd vanaislandi tekstide eestindamisel. Kultuurkapitali stipendiaadina kavatses ta tõlkida umbes 500-leheküljelise Njalli saaga. Üldse taotles stipendiume 1999. aastaks üle saja kirjaniku, tõlkija, kriitiku ja toimetaja. Koos varem määratud kaheaastaste stipendiumidega saab 1999. a. Kultuurkapitalilt toetust 66 literaati, seega 16 inimest rohkem kui eelmisel aastal. Tundub, et võimalike stipendiaatide arv on optimaalsele üsna lähedal. Seekord määrasime oma kasinaid raharessursse arvestades 1000-krooniseid stipendiume hoopis rohkem kui möödunud aastal. Väike raha küll, aga toetus literaadile on seegi, ja mis oluline – regulaarne. Loodetavasti teenitakse loometööga sellele lisa. Edaspidi tuleks nii väikeste stipendiumide arvu siiski vähendada. 1998. a. maksti stipendiumideks kvartalis 339 000 krooni, aastaks 1 356 000. Umbes viiendik kirjanduse sihtkapitali eelarvest kulus seega stipendiumidele. 1999. a. on need arvud vastavalt 367 500 ja 1 470 000.

Juba kolmandat aastat määrab kirjanduse sihtkapitali nõukogu stipendiume ainult üks kord aastas. Stipendiumitaotluste esitamise aeg on novembris, selle kohta avaldatakse iga kord ka eraldi kuulutus. Muul ajal esitatud loomestipendiumi taotlusi ei ole võimalik arvestada. Ainsa erandi sellest reeglist tegime möödunud aastal eesti kirjanduse tõlkijatele ja määrasime ka aasta jooksul neile toetusi eesti autorite teoste tõlkimiseks. Juhul kui käivitub raamatukogulaenutuse hüvituse seadus ja luuakse selle baasil fond või sihtasutus, mille üks peamisi ülesandeid on loometoetuste määramine kirjarahvale, peab kirjanduse sihtkapital muidugi üle vaatama oma stipendiumide määramise põhimõtteid. Ilmselt jääb sel juhul loomingu- ja toetuste põhijagajaks loodav sihtasutus. Kuid ka kirjanduse sihtkapital peaks säilitama mõned oma stipendiumid.

Käesoleva aasta kahe esimese kvartali jooksul saab tasutud Käsmu loomemaja ostuvõlg. See tähendab, et edaspidi vabanevad täiendavad summad kirjanduse toetamiseks. Käsmu maja saavad Kirjanike Liidu liikmed kasutada soodustingimustel ja eesti kirjanduse tõlkijad tasuta, stipendiumi toel.

Mis jäi rahastamata?

Kahjuks jäi kirjanduse valdkonnas seekord rahastamata mitu väärtkirjanduse väljaandmise projekti, mida sihtkapitali nõukogu tegelikult põhimõtteliselt toetas ja mis aktsiisnormaalse laekumise korral oleksid lahedalt mahtunud meie eelarvesse. Mõne taotluse läbivaatamise lükkasime edasi järgmisesse kvartalis, teistel palume esitada uus avaldus.

Jaotamata jäi ka arvutiostmise toetusraha, mida me – vähe küll, aga siiski igas kvartalis oleme püüdnud anda. Egas midagi, vaatame neidki taotlusi kolme kuu pärast.

MALL JÕGI,
kirjanduse sihtkapitali esimees

Meie asi on vastu hakata

Arvo Valtoni ja Vaino Vahingu dialoog Legendi galeriis 11. novembril 1998. aastal

Vahing: Mul on väga hea meel, et Legendis saab jälle esineda, kaasosalisena praegu siin Arvoga. Mispärast hea meel? Siin on mitu põhjust. Kõigepealt võibolla, et selline 60ndate aastate kirjanike tutvustamine on väga ilus ja tänuväärne. Umbes aasta tagasi rääkisime Arvoga, et meid nimetatakse juba vanakesteks ja keegi võibolla ei loegi, aga nüüd ma kuulsin Arvo käest, et Arvo on pandud koolikirjandusse sisse – sundkorras peab ikkagi lugema teda.

Kui mina siin rääkisin, oli niisugune pealkiri nagu "Bioloogilis-psühholoogiline ja sotsiaalne opositsioon". Võibolla üks asi, mis täna tuleks kõne alla, olekski, et kelle vastu siis Valton on olnud opositsioonis nii nõukogude ajal kui kogu oma kirjanikuks olemise aja. See ei pruugi olla peateema, teemasid on rohkem, eks need selguvad jutu käigus.

Ma mäletan, et minul oli esimene kontakt Valtoniga kas 67. või 68. aastal Kabli laagris. Lisaks muudele üritustele oli seal ka võrkpallivõistlus Noorsooteatriga. Ma mäletan, Valton seisis seal posti juures, elas mängule kaasa. Loomulikult me võitsime Noorsooteatri. Siis Valton tuli ja surus mu kätt, ütles, et hästi mängisite.

Hilisemaid kokkupuuteid on meil palju olnud. Valton oli üks neist kirjanikest, kes väga tihti Tartus käis. 70ndatel aastatel olid meil siin põrandaalused seminarid, Valton osales neil alati.

Mis mulle tema teostest on kõige tugevama mulje jätnud? Kindlasti tema "Tee lõpmatuse teise otsa". Ma olen Valtonit isegi retsenseerinud. Tema "Üksildased ajas" pakkus mulle suure lugemisnaudingut, ega ma muidu polekski sellest kirjutanud.

Peale 88ndat aastat läks Valton nagu rohkem poliitikasse. Sellest Valtoni aspektist tean ma vähem, sest mind ei ole poliitika kunagi huvitanud, poliitiline opositsionäär pole ma ka kunagi olnud. Aga Valton on olnud ja eks ta räägib, mispärast ta on olnud.

Viimastel päevadel lugesin ma tema esseede kogu "Rahvusluse vaated". See jättis mulle ka päris sügava mulje.

Veel üks asi Valtoni puhul äratav minus imetlust, see tema fenno-ugri tegevus, see väikeste rahvaste vastu huvi tundmine. See väikese rahvuse alalhoidmise küsimus haakub ju ka väga tugevalt meie praeguse Eestiga.

Valton: Tegelikult Vaino rääkis kõik ära, ega mul midagi lisada ei ole. Mis siis veel Valtonist rääkida? Juba hulk aastaid tagasi keegi noor inimene avaldas imetust, et juba nii ammu on olemas Valton ja ikka veel elab. Ma saan sest täitsa aru. Ei tohiks nagu nii kaua elada ja pealegi nii palju kirjutada. Sest paraku, viimane raamat, mis mul ilmus, on see väga tagasihoidliku pealkirjaga "Mina, mina, mina". See on mu 42. raamat eesti keeles. See jutt võib kõlada ju natuke edvistavalt, ma saan aru, aga eks me ju edevad oleme, kõik kirjanikud, me muidu ju ei kirjutaks.

Nüüd Vaino rääkis siin poliitikast. Ei, ega ma ei ole tundnud mingit erilist huvi poliitika vastu. Aga vat niisugune tunne on sageli inimesel, et ega neid maailma asju ilma minuta korda ei saa, et teised teavad küll ühte ja teist, aga ikka nii täpselt ei tea kui mina. Ja sellepärast

MATTI MILIUS

läheb ta poliitikasse, et seal asju paika panna.

Muidugi, me räägime praegu 60ndate ja 70ndate kirjandusest, ka 80ndate, siin oli teatud poliitilises paratamatus. Tähendab, ikkagi vabad kunstid, kirjandus sealhulgas, said natuke rohkem rääkida kui teadus, sotsioloogia, ajakirjandusest rääkimata. Rahvas muidugi otsis ridade vahelt veel rohkem kui sinna kirjutatud oli. Kuid poliitikat tehti ilukirjanduses tööpoolest. See on nüüd kõik ära kadunud. Ja need, kes väga poliitiseerunud olid, need nagu ei suudagi ümber orienteeruda. Ja võibolla mõned kirjanikud olidki oma loomult poliitikutud, aga nad ei saanud ennast tookord poliitika teostada, võtame näiteks kasvõi Jõerüüdi. Noh, Paul-Eerik on leidnud omale ilmselt täiesti teise elu. Ta jääb igal juhul eesti kirjanduses müüdiks. Aga nüüd teda nagu ei ole, ta on täitsa teine inimene. See on ka vahva. Ma arvan, et igaühel on elus mitu elulugu. Mõtled imetusega, et ma olin 30 aastat tagasi selline või et ma elasin sellist elu – nagu ei suuda üldse mäletada, et see kõik on olnud.

Ma ise pean oma parimaks raamatuks "Pildid filosoofi, prohveti, kunstniku, poeedi elust", ilmus see 92. aastal. Kaks katset tegin nõukogude ajal teda avaldada, tsensuurist lendas ta välja. Ma ise arvan, et see on mu parim raamat, teised seda ei arva. Nojah, ja mis veel tuleb? Praegu on mul kaks käsikirja kotis, luulekogu ja novellikogu. No luuletustega on nii, et ma olen neid algusest peale kirjutanud, aga proosa läks mul kuidagi paremini.

Ma mäletan näiteks niisugust stseeni kadunud Juhan Viidinguga. Ma tulin talle vastu Loomingu koridoris, luulekogu käsikiri oli kaenlas. Juhan küsis, et mis sul on. Ma siis ütlesin, et luulekogu. Juhan sattus suurde õhinasse, et näita, näita. Ma nägin, milline kergendus teda valdas, kui ta oli seda natukene lehitseanud. Ütles mulle siis isalikult, et luuletamist peab ka terve eluaeg õppima. Eks

ma siis õpin, vanast peast kirjutati siis luuletusi nüüd.

Vahing: Mina olen ka luuletanud. Edasi avaldas minu 5-6 luuletust. Läksin ka Noorusesse, pakkusin Arvi Siiale oma luuletusi. Siig ütles, et jah, on küll, aga ei ole seda. Ma küsisin, et mida ei ole. Siig ütles, et ta ei tea, aga midagi ei ole. Ta ei osanudki öelda, mida seal siis ei ole, aga minu luuletusi ei avaldanud ka. See oli 80ndate aastate alguses.

Üks asi, mida ma nüüd küsida tahaksin – miks sa üldse kirjanikuks hakkasid?

Tähendab, mina leian, et kirjanikuks on vaja hakata, mitte et minust sai kirjanik. Mind huvitab sellepärast, et sina oled üks nendest, kes ei ole filoloog. Sina oled ju mäekeemia lõpetanud, Saluri bioloogia, mina arstiteaduse. Miks sina hakkasid hoopis kirjutama?

Valton: Kui väga lühidalt öelda, siis mul oli niisugune illusioon lapsena, et kirjanikuna elan ma kauem kui ma füüsiliselt elan. Ma saan aru nüüd, et see oli illusioon pelgalt, aga eks me kõik ju elame illusioonidest.

Ma olin 13, kui meid saadeti Siberisse, tagasi sain sealt siis, kui olin 18. 1954 lõpetasin Kolõmas keskkooli. Mis ma ütleks nende aastate kohta? Teismeliseks ma lugesin tohutult eestikeelset kirjandust. Ma võin häbenemata öelda, et üks mu lemmikkirjanikke oli näiteks Andres Saal. Ja võibolla minu niisugused rahvusluse juured on ka sellest tema lugemisest pärit. Kirjanikuna on ta võibolla nõrk, ma ei tea, täiskasvanuna ma pole teda üle lugenud, aga igatahes siis oli ta kole põnev. Teine suur lugemine oli hiljem vene keeles. Mis eesti haridusega võrreldes oli isegi positiivsem, oli, et lugesin näiteks tõlkes Byronit, kogu Shakespeare'i lugesin läbi. Eesti keelde polnud siis Byronit veel üldse tõlgitud. Olgu küll, et sellised vastikud stalinistlikud aastad, aga see klassika oli vene keeles olemas.

1954. a., kui ma sain tagasi, astusin TPIsse. Tegelikult oleksin tahtnud minna

õppima Tartu ülikooli kas filoloogiat või ajalugu, aga sinna polnud mul mingit šanssi saada. Ma sain Siberist kaasa mingi valetõendi, nagu oleks mu isa sinna läinud vabatahtlikult, värvatuna. See lapsepõlvemõte, saada kirjanikuks, polnud tollal teostatav, sest minu jaoks oli mõeldamatu kirjutada nii, nagu partei käskis. Minu jaoks oli *a priori* see, et kui sa midagi kirjutasid, siis oli see ilmtingimata nõukogude võimu vastane. Aga huvi ja alateadlik õppimine kirjanikuks saamise suunas oli mul vist kogu aeg olemas.

Vahing: Sinul oli selline ironiline suhtumine nõukogude sootsiumi. Sind on groteskseks kirjanikuks peetud, vähemalt nõukogude ajal. Kas see ironia ja opositsiooniline suhtumine nõukogude võimu oli seotud sinu Siberis olekuaga?

Valton: Loomulikult. Ma ei saa ju seda kustutada. Hoolimata sellest, kas see oli nüüd nii tohutute kannatustega seotud või mitte, aga ülekohus igal juhul. Seda loomulikult andeks ei anna ja mitte ainult enda pärast. Sa küsisid enne, et miks ma tegelen nende väikeste rahvastega. Ega asi ei ole ainult endas. Ülekohut tehakse paljudele, imperialistlik suhtumine pole ainult Venemaal, see on ka Prantsusmaal olemas, on inglased nagunii olemas, aga sellega ei saa leppida. See väikeste rahvastega tegelemine oli tegelikult ka eesti asjaga tegelemine. Mind huvitas mööda liitu ringi reisides, millest keegi elab, mis on tegur, mis neid elus hoiab, millele nad toetuvad, kust ja kuidas nad leiavad endale elujõudu. Need olid väga erinevad asjad erinevatel rahvastel. See oli tegelikult ka eesti asja uurimine ja ajamine.

Vahing: Aga põhjenda, miks ilmtingimata peab nende väikeste rahvaste kultuuri säilitama?

Valton: Üks asi on see, et kogu aeg on väikerahvaid välja surnud, praegu on näiteks saamid välja suremas. Need protsessid on ajaloos paratamatud. Võibolla ka eesti keel sureb ükskord välja. Aga meie asi on sellele vastu hakata.

1950. aastate põlvkond pole kadunud!

Meie asi on ka siis vastu hakata, kui mitte mingit lootust enam ei ole.

Vahing: Sa lõpetasid ju Moskvas kinematograafia instituudi. Võibolla räägid natuke sellest ka. Sa oled ju "Viimase reliikvia" käsikirja autor. Kust see tuhin sulle tuli sinna kinoinstituuti minna? Kas sulle TPIst ei piisanud?

Valton: Kõigepealt ma pean ausalt tunnistama, et ega ma eriline kinofänn ei ole. Aga saatus lükib kuidagi juhuseid inimeste teele. Pärast seda, kui ma olin TPI lõpetanud, käisin kaks aastat igasuguste rahvaülikoolides, sest see humanitaariavajadus või -nälg oli suur. Tegelikult ma tahtsin tulla Tartusse kunstiajalugu õppima. Aga Tartu ei tahtnud mu pabereid, sest TPI lõpetamisest oli ainult kaks aastat möödunud, oleks tulnud oodata veel üks aasta, kolme aasta järel oleks saanud. Aga ma ei kärsinud veel üht aastat oodata. Keegi siis soovitas, et õpi midagi muud, näiteks kino. Saingi kogemata sisse. Seal olid niisugused veteranid, kes olid 4-5 aastat üritanud sinna sisse saada, aga mina sain kuidagi esimesel katsel. Lõpetasin kiitusega ja leian, et seal oli palju kergem õppida kui TPIs.

Vahing: Ja siis 70ndatel olid sa Tallinnfilmis toimetaja.

Valton: No see oli põhiliselt nii, nagu Remsu kirjutab, et portfell teenis laua peal ja ma ise olin kogu aeg ära.

Vahing: Aga sa otsustasid ikka, kas seda või toda filmi lasta või mitte?

Valton: Üldiselt ma ei sekkunud. Näiteks "Jõulud Vigalas" rezissöör oli Mark Soosaar. Ma nägin, et tema mind ei vajanud ja mina ei leidnud siis ka vajadust sekkuda. Ma nägin filmi alles siis, kui see valmis oli. Ainuke tegu, mis ma tegin, oli see, et kui Aadu Hint seda filmi ründas, siis ma kaitsesin seda. Ideoloogilisse keelamisse-käskimisse ei sekkunud ma oma toimetajaelu jooksul küll kuidagi. Aga "Reliikvia" puhul oli nii, et tahtsime tegelikult teha hoopis teist filmi.

Vahing: Ja juhuslikult tuli välja nii hea film? Kromanov ka ütles mulle, et tema ei oleks uskunud, et nii hea film tuleb.

Valton: Ma ei tea, kui hea ta nüüd on. Minul on häbi mitme koha peal.

Vahing: Mis kohad need niisugused on?

Valton: No üks häbiväärsemad kohti on näiteks see stseen jõel, kui see tünn ujub ja tulistatakse ja siis see munk kukub vette. Muide, toimetaja oli Lennart Meri ja see koht vist oli tema väljamõeldis. Pärast seda Griša ja Lennart mind enam ligi ei lasknud.

Vahing: Väga hea mõnes mõttes!

Valton: Kogu see film on tegelikult puhtalt kommertslik, nii ma seda ette ei näinud. Aga võitjate üle ju kohut ei mõisteta. Isegi mu oma lapsed, kes mu teoseid kunagi ei loe, ütlesid, aga seal sa panid häid kilde.

Vahing: Sa oled näitemänge ja aforisme ka kirjutanud.

Valton: Ma olen kirjutanud kolm näitemängu, aga nendest ei ole midagi arvatud. Üks on küll lavastatud, Pärnus, Pedajase poolt. Siis ma kirjutasin veel ühe näidendi, mille nimi oli "Pealkiri", minu meelest oli see sama hea, aga Ingo Normet ütles mulle, et kui sa sinna dramaturgia ka sisse kirjutad, siis me lavastame ära, aga seda ma enam ei osanud.

Et kuidas saab ühe valmis asja sisse veel dramaturgia kirjutada. Ta ei õpetanud ka ja see asi jäi lavastamata. Nii et need loorberid on mul täitsa lõikamata.

Mis nüüd aforismidesse puutub, siis on mul neid viis raamatut. See on muidugi kuritegu, nii ajaloo kui lugeja ees. Sest nagu kadunud Rimmelgas ütles, et mõtet välja ei mõtle. Ühtegi uut mõtet pole ju maailmas, kõik need asjad, mida mina seal kogudes olen öelnud, need on juba antiikajal välja öeldud.

Vahing: Aga kust sa üldse võtsid julguse tulla aforismidega välja?

Valton: Kunagi Kaalep, kes oli mulle suur autoriteet, kirjutas mingis artiklis, et eestlasele ei ole üldse iseloomulik filosoofiliselt mõelda. Aga minul oli oma töövihikutesse kogunenud aja jooksul terve ports igasuguseid mõtteväljatusi. Siis mul tekkis niisugune trots, et ma võtan nad sealt välja ja teen raamatu. Nii sündis "Uksed kriuksuvad öösiti". Viisin selle kirjastusse, käsikirja marineeriti seal viis aastat. Vastuvõtt oli umbes selline, et üks idioot tuleb mingite aforismidega, milleks seda veel vaja on. Ka nii jõledat retsensiooni ei ole ma saanud ühegi raamatu kohta, kui selle esimese aforismikogu kohta. Selle kirjutaja keegi Armas Heikonen; ma ei tea, mis tast edasi on saanud, ilmselt üritas ta ise kah aforisme kirjutada. Igatahes oli see nii mürgine, kui veel saab olla. Vaat see tekitas trotsi jälle edasi kirjutada. Sellepärast ongi tervelt viis raamatut.

Vahing: No alguses oli opositsioonist jutt. Ütle, on sul praeguse valitsuse ja praeguse riigikorra vastu midagi?

Valton: Ma nüüd muutun lollakalt pateetiliseks, aga vastupidi, ma olen opositsioonis nende inimestega, kes oigavad, et vanasti oli parem. Nähtavasti on nad ära unustanud, mis siis ikkagi oli. Igal inimesel võiks olla Solzenitsõni "Gulag" laua peal ja vähemalt üks kord nädalas võiks ta lugeda sealt kas või ühe lehekülje. Siis ta teab, mis oli ja millest oleme pääsenud. Ja mis oli näiteks kasvõi 80ndate aastate alguses? Igalt poolt tõrjuti eesti keel välja. Need olid nii sünged aastad. Kuidas inimesed saavad seda mitte mäletada? Kui me oleme nüüd sellest kohutavast süsteemist vabenenud, siis meil võiks olla mingi tänu-tunne. Kelle vastu? Iseenda vastu. Vabariik oli ju ikkagi terve rahva looming, see ei olnud üksikute inimeste töö. Ja kui ta toimib kuskil halvasti – ja loomulikult toimib, loomulikult on krabajaid, alati on olnud nii, et revolutsioonist saavad kõige kiiremini edasi sulid – kuid lõppude lõpuks saab nüüd igaüks midagi, kas või natukene, ära teha. Meil on nüüd võimalus oma arvamusel öelda, midagi muuta, midagi paremaks teha.

Vahing: Mulle tundub, et me täna kohtusime erakordselt huvitava isikuga, inimese ja kirjanikuga. Aga mis mulle kõige rohkem meeldib, on see, et võibolla noortele jääb meie "vanakeste" koondportree Valtoni näol meelde ja paneb nad mõtlema.

Ma tänan sind, Arvo, samuti Mattit, kes sind siia kutsus. Niisuguseid õhtuid on vaja, isegi väga, mina olen seda meelt.

Kirja pani

BERIT SELBERG

Professor Toomas Liival pole mitme ametikoha tõttu nähtavasti mahti jäänud pilku heita memuaariraamatusse "Unistuste purunemise aastad", mille üheks ülesandeks on olnud valgustada 1950. aastate kirjandusliku põlvkonna iseloomu ja avalikkuse ette astumist. Seetõttu Sirbis 4. XII 1998 avaldatud juubelikirjutises jääb ta kimpu kirjanduslike generatsioonide määratlemisel, arvates, et kassetväljaande "Noored autorid" (1962 – 1967) moodustavad ühe põlvkonna sulemehed.

1955. a. uuesti loodud Noorte Autorite Koondis (NAK) püüdis kõrvale hoida Kirjanike Liidu juhatusel poolt peale surutud komparteiliste juhtnööride täitmisest ning seetõttu KL IV kongressil 1958. a. üritati NAKi ketserlikku suunda muuta ning sõimati mitmes käändes selle juhtkonda eesotsas Jaan Krossi ja Oskar Kruusiga. Peale muude tõkkeabinõude võeti minu käest ära noorte almanahhi "Võitlev sõna" VI köite peaaegu valmis käsikiri ega lastud seda avaldada. Kuid Nikita Hruštšovi sulailma aegu olid noored kirjamehed saanud julgust ega tahtnud leppida sahtlisse kirjutamisega. Suletud almanahhi asemel loodi kassetväljaanne, kus üksteise toel said ilmuda üpris õhukesed luulevihikud, mida kirjastus muidu poleks sõandanud välja anda.

Tollal ei osanud keegi ette näha kassetväljaande kirjandusloolist rolli ega üritatud sellest teha 1960. aastate põlvkonna häälekandjat. Autorite valimine sinna toimus täiesti juhuslikus järjekorras, sõltudes esmajoones nende küpsemise kiirusest. Näiteks 1960. aasta luuleseminaril tutvustasid end meelde jäävalt kolm Tartu tudengit P.-E. Rummo, J. Kaplinski ja A. Ehin, kuid oma värsivihikutega sattusid nad kolme erinevasse kasseti. Kirjanike Liidu juhtkond püüdis ka kassetväljaande tegemisse sekkuda: näiteks ei lastud teises kassetis avaldada Juhan Saare ja Selma Loorentsi värsivihikuid. Enn Vetemaal ja Linda Ruudil oli aga kirjutatud alles nii vähe luuletusi, et vaevu sai värsivihiku

kokku seada. Sass Suumanil selle vastu leidis sahtlis palju küpseid luuletusi, kuid ta polnud sõandanud end Tallinnas kuidagi tutvustada ning jäi seetõttu oma debüüdiga hiljaks.

Nii kujunes kasseti autorite ringi tõe-poleest liiga laiaks ning sinna sattus ka 1950. aastate põlvkonna luuletajaid (Sass Suuman, Linda Ruud ja Helgi Muller). Kahe generatsiooni noorluuletajad esinesid sõbralikult kõrvuti, kuid täpsemas kirjandusloolises käsitluses on siiski vaja nende vahel vahet teha.

Aastail 1927 – 1933 sündinud põlvkonnal oli isiklikke mälestusi Eesti Vabariigist ning sellel baseerus nende looming ja maailmavaade. Nad ei tahtnud astuda komsomoli ega komparteisse (välja arvatud Punaarmee teeninud noormehed). 1936 – 1947 sündinud 1960. aastate põlvkond sai Eesti Vabariigi oludega tuttavaks palju vaevalisemalt ja lünklikumalt, esmajoones vanemate vestluste kaudu. Komsomoliorganisatsioon tundus 1960. aastate generatsioonile juba loomuliku tegevusareenina. Luuleuueenduse teostasid esmajoones ja viisid lõpule 1960. aastate poeedid, kuid seda alustasid 1950ndate autorid ja suuresti hilinevad lipukandjaks kujunes koguni 1940ndate põlvkonda kuuluv Artur Alliksaar.

Kassetväljaande autorid pole kunagi koos käinud ega üritanud manifeste koostada – see oli praktiline avaldamismoodus. Noorte sulemeeste suhtlemiskohaks oli aga NAK, millel peale Tallinna ja Tartu oli ajuti osakondi veel mujalgi.

Niisiis põlvkondade mõistet saab kirjandusloos ka edaspidi kasutada, luuletajate sünniaastate kahe kümnendi (1927–1947) piirides eksisteerib lihtsalt kaks generatsiooni. Põlvkondade piirid pole küll teravajoonelised, kirjandusliku liigub jõena, kuid selles leidub vaiksmaid kohti ja kärestikke.

OSKAR KRUIUS

AVALIK SELGITUS

8. jaanuari Sirbi uudisteveerul avaldati initsiaalide T. T. taha varjunud autori kirjutis "Milius ja Beier jätkuvalt riisus". T. T. väidab ekslikult, et Matti Miliuse poolt Kuku klubis tutvustatud uue luulekogu "Sind armastan, president Meri" autoriks on Matti Moguchi. Postimehes ja Eesti Päevalehes varem ilmunud kirjutistes on korrektselt toodud ära selle luulekogu uus autorinimi **Mats Maalen**, mis on trükitud luulekogu vahele lisalehele. Seal on kirjas ka kirjastuse vabandus tekkinud segaduse pärast autorinimega luulekogu kaanel.

Matti Moguchi, mida olen mõnikord kirjutanud ka Matti Moguchi, oli minu kirjanduslik pseudonüüm, mida kasutasin 1991. aastani. Matti Milius sai oma arstliku diagnoosi tõttu neid luuletusi 1980. aastail karistamatult esitada ning seetõttu oli ta ka nende luuletuste kirjanduslik prototüüp. 8. sept. 1995. a. Kultuurilehes ilmus Leonhard Lapini "Õiendus", kus ta pani kahtluse alla minu ainuautoruse kolmele Matti Moguchi pseudonüümi all ilmunud luulekogule, milledest kaks on tänapäevani jäänud käsikirja. Seetõttu andsin asja kohtusse. 15. sept. 1995. a. Kultuurileht avaldas täielikult ära minu

Tartu Linnakohtule esitatud avalduse Leonhard Lapini vastu, kes oli seda pseudonüümi hakanud väidetavalt uuesti kasutama. Minu nõusolekut selleks ei olnud. Olin selle tüli ammu unustanud ja ära leppinud ka Leonhard Lapini ja Matti Miliusega. Sügisel sain Eesti Kultuurkapitalilt toetust ühe käsikirjalise Matti Moguchi pseudonüümi all paljundatud luulekogu "Mina – Eiffeli torn" trükkimiseks.

Matti Miliuse poolt tutvustatud uue kogu autorinimena ei saa kasutada minu pseudonüümiga kirjapildilt ja häälduselt sarnast nime. Sellega nõustus ka kirjastus. Nii Matti Moguchi kui Matti Moguchi on kirjas Eesti Autorite Ühingu minu pseudonüüm. Saan sealt nende tekstide esitamise eest autoritasu. Plaanitsetud teoga oleks otseselt kahjustatud minu majanduslikke huve ja omistatud mulle pahatahtlikult kahtlustus luuletuste autorisuses, millede tegelik autor (autorkond) on soovitud varju jääda.

PRIIDU BEIER

Võrumaa müstik ja tema juubel

11. jaanuari 1999 võib pidada oluliseks tähtpäevaks eesti kultuurielus: võru kirjanduse aasta väljakuulutamise Kirjanike Maja musta laega saalis osundab mitte ainult Kagu-Eestit, vaid kogu Eestit hõlmavale üritusele. 13. jaanuaril möödus 100 aastat Juhan Jaigi sünnist, 22. jaanuaril on 110. sünniaastapäev Artur Adsonil ja 8. veebruaril Raimond Koiga 75. juubelisünnipäev. Detsembris on 70. sünnipäev Madis Kõivul.

Võru kirjanduse aasta avaüritus, Juhan Jaigi 100. sünniaastapäeva tähistamine, on kestnud terve nädala, avatud on foto- ja raamatunäitusi, peetud kõnekoosolekuid ning küllap on Jaigi uuesti välja antud salapärased ja müstikahõngulised teosed leidnud endale ka uusi lugejaid. 11. jaanuaril esitleti Kirjanike Majas võru keelde ümber pandud Võru Instituudi välja antud lasteraamatuid "Kesväesä" ja "Valge kivi" ning helikasseti, millel Jaigi jutud. Sama päeva õhtupoolikul esitleti Eesti Lastekirjanduse Teabekeskuses kirjaniku pärijate kirjastatud lasteraamatut "Kaie jutud" ja Eesti Raamatu üllitatud novellivalimikku. Erilist tähelepanu vääriksid kahtlemata mõlemad raamatud, kuid et "Kaie juttudega" (Kaie muide on kass, mitte inimene) on seotud Jaikide kuulsa perekonnarelikvia, Juhan Jaigi abikaasa Wilhelmine kootud suure seinavaiba sünnilugu ning et raamatul on ka kunstiväärtuslik tähendus, tasuks värvi-trükis ja värsivormis proosaraamatut lähe-

malt sirvida.

12. jaanuaril avati Juhan Jaigi loomingu näitus Eesti Akadeemilises Raamatukogus ning esitleti Juhan Jaigi tütre Ilo Jaik-Riedbergi avastatud käsikirjadest kokku pandud mälestusteraamatut "Tiroliaana". Jaigist kui heast inimesest, kes alati võitles kurja vastu, kõnelesid tema tütre Ilo ja Säde. Neist esimene elab Prantsusmaal, teine Saksamaal. Kohal viibisid ka Ilo abikaasa Clauss Riedberg, poeg koos soomlannast abikaasa, kümneaastase tütre ja üheksa-aastase pojaga. Jaigist kui humanistlikust paganast kõneles oma lühisõnavõtte Kirjanike Liidu esimees **Mati Sirkel**. Tema juhtis tähelepanu ka kirjaniku individuaalsele kujundile ning kujundi abil kujutamisele. Kujund on Jaigi suurim omapära. Ent ka pildilisel ja sõnadega maalimine, seletamine ning samaaegne seletamatus. Ettekandes "Juhan Jaik võru kirjanike seas" kõneles **Kauksi Ülle** Jaigi võrulukkusest ning esitas omapoolse Võrumaa kirjanike klassifikatsiooni. Määravad on nii koht, lapseõlvekeskkond, omakeelne keskkond kui ka maailmavaade. Kõige tähtsamad võru kirjanikud on tema sõnul need, kes on kirjutanud võru keeles ja kasutanud oma loomingus võru ainet. Jaiki iseloomustas Kauksi Ülle kui elus rahvajutustajat, kelle looming peaks suurt huvi pakkuma ka rahvausundi uurijaile. Kuid kui Jaiki aitab Võrumaa kirjanikuks klassifitseerida lisaks võru kirjanikele omasele mõtteviisile müstilis-

religioosne maailmapilt, animism ning hea looduse kujutamise oskus, siis müstilis-religioosest maailmapildist, animismist ja heast looduse kujutamise oskusest võiks kõnelda ka mõne teise, mittevõru kirjaniku puhul. Nimetatud tunnuste ja Valgas mõnda aega elamise järgi võiks ju Ennogi olla Võrumaa kirjanik, aga ega ta ole. Kahtlane tundub ka Herta Laipaiga, elupõlise mulgi paigutamine Võrumaa kirjanike ridadesse. Või on sellega nagu 1980ndate alguses ilmavalgust näinud "Jõuluvana" nimelise lasteraamatu peategelasega, kelles kõik sugulased otsisid oma näojooni, kuid kes ennekõike tahtis olla "mina ise". Iseolemiseni jõudis oma ettekandes ka Kauksi Ülle, kelle sõnul iseendaksjäämine tähendab allesjäämist. Allesjäämine iseloomustab ka Jaiki – hoolimata sellest, et Jaigi loomingu väärtuse mõistmine on teoks saamas alles viiskümmend viis aastat pärast tema lahkumist.

Omamoodi naelaks kujunes **Hasso Krulli** ettekanne "Tung ja iha Juhan Jaigi muinasjutulises fantaasias". Kõneleja sõnul on muinasjutud loomu poolest lähedased pärimuslikule kirjandusele, mis seletab nende vormikindlust ja marginaalsust. Mis puudutab tungi ja iha, siis esimene on Krulli sõnul freudistlik mõiste, teine mitte. Tungi eesmärk on absoluutne ja lõplik (surmatung), iha eesmärk Krulli sõnul osaline. Tung kuulub imaginaarsesse registrisse, on sümboliseerimatu ja kujuteldamatu. Jaigi

muinasjuttude mütoloogilisi olendeid iseloomustab masinlik sundkäitumine ja välimusest on nad määratlemata. Tont ei ole subjekt ega objekt, teda saab kokku panna üksikutest tükkidest ning tema tunnusteks on hallutsinatoorsus ja sümboliseerimatus. Tondilood on pärimusliku psühhoosi mudelid, arvas Krull. Tontide kõrval figureerib Jaigi loomingus ka kaarnakivi. Asudes eluta ja elusa vahepeal, on kaarnakivi multivalentne. Kivi püsib koos seni, kuni on andnud endast kõik, mis ta anda võib. Kivi valdaja väidab tihti end olevat erilises seisundis ning tal avalduvad erilised võimed. Kivi valdaja ei tea iga kord, kuidas jõuda soovide täitumiseni. Soovi täitumine toimub poolunes, kuid soov võib täituda ka unenäos. Kaarnakivi on Jaigi loomingus võtmelise fantaasia objekt. Kivi kaob pärast oma jõu äraandmist ning saab oma mõtte vaid subjekti ihade projektsioonina. Kaarnakivi saladuseks on saladus kui iseenese põhjus. Selles tähenduses võib kaarnakivi käsitleda kadunud algobjektina, mida ei saa leida, nagu jooksja ei saa kätte iseenast.

Jaigi kõrval meenutati 11. jaanuari konverentsil ka **Artur Adsonit**. Ettekande Artur Adsoni armastuskirjadest Marie Underile tegi kirjandusteadlane **Sirje Kiin**. Lõpetuseks kõneles Rõuge vallavanem Sanna koolimaja ja väikeste maakohtade olukor-
rast.

LIVIA VIITOL

Kauksi Ülle ammune lubadus

Kauksi Ülle. Paat. Eesti Kostabi Šelts, Tartu 1998, 152 lk.

Eesti autori kirjutatud ilusa väljanägemisega romaani ei juhtu kohtama just iga päev. Aga just selline näeb välja **Kauksi Ülle** poolt ammuni lubatud ja nüüd siis ka lõpuks saadaval olev seksromaan "Paat." Raamatu "lihalikke paljastusi" katab **Peeter Alliku** poolt illustreeritud kõva kaas ja igatahes seksistidele peaks esmane visuaalne mulje üsnagi paljutootavana tunduma.

"Paat", mõnede teravmeelsete sõnul "pornokas", algab neljakümne date keskpaiga Lõuna-Eesti küla-elupildikeste ja looduskirjelduste maalimisega. Rohkete dialoogidega alustanud autor ei lase lugejal neid ihulisi elamusi ka eriti kaua oodata.

Käsitluse all on lapseohtu tütarlaps Ainu, kellest saab raamatu 152 lehekülje jooksul kiiresti vanamutt, kel seljataga kaks abielu, paar armukest, neli last ja ees repressioonihvrite tagastatavate eluasemete tõttu oma kortsunud kehaga lageda taeva alla jäämine. Aga olgu...mitte nii kiiresti!

Autori enese sõnul on romaan osaliselt autobiograafiline, enamikul tegelastest olevat ka prototüübid. Raamatus mainitud kohanimi Mõstaga (Metstaga) on samuti Võrumaal siiani olemas, kahtlustaksin aga sügavalt peategelase õhtusi jõeäärseid lehmakarjatamisi, kuna lähimad jõed Mustjõgi ja Krabi külje alt voolav veenire asuvad Mõsttagast vastavalt kolme ja kaheksa kilomeetri kaugusel. Hurdakoeragi võtaks selline karjatamine võh-male.

Raamatut läbib ilmselge feministlik alatoon. Autor ei lase aga sellel õnneks kordagi raevukaks muutuda vaid näitab naise positsiooni tagaplaaniisust rohkem nagu paratamatust: (Mille naasõq piät meeste sõnna kullõma? Talo peri poig esä käest...Naanõ võetas sinnäq perre. Tuu kiä manu tulõ, piät kavvõmbolõijide käest opma.)

Ja paratamatuse vastu see Kauksi Ülle peategelase Ainu ristiretke alustabki. Vahendite nappus selle tarvis on loogiline ja nii saabki selleks sisemine ja instinktides johtuv.

Autori poolt ülesseatud olustik on tegevusajale vastavalt ääretult primitiivne. Viis, kuidas seda täheldataks, on ise aga lihtsusest kaugel. Seda, et Kauksi Ülle on arvestatav näidendikirjutaja, kinnitavad ka "seksraamatu" dialoogid – aga looduskirjelduste põimitus üldisega sellisel tasemel oli küll meeldivaks üllatuseks. Selles suhtes peaks autori tähelepanuvõimele kraapsu tegema. Tekib tunne, et Kauksi Ülle vähemalt seda raamatut kirjutas ei lähtunud inspiratsioonist, vaid ise Võrumaaga

kokku kasvanuna lihtsalt teadis, mida teha. Ikka on vanarahvas oma palvetega "teiselt" poolt abi püüdnud saada.

Võrumaa pole selles suhtes erand olnud. Nii ongi teosesse süstitud paras annus müstikat küll unenägude seletamise kaudu, küll uskumuste ja ennustuste läbi. Lisaks on teksti põimitud hulgaliselt vanarahvatarkusi ja ka mõned rahvalaulujupid. Seksikohtadega (vähe neid ju oli) tekkis see probleem, et mõnes kohas oleks nagu rohkemgi tahtnud ja mõnes krõbedamas vähem, aga kuna erootilisuse hindamiseks on tänapäeva Eestis kombeks üle kuldse keskea vanusega meesterahvastest koosnevaid züriisid kasutada, siis üksikisikuna ja mitte veel sinna ikka kuuluva persoonina selle koha pealt vaiksins.

Natuke segas lugemisel raamatu mõningane ebaühtlus. "Seksika" tempo tõuseb poole raamatu peal esiosa suhtes ehk natuke liiast. Seda on autor ka ise tunnistanud. Lõpupoole harjub võru keele käes vaevlev organism tempomuutusega muidugi ära, nii et asjaga ühele poole saades ei suuda see oluliselt takistada kirjandusliku elamuse vohamist meeleelundites.

Miks kannab romaan nime "Paat"? Unustamatuid hetki paadiga järvesilmal on raamatu lõpuks elatanud Ainu veetnud elu jooksul loendamatuid kordi. Raamatu viimasel leheküljel nenditakse: *Kyik tedä sõidutanaq paadimeheq ummaq no ärq koolnuq*. Nii muundukski seesama all järvesilma kaldal lelav lootsik nagu sünnist surma poole viijaks, millega just läbitud üks iseteadev elu. Paadimehed, need, kes on elu jooksul aidanud Ainul seda ainult pealtnäha kergest puudutusest liikuma hakka-vat alust edasi kanda on siit maamunalt igaveseks lahkunud ja ega ole elatanud Ainulgi eriti enam kuhugi minna. Aeg on vabastada paat järgmistele reisijatele, lakooniliselt ja enesemõistetavalt tütrepojale ühmates: *Sina, Tennüs, vast viit tütarlast paadiga sõitma*.

Oli aegu, kui Võru liikumine koosnes ainult kahest elujõulisest osapoolsest – Võrumaast ja Kauksi Üllest. Praeguseks on kirjanaise poolt taasüles võetud ja varemalt tihti peale "napakaks" peetud tegevus leidnud hulgaliselt järgijaid inimeste ja organisatsioonide hulgas, Võru keel ise aga saanud omaette keele staatuse teadlaste kinnituste läbi ja mis kõige tähtsam – hea jupi maa võrra on paranenud selle lihtsa, kodus, selg vastu kuuma ahju, istuva Võrokese enesehinnang. Üks on igatahes kindel – "Paat" on samapalju seksraamat kui autoteede atlas liiklusõpik ega tohiks väga lihtsa keelekasutamise tõttu ta arusaamatuks jääda ka kirjakeelsele lugejale.

OLAVI RUITLANE

Põlistab murdekeelt

Eesti luules on murdeluulel oma kindel koht juba pikka aega. Andres Renniti "Mu meelen kuldne kodukotus...", Hendrik Adamsoni "Om maid maailman tuhandit...", Gustav Suitsu "So havva päitsin orjavitsa nüüt kate puu all häitsev...", Nikolai Baturini "Aig, püüdmäde linnuke, lennäss..."

Need ja teised read meenuvad, kui kõne kandub kodukeelest kõlavärve ammutavatele värssidele. Kõnekeel on kirjakeelt rikastanud oma soojuse, kodususe, muusika ja huumoriküllaga. Küllap sellepärast on meil oma murdekirjanduse klassikudki olemas: Juhan Liiv, Anna Haava, Andres Rennit, Hendrik Adamson, Gustav Suits, Artur Adson, Juhan Jaik, Mart Raud... Tänapäeva laulikuidki on terve rida: Nikolai Baturin, Mats Traat, Eha Lättemäe, Kauksi Ülle...

Mulgi murde eredaid lõngu värsikangasse kudenud on ka Minni Nurme, Irma Truupõld, Pent Nurmekund ja Raivo Kolka. Tundub, et Lõuna-Eesti on murdelembeseim paik, vähemalt kirjanduse poole pealt kuulatahes. Viljandimaal antakse välja Tarvastu valla Hendrik Adamsoni nimelist murdeluulepreemiat. Senised laureaadid on Mats Traat, Ilmar Vananurm ja Siim Kärner.

Saarerahva omapärane keelekõla on jõudnud kirjandusse haruharva. Aastate tagant üht-teist sealsest luulest siiski koidab: Vaapo Vaheri hiiuhäälseid, Aira Kaalu saaremaa-meelseid, sekka mõned Endla Tegova naljanõulised.

Enda Naabri kirjakeelse lood ja laulud on trükisõnas raamatukogude vahendusel siin-seal levinud, ühesõnaga, teda loetakse ja teda teatakse. Aga legendide kõrval tervet murdeluulekogu sisaldav **Enda Naabri** "Mälestuste hellus" kuulub üllatuste hulka. Tegelikult on ju tema looming üleni üks üllatuste rida olnud, kunagi pole võimalik ette ära arvata, mida on tal järjekordselt ühiste kaante vahel lugejatele pakkuda.

Legendid, nende loomine, kogumine ja avaldamine on Saaremaal päris moodi läinud. Küllap sellepärast pole ka Enda Naaber neist mööda pääsenud. Murdeluuletajana on Enda Naaber uuemal ajal teerajaja. Ja paistab, et seegi läheb moodi, sest just tuli trükist Bernhard Viidingu saaremaakeelne "Tähetüdruk".

"Mälestuste hellus" ilmus kirjaniku juubeliks. Väike raamat väikeses tiraazis. Kas see jõuab oma lugejani? Kas raamatud tänapäeva Eestis üldse jõuavad lugejani? Mina tänan autorit kingituse eest. Raamatukogudest ma seda leidnud ei ole. Aga leidma peaks, sest Enda Naaber põlistab kodust murdekeelt nagu kunagi Hendrik Adamson: "Ainult/ üks oo Soaremaa moailmas,/ meite rõõm oo selles pinnas."

ÜLO ALO VÕSAR

Duo Klas – Lukk taasvaimustab CD-l

ANNA KLAS – BRUNO LUKK

Klaveriduo
Piano duo

ESTONIAN RADIO

Klaveriduo Anna Klas – Bruno Lukk laserplaadi ilmumise järel möödunud aasta detsembris leidsin end mõtisklemas huvitava numbrimaagia üle. Kaasaegne noodikirja, sisuliselt kaudne helisalvestussüsteem sai tänu Guidole Arezzost umbes 1030. aastatel valmis, otsene helisalvestus on aga veidi üle saja aasta vana. Tuhat aastat ei muutunud noodikirjasüsteemi, küll aga lisis ühe noodijoone ja muudki, helisalvestussüsteem

on aga 100 aasta jooksul muutunud mitu korda ja on nüüd põhimõtteliselt samuti valmis. See kindlustab kõrge kvaliteedi ja pika ea helikandjatele, võimaldab isegi noodikirja ja helisalvestust arvutitehnika kaudu ühendada. Otseku ei oleks möödunud aastatuhat oma *accelerandoga* tahtnud need tööd enne uue millenniumi algust ühele poole saada.

Arvo Pärt ütles kunagi ühes intervjuus, et

ta ei tea kaasaegsemat heliloojat kui Johann Sebastian Bach. Pärddiga saab vaid nõustuda, sest Bachita ei saa läbi kirikus, kontserdisaalis ega koolis. Ta on meie kõrval tõenäoliselt ka tulevikus. Noodikirja olemasolu võimaldas Bachil, samuti paljudel teistel suurvaimudel elama jääda kauemaks kui füüsiliselt võimalik. Huvitav, et noodikirja võtsid enda jäädvustamiseks appi ka paljud põhisuunitluselt interpreetid, nagu XIX sajandi kuulsad pianistid Moscheles, Döhler, Henselt, Dreyschock jne. Muidugi oluks parem, kui Edison oleks 100 aastat varem sündinud ja fonograafi leiutanud, sest siis võinuks plaadilt ka tänapäeval kuulata Moschelesi Beethoveni sonaatide paljukiidetud esitusi. Tema helilooming populaarseks ei saanud. Praegune CD võimaldab ka interpretidel astuda järgnevate põlvete interpreetide kõrvale. Võimalikuks saab see, mis heliloojate puhul ammu võimalik.

Üks selline plaat ilmus tänu Eesti Raadiole. Julgen arvata, et duo Klas-Lukk esitus on huvitav kuulata ka väga kauges tulevikus.

Klaveripedagoogitöö kui põhitegevuse kõrval oli A. Klasil ja B. Lukil veel palju tööd nõudev, aga armas "hobi" – koosmuusitseerimine duos. Peaaegu tasuta ja piiratud kultuuriruumis väheste esinemisvõimalustega piirdudes valmistati usinalt üha uusi kavu ja esineti, kus võimalik.

Kui muusika idapoolsetes maailmalinnades Moskvas ja Leningradis olid duo esinemised alati oodatud ja teenisid suuri kiiduavaldusi, siis pole põhjust arvata, et see oluks teisiti Euroopa suuremates muusikakeskustes. Duo Klas – Lukk oli üsna harvaesinev kooslus, kus väga erinevad natuurid äärmiselt professionaalselt ühte olid sulatatud. Niisugune ansambel on kuulajale-gurmaanile maius-

pala, sest kahe erineva kõlafantaasia liit teeb esituse ainult rikkamaks.

Läinud aasta kevadel, kui Heino Pedusaar lasi mul kuulata Eesti Raadio arhiivis leiduvaid duo linte, olin jälle vaimustatud nagu omal ajal duo karismaatilistel avalikel ja ka kodukontsertidel, aga mõneti ka meeldivalt üllatatud. Kui varem polnud B. Luki parafras J. Straussi valsile "Ilusal sinisel Doonaul" minus erilist tähelepanu äratanud, siis nüüd vaimustas mind Bruno Luki heliloojameisterlikkus, viinilik atmosfäär läbi aegade ning esituse nõtkus, elegants ja virtuoossus. Hindemithi juures heliloomingut õppinud, on B. Lukk ka mõned klaverisonaadid kirjutanud, kuid mitte avalikustanud.

Üllatas ka Arvo Pärdi (oli kunagi Eesti Raadios toonmeister) isikupärane helirezissuur Lutoslavski Paganini-variatsioonide salvestamisel. Kirkalt särisev klaveriheli 28aastaselt kirjutatud vaimuka teose kõlavärviks on suurepärane loominguine leid.

Ja lõpuks on omamoodi üllatus ka see, et aastakümnetetagused monovõtted on tehtud väga heal tasemel (põhiliselt Asta Kuivjõgi töö), hästi säilinud ja teevad au Eesti Raadio virkusele Eesti muusikute paremate loomeperioodide jäädvustamisel. Plaadil olev püüab loogilist rida pidi inimhinge sügavusteni jõuda: J. Strauss – B. Lukk, Milhaud, Debussy, Stravinski, Lutoslavski, Schuberti valssidest ja ländleritest Prokofjevi seatud fantaasia ning Schuberti meistriteos, f-moll Fantaasia.

Oleks hea, kui mõne aja pärast saaks veel mõne nende duoplaadi välja anda, sest palju väärtuslikku jäi esimeselt plaadilt välja.

VALDUR ROOTS

"Die Bertändige Argenia" taas Revalis

Kuigi arhiividokumendid räägivad mitmete saksakeelsete ooperite ettekannetest ajavahemikus 1660 – 75, on samu partituure säilinud väheke hiljemast ajast, 1679. ja 1680. aastast. Neidki vaid kolm. Üks leiti suhteliselt hiljuti Stockholmist kuninglikust raamatukogust ja selle autor on **Johann Valentin Meder** (1649 – 1719). Too esimesi saksa barokkooperite, samuti passioonide loojaid oli 1674 – 1684 Tallinna gümnaasiumi kantooriks. 1680. a. kirjutas ta siin ühe oma säilinud ooperitest "Die Bertändige Argenia" ("Kindlameelne Argenia") ning kandis oma gümnaasistidega ka ette – pole vaid teada, kas koolis või Suure Gildi saalis. "Argenia" teine, kontsertettekannet toimus 1980. aastate keskel Malmös, kolmas aga möödunud pühapäeval ajaloolise Suure Gildi võlvide all.

Sisuliselt oli nüüd tegu Eesti Raadio kvaliteet-töösalvestusega, ärgitus ja teostus tulid **Toomas Siitanilt** ja **Peeter Klaasilt** koos paarikümne valdavalt uue põlvkonna laulja (printsess Argenia partii esitas haigestunud Helen Poolma eest Kaia Urb) ning keel- ja puhkpillide grupiga.

Nii Mederist kui tema 2,5 tundi vältavast allegoorilisest, ent omas ajas selgesti Rootsi-Taani suhteid puudutavast ooperist tuleb loodetavasti üksikasjalikult juttu hiljemalt tänavu augustis, mil teos tuuakse välja nagu kord ja kohus teatrilavastusena. Teadaolevalt oleks see siis neljas, tõenäoliselt täiuslikem etendus, mis peaks pöörama saksagi muusikaloolaste pilgud "Argenia" sünnilinnale poole.

IVALO RANDALU

EESTI MUUSIKAKADEEMIA kuulutab välja EESTI MUUSIKAKADEEMIA LOGO KONKURSI

Konkursi eesmärk on saada Eesti Muusikaakadeemiale ainumane kujund, mis oleks kasutatav tunnuseks ametipaberitel, trükistel, helikandjatel jne.

Logo peab olema kasutatav:

- * koos Eesti Muusikaakadeemia eestikeelse nimega ja ilma
- * värvilahendusega, kuid ka must-valgelt

Kujundus võib seonduda muusika ja/või uue õppehoone arhitektuuriga

Konkursikomisjon jätab õiguse paluda paremate tööde autoritelt esitatu täiendamist.

Võitjaga sõlmitakse akadeemia sümbolika väljaarendamise leping. Peaaühind 4000 krooni, kahele järgnevale tööle lohutusühinad à 1000 krooni. A4 formaadis võistlustööd esitada hiljemalt 15. veebruariks aadressil Logokonkurss, EMA Kantselei, Vabaduse pst. 130, Tallinn 10 920. Lisada märgusõnaga ümbrik, mis sisaldab autori kontaktandmeid.

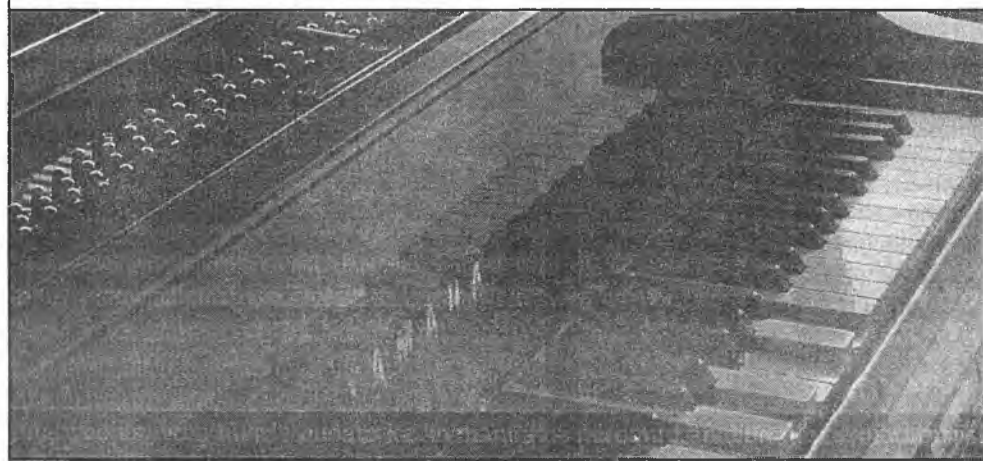
Konkursitulemused teatatakse osavõtjatele kirjalikult 10. märtsiks k. a. Info tel. 670 6844.

5. – 10. märtsini 1999 ÜLERIIGILINE VÕISTLUS "MOZART ja CHOPIN" PIANISTIDELE (sünniaeg pärast 1.1.1969)

I voor 5. ja 6. III Mustpeade Majas
II voor 7. ja 8. III Mustpeade Majas
III voor 10. III Estonia kontserdisaalis

Osavõttust palume teatada 10. veebruarini EMA klaveriosakonda, Vabaduse pst. 130, Tallinn 10920, tel. 6706983

Lisada järgmised dokumendid:
kolme vooru kava, lühike elulugu, 2 fotot suuruses 3 x 4
Osavõtumaks 100 krooni

Kes on ja kes mängib idioti?

"Idioodid" ("Idioterne"),
Taani – Prantsusmaa, 1998. Režissöör
Lars von Trier. Osades Bodil Jørgensen,
Jens Albinus, Anne Louise Hassing jt.
117 min.
Esilinastus 1. jaanuaril Kinomajas.

"Minu arust on kõige vihaleajavam ja samas kõige orgaanilisem teleteater 6. detsembril presidendilõssis peetav iseseisvuspäeva vastuvõtt. Kõik näitlevad elu eest, et silma paista," ütleb Kalle Holmberg 9. jaanuari Postimehe kultuurilisas. Egas meie eestlased siis alla taha jääda – oskame oma igavat aega suurepäraselt põnevamaks mängida-näidelda-etelda. Vähemalt oleme õppinud tegema nägu, et oskame. Seegi juba on midagi – parem ikka, kui päris ilma. Ilma millest? Oma ürgjumalikkusest, loomulikkusest – ehk. Leiaks ka teisi sõnu.

Täna räägime aga Lars von Trieri filmi "Idioodid" mõjust ja teosest endast. Võiks alustada lõpust – lõppmõjust, kokkuvõtvalt hinnangust mängufilmile, kasvõi nii, nagu Priit Pedajas: "...Idioodid" ei ole hea film, kuid püüd ausat filmi teha on olemas ja see tekitab mõtteid." Kardan aga, et selle ekraaniloo mõjujoud, järelmõju, teekond, milleni meid viiakse: selginemine, mis tekib meis kinosaalist lahkudes, väärib kõrgeimat hinnet, kui linalugu, kui kunstiteos. Mis tõesti on kõvasti ebaühtlane, tihti justkui karide vastu pörkuv-takerdud õrn paberlaevuke, mis liigub mööda kevadiselt mäslavat jõge, mis ujutab üle ka luhad-niidud, et siis ometi mere poole voolata-kulgeda. Kuigi avarduva silmapiiri ja vaba veevälja tunnet ei koge vaatajad ega ka filmikangelased.

Tõsielu punnitamine

Kuid filmi alguse juurde. Mitmed kenad minutid lollitatakse vaatajaid sellega, et neile demonstreeritakse paari, ilmselge arengupeatusega noormehe käitumist avalikus söögilauas. Pannakse nagu uskuma, et tegu on tõsielulise linatõusega. Saame tutvavaks Kareni, filmi põhitegelasega, mingis mõttes giidiga. Näeme – jälle peaaegu dokumentaalkaadreid näitlejatega, kes justkui hulga aja tagant heidavad pilgu tagasi kogetule, püüavad analüüsida, ja mõjuvad oma kramplikkuses püüus olla maksimaalselt lihtne, loomulik, mitte-näitlejapärane ja mängulaadne, hoopis kohmakalt, hädiselt ja kunstlikult.

Nii ongi antud niidiotsad ja võtmed loo jälgimiseks, esialgu võib huviga oodata stoori arenemist, dramaatilisi kulminatsioonihetki, põnevat lõpplahendust. Kõige sellega aga on von Trier üpris kitsi. Mälus kinolugu koduvideona üle vaadates selgub, et esimesest "Idiootides" pooldest võiks mõnda kohta uuesti vaadata.

Mäng kõvera küünlaga on hea filmileid, mida aga üle ekspuuteeritakse. 23 – 25aastastega täidetud kinosaal hirnub mõnuga, ohjeldamatult – siiralt ühemõtteliselt kahemõttelised seksivihjed on alati rahvale peale läinud. Peaasi, et tõsist, otsest, avameelset seksi näitamist-käsitlemist ei tuleks. Seda ei tulegi, kuigi korra ka täies tööjõus meheriista ekraani allääres aktsioonilis viilutatada lastakse. Ja seks pole selle filmi teema. Tavalise palja inimese näitamist ei saa ometi erootikaks pidada? Pigem on tegu kas taanipärase huumori või ausa sooviga loobuda ilutsemisest, saavutada elulähedus, mida tuntakse ka naturalismi nime all.

Kohati on see ka korda läinud. Kasvõi pisitamise stseen, mis on mu arust üks geniaalsemaid, eriti vaimukas-aneektootlik küsimus pärast rituaali sooritamist: "Miks sa tema käsi pesed, ega sina tema riista hoidnud." Tõsi ta on. Olen ise saatuse tahetel elus osalenud analoogses stseenis, kus

Libaidiootide pidu ja pillerkaar.

tegu polnud küll ei idioodi ega debiilset mängiva noorhärna, vaid mu sõbraga, kes oli nii pilgeni täis – teadagi mida –, et viimases hädas pidin appi minema, muidu... Pikantset polnud seal sendi eestki, kui jätta kõrvale asjaolu, et toimingut sooritasime liikuvast rongis, avatud vaguniukse juures. Minu elamus, uskuge või mitte, oli – naljakas küll – koguni kosmiline: oled ühekorraga isa-ema-õe-venna või kes-teab-veel-kelle-mille rollis. Mõnes oleks see ilmselt vaid vastikust tekitanud. Kõnealune "Idioodid" suudab kohati tekitada sama teravaid ja selgeid elulisi aistinguid. Pean seda kunstis vooruseks.

Raputav psühhoterror

Debiilse arengutasemega noored inimesed, keda rahvakeeli idiootideks (mis söimusõnana tuli käbele millalgi segastel seitsmekümnendatel) nimetatakse, psühhoterroriseerivad inimesi. On see õige, vajalik, eetilise? Oleneb eesmärgist. Pean kunsti kui skalpelli ühiskonnapaisete lahtilõikajana äärmiselt hädavajalikuks. Mõnele kaunit-kavalalt *make-up*itatud näole see ei meeldi – hinge salasopid jäägu või šoti seeliku varju alla, ärge kergitage seda. Lars von Trier vähemalt ärgitab ja au talle. Mis sest, et kõik ei õnnestu. Ka ebaõnnestunud filmina – mida "Idioodid" kohe kindlasti pole – vääriks see filmikunst igatahes vähemalt ühekordset vaatamist ja ka pealekippuva kohatise igavuse väljakannatamist. Sest oluline on teekonna läbimine koos idiootide ja "idiootidega", et jõuda von Trieri visioonidest-soovidest vabana selgelt indiviidualse lõpptulemuseni.

Mänguidioodid paljastavad filmis tegutsevate nn. reainimestena vaatajale tema allasuritud tunge, vaimseidki pärsitusi. "Kellelegi ei tahetud haiget teha," konstateerib üks idioodimängur. Kuid see pole ju teps mitte võimalik – tahad või ei taha, ikka saab keegi alati haiget, eriti kui teda harjumuspärasest argihallusest vägisi välja raputatakse. Kes kardab kellelegi haiget teha, ärge kaasage kunst loogu.

Vahepeal ikka igavletakse ka – nii ekraanil

kui saalis. Nagu eluski – egas siis alati nalja pea saama! Kohati tundub kaduvat ka piir kunstireaalsuse ja pimedate kinomajasaali vahel. Ehe kogemus seegi. Heaoluühiskonna kurb tavareegel on, et igavuse peletamiseks leiutatakse midagi veidike erinevamat, vähem rutiinsemat, tehakse mõni vana kaval nõks, mis võib tunduda uuena. Kahjuks aga ei minda "Idiootides" sügavuti, lõpuni, ei süveneta võimaluse lõpuleviimisesse. Takistab hirm: ei tea, mis siis saab? Ning kõik tardub taas tiigiks, jõudmata kasvada isegi sooks.

Mõtlemapanevalt paljastav, koguni vaimukas on äriinimeste matkimine. Kuid see järeleahvimine on üpriski kurb-naljakas, meenutades paljusid teleülekandeid kasvõi meie kallilt ja kõrgelt Toompealt. Särav, ere ja naljakas oli naiskogulaste majavaimudeks kehastumine. Oleks selliseid sähvatusi rohkem!

Naer läbi pisarate

Naljakat ja traagilist on "Idiootides" parasjagu: kasvõi suvel suusahüppemäest allasõit, kus idiootidel hullul kombel veab; oskustöölise mängimine; Axeli akna lõhkumine. Kogu see hullumaja suvepuhkusel on ühtekokku maskide ettepanemise ja eest ärarebimise sünkja balli koopia. Elus ja sisemisi idioote pole teps mitte kerge ära tunda. Surma eest vastuvõttu oodates küll maskid sulavad ja sisemine saab nähtavaks, aga ballikülalise aeg on siis ka ümber.

Et vaimse puude kehastajad näitavad ka füüsilisi puudujäärke, mis loomulikult küll teatava arengupeatuse astmega paratamatult kaasnevad, on mängufilmi üpris tülga-tav vaadata. Nagu pahaaimamatud lapsed, kes küüraka sabas kõnnivad ja teda järele ahvivad. Ahvide kombel täiskasvanuil? Kunst peabki tihti olema armuheitmatu. Aga aus. Viimastest nõudest jääb "Idiootides" natuke puudu – makstakse lõivu mängitsemisele ja dokumentaalfilmi jäljendavas stiilis rippumisele. Ülihüplev kaameratöö, käestvõtted ja sellega liialdamine mõjub samuti väsitavalt.

Mis liig, see liig. Jerzy Grotowski kogemuse/läbielamise fenomeni tegelikult ei toimu ja seda ei üritatagi, sest see pole eesmärgiks. Ajuti seda küll mängitakse – küll veenvamalt, küll vähem.

Logiseb ka linatõuse rütm, mis teises pooles lausa venima kipub. Ei paku pinget ega huvi Kareni ülestunnistusest, et idioodimängijate koloonias kooslõud aeg oli ta elu õnnelikem. Ja nüüd ruttab ta koju, et idiooti mängida. Mis ei õnnestu, sest peab olema küllaltki tark ja andekas, et idiooti mängida. Lihtsam on seda olla, ise seda kahtlustamata. "Su sees on väike idioot, kes tahab välja tulla ja teiste seas olla," räägib üks idiootlejaist. Ehk on see laps meis puhtuse ja lihtsuse tõelind?" "Ära tee lapsele oma hinges haiget" on öelnud Artur Alliksaar.

Idiootide siseilm koosneb unest ja unenäoreaalsusest, mis kaitseb neid hetke reaalsuse eest, sest nad ei ela selles, vaid viibivad väljaspool aega ja ruumi. Täpsemat teavet annab Faulkneri proosapoeem "Hälin ja raev". On kahjutuid, vähemkahjutuid ja lausa ohtlikke idioote. On neid, kes suudavad küll miljardärastuda ja omavad koos poliitikatahtega meeldivat võimalust kogu maailmale oma süüdimatut lollitaset demonstreerida. Küllap saame Iraagi juhmi pommitamise vilju lähiaastatel näha. Kuid see on hoopis teine teema, teine lugu. Või siiski mitte?

"Idiootide" põhiväärtuseks peangi ta võimsat järellööki kui õhulainet, satorisar-nast plahvatust enese sisekosmoses.

Neile emakese Gaia asukatele, kes pole veel täielikult idioodistunud ega viitsi ka ise idiooti mängida, pakun lõpuks ja mediteerimiseks read, mille proua Juhus mulle telefonikaardil esitas: "Universumis on lugematu hulk päikesi ja lõpmatu palju maa-kerasid tiirleb nende päikeste ümber samamoodi, nagu kaheksa planeeti tiirleb ümber meie päikese. Neid maailmu asustavad elusolendid." Nii kirjutas Giordano Bruno, XVI sajandil elanud itaalia filosoof...

JAAN PAAVLE

Lõpp postmodernismiga – Almodóvar hispaania filmi taustal

“Elav liha” (“Carne tremula”). Rezissöör Pedro Almodóvar. Osades Javier Bardem, Francesca Neri, Liberto Rabal, Angela Molina, José Sancho. Hispaania – Prantsusmaa, 1997.

Neljakümne seitsme aastane Pedro Almodóvar on praegu kahtlemata hispaania filmi suveräänne liider. Ja seda positsiooni hoiab ta juba tublisti üle kümne aasta. Tema töid näidatakse kõikjal maailmas ja neid saadab tähelepandav kasaeu. Hispaanias jõudsid koguni kolm Almodóvari lavastatud 90ndate kümne vaadatavama kodumaise filmi edetabelisse. Mis sest, et tema nimekaim film “Kõrged kontsad” (1991) jäi teisele kohale, esimest ja kolmandat hoiavad hetkel kindlalt enda käes Fernando Trueba linatöed.

Isegi meil Eestis, kus hispaania filmist ei taheta eriti midagi teada, on vabariigi ajal sealt maalt ainsatena kinodesse jõudnud just kaks Almodóvari tööd – “Kika” (1993) ja “Elav liha” (1997). Koguni Ameerikas, kus võõrkeelseid filme üldiselt ei vaadata, teevad Almodóvari omad üpris rahuldavat kassat. Tegelikult on ta Euroopas juba üks vähe-seid menurezissööre, kes jätkab kangekaelselt emakeelsete filmide väntamist, lootes samas neid ka müüa. Wim Wenders, Luc Besson või Lars von Trier läksid üle inglise keelele, viimase “Idioodid” teeb küll jälle pöörde tagasi, kuid sellega ei loodetudki erilist rahvusvahelist publikut võita.

Samas ei saa öelda, et tõsisem hindajakond oleks Almodóvarit lausa üle kullanud. Auhindu jagub, kuid mitte eriti kaalukaid, neist väärikamad on antud kümne aasta taguse filmi “Naised närviatki äärel” (1988) eest. Suurte festivalide peaauphinnad napsavad enamasti teised Euroopa äärealadelt pärit tegijad, nagu Almodóvarist tunduvalt vanem Theo Angelopoulos või pisut noorem Emir Kusturica. Isegi ihaldatud valisfilmi Oscar, mis üldse teist korda Hispaaniasse tuli, läks 1994. aastal Fernando Trueba filmile “Belle Epoque”. Saatuse ironia on aga selles, et viimane on komöödia, mille meistriks *par excellence* peetakse just Almodóvarit. Kuid küllap võlus akadeemiat Trueba pastoraalne nali ning jättis külmaks Almodóvari postmodernsus. Loetakse ju teda Euroopa filmikunsti üheks kõige järjekindlamaks postmodernistiks, mida aga võetakse kui ülemäärast kerglust ja mängu mängu enda pärast, isegi komöödia puhul.

Pealegi ei valda Almodóvar kuigi hästi vormi ega suuda end mingisugustes raamidest suruda. Ta alustab pöörase tempoga, lisab juurde üha uusi tegelasi ja tegevusliine, kuid ei oska lõpuks otsi nagu kokku tõmmata või teeb seda liigendatult. Ühe oma filmi pealkirjastas ta “See mind! Ahelda mind!” (1990), ja tundub, justkui oleks tegemist õpetussõnadega iseendale.

Aga “Elav liha” erineb märgatavalt Almodóvari varasemast loomingust. Tegemist on väga kindlapiirilise süzee ja korrektselt raamistatud looga. Puuduvad Almodóvari tavapärased tegelased nagu transvestiidid, homod, lesbid ja muu populaarne kaup. Kangelaste psühholoogia ja käitumismotiivid joonistatakse kindlalt, täpselt ja üksikasjalikult välja, ajas toimub karakterite ilmselge muutumine ja areng. Näib, nagu oleks tegemist koguni klassikaks pürgiva psühholoogilise draama taotlusega. Kuid Pedro on parajalt irooniline nii iseenda, kriitikute kui ka tänapäeva hispaania filmi suhtes.

Hispaanias tehakse praegu aastas umbes 60 täispikka mängufilmi ning üldiselt loetakse sealset uut kino Euroopa elujõulisemaks ja põnevamaks. Niivõrd suure toodangu puhul on kõige olulisem silma torgata, selleks aga peab välja mõtlema midagi veidrat ja ennenägematut. Igasuguste õudukate, *sci-fi*-filmide ja

muu närvekõditava kraami tootjana hoiab Hispaania Euroopas juhtpositsiooni. Ja ega kuldsele keskeale lähenev Almodóvar suudagi vahest enam selliseid pöörasusi pakkuda, nagu popid noored Alex de la Iglesia või Juanna Bajo Ulloa.

Kunagi hispaania eelmise kümnendi filmist kirjutades juhtis Jüri Talvet tähelepanu sellele, et nii nagu puudub sealse kirjanduses sügavam psühholoogilise realismi traditsioon, ei leia seda ka filmikunstist. Nüüd aga psühholoogitseb Almodóvar lausa realistlikus vaimus. “Elav liha” pakub viie tegelase tihedalt läbipõimunud ja põhjendatud saatuseloo, kuhu mahub kaks tulistamist, kaks surma ja kaks sündi. Viimased on alguses ja lõpus ning nii saab eluring ühendatud.

Filmi algus on almodóvarlikult hoogne. 1970. aasta jõuluööl, Hispaania ajaloo pöördelisel ajal, sünnitab noor prostituut Madridi bussis poja, kellele pannakse nimeks Victor. Kakskümmend aastat hiljem tungib seesama Victor (Liberto Rabal) rikka narkomaani Elena (Francesca Neri) korterrisse, sest oli kord varem Elenaga juhuslikult tualettruumis vahekorras. Politseinike Davidi (Javier Bardem) ja Sancho (José Sancho) õnnetu, arusaamatusest tulnud sekkumine viib Davidi eluks ajaks ratastooli ning Victori neljaks aastaks vanglasse. Viienda tegelasena liitub loosse Sancho piinatud abikaasa Clara (Angela Molina), kes on erinevatel aegadel nii Davidi kui ka Victori armuke.

Almodóvari näitlejate ansambel on “Elavas lihas” uudne. Puudub üldse Pedro lemmiknäitlejatar Victoria Abril. Hollywoodis on nüüd ka lai leht Almodóvari poolt kuulsaks tehtud Antonio Banderas. Viimase macholikkude tüüpi parodeerib mõneti (Victori unistuseks on saada maailma parimaks armukeseks) “Elavas lihas” Liberto Rabal – Louis Buñueli näitleja Francisco Rabali lapselaps.

Angela Molina, kes mängis juba ise Buñueli juures, on Almodóvaril uustulnuk. Buñuelile vihjab veel filmi algul televiisorist jooksev katkend maestro Mehhiko perioodi tööst “Archibaldo Cruze kriminaalne elu” (1955), milles toimuv on osavalt kokku liidetud Almodóvari filmis just sel hetkel juhtuvaga. Hispaania üks populaarseim, väga vitaalne ja mehelik näitleja Javier Bardem on aga praktiliselt kogu filmi ajaks ratastooli aheldatud.

Hispaania uuem film õiendab tihti arveid perekonnaga kui rõhumise ja vägivalda kehastuse või sümboliga. Selles on Almodóvar äärmiselt sarkastiline: abikaasad Clara ja Sancho lasevad elust suurema armastuse tõttu teineteist lihtsalt maha. Pedro on alati olnud erootilist kujutav rezissöör, seksist pole puudu selgi korral, küll jääb see julguselt alla Lars von Trieri libaidootide grupiorgiale. Ühest “Elava liha” pikast ja ilutsevast erootikastseenist, mis küllalt tavapärase, jääb rohkem meelde ja paneb juurdlema filmilõik, kus alakehast halvatud David rahuldab oma Elenat vannis oraalset.

On väidetud, et Pedro Almodóvar jõudis “Elava lihaga” postmodernsest poisipõlvest meheikka. Igal juhul äratub tema looming uuenemine teravdatud huvi ja paneb ootama, millises suunas suure Pedro tee ikkagi edasi kulgeb.

SULEV TEINEMAA

Victor (Liberto Rabal) hoiab norkoprotituut Elenat (Francesca Neri) pantvangis.

M E E D I A

Lihtsalt vaba riik

Nii nagu inimesed tellivad uueks aastaks uued lehed, panevad nad end uuel aastal tähtsuse (või vastupidises) järjekorras kirja ka vaadatavate seriaalide taha. Seda muudugi peredes, kus igal inimesel pole oma televiisorit. Nagu mul, tähendab meil, e i ole. Kuna ma eelmisel aastal ühtegi seriaali hoolega ei jälitanud, siis kasutasin viimast nädalavahetust tutvuse värskendamiseks kodumaise vastava kraamiga. Oma nime ma kirja ei saanud.

Kõige parem on Wigla seriaal “Show”. Selle viimase osa üle sai poolteist korda naerda. Sest “Wigla Shows” oli üks huvitavalt naljakas koht. See on a-tüüpi sotsiaaldaami ülestunnistus, et tema nägi eelmisel aastal teadmata kadunuks jäänud Lennart Merd vana-aastaõhtul viimasena. Täpselt keskööl kõneles Lennart silmast-silma otse temale. Lihtsale inimesele.

Kogu ülejäänud pidetu loba Wigla joomalauas on küll täiesti vaimuvaene, kuid autorid on sellest isegi aru saanud ja lasevad seda Eintsil ka otsesõnu välja öelda – süüdi olevat mingi vesi, mis televisiooni kraanidest tilgub. See eneseironia kisub vaataja näkku veerand irvet lisaks.

“M Klubi” üle aga ei saa niigi palju irvitada, sest mõtetult väljavenitatud, väga lõdvaks soigumiseks venitatud klubi jaoks ei jaksa dialoogikirjutaja enam isegi mingit lolli dialoogi kirjutada. Pool “M Klubi” vestlusringist kulub täiesti totrate konstateeringute peale, et kas keegi hilineb või ei hiline, mis kell on, mis ilm on, mis aasta on jne. Näiteks: Kus Monsi on? Jne. Monsi on kuskil mujal. Jne. No kord on kord. Jne. Ega sa Monsit näinud ei ole? Jne. Ei ole näinud. Jne., jne.

Kusjuures ega ei vastata lihtsalt ei ole või pole, ikka korralikult täislausetega, iga tähe märk väärt asi, oma paar sekundit, kui ilusti venitada.

Ülepea räägivad M-klubilased täiesti tervenõustuslikku, isegi võiks vast öelda, et loogilist juttu. Eriti poliit-seijaoskonnas. “M Klubi” ainuke naljakas asi oli see, et üks pangaröövel ei pidanud hädale vastu ja läks WCsse, mis oli ka ainus signalisatsioon all olev ruum pangas. Nii nad vahele jäidki.

Seevastu selle ainsa koduseebi, mis peab jutustama meie tõelisest elust – “Õnne 13” dialoog on kujutise realismist täielikult irdunud. Sürr arutus selle üle, et mis riikide armeedes eestlased viimases ilmasõjas sõdisid, sobiks just wiglalastele pärad. Nii tõsimeelselt aga, nagu see “Õnnesse” on lavastatud, ükski normaalne inimene seda juttu ei räägi. Mis sest, et üks tegelane on ullike, teine talupoeg, kolmas lihtsalt poeg. Nii rumalad nad tegelikult ikka ei ole küll. Selle lõigu oleks saanud, ja ehk oli stsenaristil nii ka mõeldud, lavastada poja jamajutuna, kehva koolitunnistuse teravmeelse vabandusena. Aga ju pole lavastajal olnud aega kirjutajalt küsida, mida too mõtles.

Siis on veel selline seriaal nagu “Kired”. See ei ole naljakana mõeldudki. Ja “Waba Riik”. “Waba Riigi” autor pole vist ühtegi pätti kaugelt ka näinud. “Waba Riik” oma suurte sulide ja massimõrvarite küttimisega on absoluutselt ebalooslik lavastus. “Kired” on põhimõtteliselt sarnane, kuid seal näidatavaid episoode, tundub, et on loojad isegi veidi kogunud; labased ööseiklused ja nõmetsemine televiisoripuldiga oleks justkui elust enesest. Ja noor näitlejanna lavakast on silmahakkav. Ja see on tal vast ka ainuke mõte kaasa mängida, silma hakata. Kuid “Wabas Riigis” raisatakse täiesti mõttetult heade näitlejate aega ja annet.

“Waba Riigi” tegijad on nii kuradi kõvad mehed, et mul on häbi ja piinlik nende teost vaadata. Väike lohutus vaid see, et ühes asjas nad siiski pole kõvad, üks asi neil ei õnnestu, see on kunst. Nende üheski kaadris pole midagi vaimukat või kujundlikku. Midagi sellist, nagu on Balabanovi “Vennas”. Uksega eksinud rezissöör – ta on ühtaegu nagu Tarantino paroodia ja samaaegselt Balabanovi eneseironia ja teistpidi jälle nagu lõbus selgitus, et millise kohutava äparduse läbi autor ülepea leidis ainese oma filmile.

Ja inimesele, seejuures reaalsele.

Eesti seepide tootjad on aga, vastupidiselt, poolabsoluutsed vaimud. Nad võtavad oma materjali ei kuskilt ja näitavad seda ei kellelegi. Nad on lõputult universaalsed ja lõputult tühjad, nagu Universum. Seepärast ma ei toonud siin ära ka ühtegi nime. Hõlmamatut ei saa nimetada. Ja Baskinil oli “Wigla Shows” ka läki-läki peas ja mustad prillid ees, justkui ta ei tahakski, et teda ära tuntakse.

JÜRI EHLVEST

Teadus ühiskonnas

Möödunud aasta detsembris toimus Tallinnas rahvusvaheline konverents "Teadus ja ühiskond – tee tulevikku". Kõne all oli teaduse roll väikeriikides, ühiskonna toetus teadusele, teaduse toetus ühiskonnale ja teaduse osa avalikkust puudutavate otsuste tegemisel.

Umbes tosin välisesinejat kümnest Euroopa riigist ja pool tosinat Eesti teadlast üldistasid osalejate aktiivsel osavõtul teaduspoliitika probleeme. On päris selge, et tulevikule mõtleval riigil peab olema oma teaduspoliitika. Nii on see enamikus Euroopa riikides. Aeg-ajalt tuleb eesmärgid ka üle vaadata. Loomulikult sõltuvad eesmärgid arengu tasemest, majandusnäitajatest ja paljudest muudest asjaoludest.

Kõige olulisem on aga tahe midagi teha. Nii seab Iirimaa praegu sihiks tehnoloogilise poole tugevdamise oma küllalt tugeval alusuuringute baasil. Soome rõhutab teaduseelarve kasvu vajadust, et uuringute kvaliteet annaks loomulikult teel vilju tulemuste näol. Suurbritannias on leiboristide valitsus samuti otsustavalt tõstnud teaduseelarvet ning teaduspoliitika keskendub suurel määral teaduse ja ühiskonna suhetele. Loomulikult ei suuda piiratud ressursidega väikeriik rahastada kõiki teadussuundi ja peab tegema valikuid milliseid uuringuid millisel määral rahastada riigi eelarvest. Peab mõtlema ka sellele, kuidas suunata tööstust toetama teadust. Kolleegid Taanist rõhutasid, et teadus on pidevalt arenev süsteem ja rahvusvaheline koostöö on tõhus vahend teaduspotentsiaali rakendamiseks. Austrias on aga teadustegevuse ja eriti arendustegevuse prognoosimiseks kasutatud eksperthinnanguid (nn. Delfi meetodit), mille tulemusena on mitmel tehnoloogilisel suunal rakendatud rohkem vahendeid.

Eesti teadusjuhtidele oli konverents hea võimalus tutvustada kolleegidele eri maadest **Eesti teadus- ja arendustegevuse strateegia projekti**, mis läbis hiljuti Teadus- ja arendusnõukogus esimese arutelu. See teaduspoliitika dokument fikseerib tasakaalukalt meie probleemid ja sihid,

seades eesmärgiks teadmistekeskse ühiskonna. Põhipunktideks tuleks rõhutada innovatsioonistruktuuride arendamist, inimesekesksete uuringute tõhustamist ja *last but not least* – haridust. Hariduse osatähtsust rõhutati pea igas konverentsil peetud ettekandes. Kolleegide hinnang meie strateegia projektile oli hea ning annab koostajatele kindlustunde kaitsta seda järgnevatel aruteludel.

Üks probleem on ühiskonna ja inimese suhted, humanitaarteaduste osa tehnoloogilises maailmas. Sel teemal rääkis sugestiivselt Els Oksaar Hamburgi ülikoolist. Tõepoolest, ei ole ju tegemist ainult inimestevaheliste suhete ja keeltega, inimene peab tänapäeva maailmas ka kiiresti areneva tehnoloogiaga hakkama saama. Sellega kaasneb ka teadlase vastutuse kasv, mis on tohutult oluline teadustule-

muste rakendamisel. Nii Pieter Drenth Hollandist kui ka Kathinka Evers Norrast rõhutasid just vastutust, eetikat ja teadlase osa objektiivse mõtteviisi propageerimisel. On heameel tõdeda, et ka Eesti teaduspoliitika dokumendis on pööratud sellele tähelepanu. Üldse tundub, et meie praegune seadusandlik baas ja võimalused lubavad Eestis teaduskorraldusega hästi hakkama saada. Nii näiteks tahab Tšehhimaal alles nüüd üle minna teadusasutuste finantseerimiselt pikaajaliste projektide finantseerimisele. Meil teatavasti on see juba käivitunud ja 1999. a. eelarve koostamine oli teadusesiseselt võrdlemisi rahulik ja konstruktiivne. Loomulikult ei tähenda eelnev väide, et meie teaduseelarve võimaldaks teha kõike, mida oleks vaja. Siin on meil veel hulk maad minna, nii riigil kui ka teadlaskonnal, sest teadmistekeskne ühiskond vajab tugevat teadust. Olen kasutanud varem ühte Henno Rajandi ütlust, seda parafraseerides: "Teadus on kallis kaup. Sellest veel kallimaks läheb ainult teaduse arvel koonerdamine." Sama mõtet rõhutas konverentsil ka Günther Tichy Austriast ja Pieter Drenth Hollandist väitis samuti: "Kui arvate, et teadus on kulukas, proovige teadmatust."

Eesti on väike maa, aga mõnikord me ei taju seda. Riigina tahame olla võrdväärne partner Euroopas ja maailmas. See on tegelikult möödapääsmatu, sest muidu me hajume olemise talumatu kergusega, ilma et tuule suunal tähtsust oleks. Ning see annab meile lihtsalt vastutuse teha oma tegemisi mõtlemise ja teadmiste toel. Selles on ka teaduse missioon mõistusega korvata meie vähest arvukust. Konverents näitas Euroopa teadlaskonna ühtset arusaamist teaduse osast ühiskonnas ning meeldiv on see, et samamoodi mõistsid seda kohalviibinud poliitikud.

JÜRI ENGELBRECHT

Teaduse keelest

Keelesituatsioon teaduses on praegu sootuks teine kui kuuskümmend aastat tagasi, Teise maailmasõja eelses Euroopas, mil Eesti Teaduste Akadeemia Tartus oma esimeseks üldkoguks kokku tuli. Püüan siinkohal tähelepanu juhtida mõnele teaduse keelega seotud probleemile, mida on liig vähe uuritud selleks, et neist saaks tõsiselt, teoreetilistele käsitlustele ja empiirilistele andmetele toetus rääkida, aga mis samas tunduvad liig olulised selleks, et neid jätkuvalt ignoreerida. Lõpetan üleskutsega.

Aastakümneid oleme võinud jälgida selget tendentsi: teadust tehakse, teadusest räägitakse, teadust õpetatakse, teadustõid kirjutatakse, avaldatakse ja loetakse ikka enam ühes keeles. Seekord mitte ladina, vaid inglise keeles. On ülim aeg küsida, mida võidab ja mida kaotab ükskeelsusega teadus ise; mida teaduse tegija ja tarbija; mis oleks riigi ja rahvuskultuuri seisukohast mõistlik poliitika teaduse keele või keelte asjus.

Kui omal ajal hakati teadust tegema ladina keele asemel paljudes keeltes, siis võis sellest kasu loota mitmes asjas, näiteks: teadus saab kõigile kättesaadavaks, ka neile, kes ladinat ei oska (niisamuti nagu protestantism võimaldas igapäev Jumalaga emakeeles rääkida); teadus muutub mitmekesisemaks. Romantilistes keelekäsitlustes, aga ka Sapiri-Whorfi hüpoteesi nime kandvas nn. lingvistilise relatiivsuse (suhtelisuse) hüpoteesis ja teistes sarnastes käsitlustes väideti, et igal keelel on oma maailmapilt. Kus üks keel näeb asja, seal näeb teine protsessi. Meie ütleme "tuul puhub", nagu oleks olemas eraldi asi, tuul, mis vahel puhub, vahel mitte. Mõnes indiaani keeles väljendab sama nähtust – mõne autori meelest palju adekvaatsemalt – tegusõna; mittepuhuvat tuult ei postuleerita. Arvati, et keelte mitmekesisusest tuleneb teaduslike käsitluste mitmekesisus. Kui asi nii oleks, siis tuleks see teadusele kindlasti kasuks.

Halba võis näha selles, et ühtse teaduskeele kadu lagundab rahvusvahelise teadusliku töö otsimise riigi- ja keelepiiride järgi tükkideks, mis mitte kõik pole konkurentsivõimelised ega neid pingutusi väärt, mida riigid teaduse edendamiseks teevad. Arusaamatutes keeltes võib aastakümneid produtseerida saamatut teadust ja, hullempi veel, seda tudengitele päristeaduse pähe õpetada. Nüüd, kus liigume taas ühe teaduskeele poole, on aeg küsida, kas teaduskeelte mitmekesisusest tõsiselt loodetud kasu või mitte.

Teadustegevuse lagunemine rahvusriike pidi on kindlasti viinud erisuguste teadusstiilide tekkele. Nii on prantsuse

viis teadust teha sotsiaal- ja humanitaarteadustes anglo-ameerika omast piisavalt erinev selleks, et olulisi tõlkimisraskusi tekitada (näit. C. Lévi-Straussi puhul). Aga need erinevused on selgesti seotud pigem vaimukultuuri institutsionaalse korraldusega, isegi poliitiliste ja usuliste olude ajalooga, kui keelte erinevustega. Lingvistilise relativismi lubadused on tühjaks osutunud. Ükski keel ei anna teadusele näit. geenit või füüsikalist jõu mõistet. Hoopis teadus annab need mõisted keeltele. Teaduse maailmapilt sõltub meie tänast teadmist mööda vähe sellest, mis keeles teadust tehakse. Küll aga sõltub konkreetse keele olu – ja see pole vähem tähtis! – sellest, kas see keel on kasutusel ka teaduskeelena või mitte. Teadus ise teadustegevuse keelte paljususest vaevalt võitnud on, aga teaduste rahvuskeelsus on tohutult avardanud juurdepääsu teadusele ja selle saavutustele.

Samas on tõepoolest tekkinud palju konkurentsivõimetut teadust, mida produtseeritakse ja levitatakse keeltes, mida enamik teadlasi ei valda.

Praegune suund ühe teaduskeele poole ühinevas Euroopas ja väikeseks muutuv maailmas soodustab teadlaskonna suhtlemist ja koostööd üle keele-, riigi- ja muude piiride; soodustab konkurentsi teadlaste vahel sellest sõltumata, kus nad töötavad: viib selleni, et aina enam teadlasi mitte üksnes ei avalda, vaid ka kirjutab oma töid kas ainult või valdavalt inglise keeles; tõukab teadusharidustki inglise keele suunas. Neil, kes saavad oma teadushariduse kas täielikult või osaliselt inglise keeles, on teiste tegijatega võrreldes suured eelised. Pole selge, milliga teistes keeltes teadusi õppinud saaksid neid kompenseerida. Kui vaatame ringi, siis näeme, et korralikes ülikoolides mis maadel tahes on aina enam loenguid ja seminare inglise keeles. Vastasel korral ei ole ülikool maailma kõrghariduses konkurentsivõimeline ja jääb kõrvale ülikoolide süvenevast rahvusvahelisest tööjaotusest ning koostööst.

Pole tähtsusetu seik, et see kõik sünnib niisugusel üldisel kultuuritaustal, mis samuti tõukab kakskeelsuse poole, jällegi just ema- pluss ingliskeelsuse poole.

Kui öeldu vastab laias laastus tõele, siis järeldub sellest konkreetseid samme. Eduka, konkurentsivõimelise teaduse tegemiseks ning samasuguse teadushariduse andmiseks on siis nähtavasti muu hulgas vaja suurendada inglise keele õpetamise osatähtsust koolides ja ülikoolis. On selge, et see saab sündida vaid teiste keelte õpetamise arvel, – õpetada ülikoolis inglise teaduskeelt, selle stilistikat, nõuda kategoorilisel teadustööde avaldamist inglise keeles, edendada

suhteid Briti, Ameerika, Austraalia ülikoolidega, mille osatähtsust meie välissidemetes ja tudengivahetuses on praegu väike, suurendada ingliskeelse õppe osatähtsust ülikoolis.

Selleks, et rahvuskultuur ei känguks, et lapsed huvituksid varakult teadusest, et teadus ja selle saavutused jääksid paljudele kättesaadavaks, tuleb muu hulgas hoolitseda omakeelse kvaliteetse populaarteadusliku kirjanduse ilmumise eest, seda lausa riiklikul tasemel; hoolitseda õppekirjanduse kvaliteedi eest, nõuda teadurilt ja õppejõududelt kõrvuti ingliskeelsete publikatsioonidega emakeelseid üllitisi.

Nagu algul nimetasin, on andmeid, millele siintõstatatud probleemide arutamisel saaks toetuda, vähe. Jutt on asjust, mille suhtes valitsevad erisugused seisukohad, mis eeldavad selgeksvaidlemist. Seda taotlen. Tahan kuulda teistsuguseid seisukohti, kuulda ettepanekuid selle kohta, millist keelepoliitikat peame teaduses ja ülikoolihariduses ajama. Praegu pole selget poliitikat ei meil ega eriti teistelgi, nagu tihti asjus, mis suure tõenäolisusega eeldavad ebasõbralaste otsuste tegemist.

Lõpetan üleskutsega. Meist ei sõltu, kas inglise keel saab teaduse päriskeeleks või mitte. Küll aga on meie õigus ja kohus otsustada asju, mis meist sõltuvad. Seda, missuguseks kujuneb eesti keele roll teaduses ja ülikoolihariduses, saame teatud piirides ise otsustada. Mida varem töötame välja optimaalse keelepoliitika teaduse ja ülikoolide jaoks ja hakkame seda teostama, seda parem. Siis saame liigutada asju, mis meist olenevad, kultuurile, haridusele ja teadusele soodsas suunas, vältida ohtusid ning otsida optimaalseid lahendusi. Ei saa meie kopeerida Prantsusmaad, kus seadus nõuab, et igal selle riigi pinnal peetaval teaduskonverentsil olgu osa ettekandeid prantsuse keeles. Võibolla leiame asja arutades ja sel teemal Eesti pinnal ingliskeelseid rahvusvahelisi teaduskonverentse korraldades keelepoliitika, mis sobib teistelegi maadele paremini kui Prantsusmaa oma.

PEETER TULVISTE

P. S. Ülaltoodud teksti aluseks on ettekanne Eesti Teaduste Akadeemia 60. aastapäeva pidulikul koosolekul Tartus 27. XI 1998. Lühendatult ilmus ettekanne Eesti Päevalehes 15. XII 1998, millele vastas 18. XII Sirbis Valter Lang kirjutisega "Miks ma (ikka veel) kirjutan eesti keeles?"

J. K.

Pannase revisjon

Novell

Vaid mõned kuud ametis olnud Pannas saadeti tööjuurest raamatukokku ametiühingute konverentsile. Moekas kleidis kolleeg Tihane, kes oli kuulnud hommikusi ettekandeid, vuristas punapõsi õhetades pävakorda. Pannas kuulas instruksioone, noogutas mitu korda kinnitavalt, sai Tihaselt lõunatalongi, sidus lipsu ette, pani uue pintsaku selga ja kiirustas pealelõunasele istungile.

Uut meest ikka jooksutati. Kuid parasjagu tüütu kohustuse ja sunniga kaasnes ka väljavalitu väike au. Mis siis, et delegaadi koht oli kaheks jagatud – ametiühingud polnud enam õnnessõnaline kommunismi kool, vaid töövõtjate õiguste nõudmise tegus hääletoru. Ja Pannas oli lubanud seista kollektiivi eest kui lõvi.

Ta väljus trammist ja sammus tulisjalu rahvusraamatukokku, kus peetigi tehnikateadlaste ametiühingute konverentsi. Hoone oli pealtnäha igavene monstrum – justkui sajast mammutist, dinosaurusest ja kaamelist kokku pandud kivihiiglane, kuid teisalt hõljus seal sees võlvide all ka katedraali vaim. Pannas andis üleriided hoiule ja küsis teed. Keegi teda täpselt juhatada ei osanud, aga restorani leidis ta ise kergesti.

Venis veel lõunavaheag ja Pannase tühjad soolikad lurisid lootusrikkalt. Hämaravõitu rohekas söögisaalis istus esinduslikke emandaid ja isandaid ning kelner suunas end esitlenud Pannase ühte lauda istuma. Veidi imestades kuulis Pannas, et ses vesteldi mitmes keeles. Välisvaatlejate kohalolu lisas üritusele kaalu ja toidudki paistsid pühapäevaselt pidulikul, kuigi alkoholi silma ei hakanud. Aga küllap pidi see lõbu pärast tööpäeva tulema, vaimupanemiseks tuli kõigepealt keha kinnitada.

Kelner tõi Pannase ette kiievi kotleti ja eraldi salati, mineraalvett oli vabalt ja küll. Lõõnud hambad hörku kanakintsu, pidi ta end samas nihutama – keegi blond daam talutas vanema härrasmehe Pannase kõrvale istuma. Hallpea mõlemal käel puudusid mitmed sõrmed ja allesjäänud krabisid nagu sõrad ümber mineraalvee pudeli. Isukalt mäluv Pannas vaatas sõlilises ülikonnas härra häguseid silmi ja taipas alles nüüd, et mees on pime. Samas küsis see võõrkeeli, et kes see siis siin mu kõrval ka istub.

Pannas kohmetus veidi ja otsis sõnu. Kohe päris ka kuldkõrvorõngastes blond emand, et kas ja kuidas te meie üritusega seotud olete. Pannas rüüvis hetkeks, kuid oli samas enesekindlus ise. Aga kuidas siis midagi? Otse loomulikult! Olen sealt asutusest saadetud delegaat, vaatleja, oma värske ideedega ja puha. Daam oli hoobilt rahuldunud. Lisaks esitles Pannas end ka puuetega härrale, kes nokutas järelemõttlikul healmeel. Alles siis said nad rahulikult sööma hakata.

Kuid lauas, kus paistis rohkem soomlasi kui eestlasi, oli mitmel kobavatel tegelastel toitumisega silmanähtavaid raskusi. "Ei tea, miks nad siia just sante peavad saatma? Nagu meil endil neid vähe oleks," mõtles Pannas viivuks. Kuid ta kõhust kuuksusid juba pikemad pasunahüüüd ja verisulis ametiühingute gelane lasi roogadel kiiresti hea maitsta.

Siiski sai Pannas korraks mahti end laua kõrval seisvast suurest seinapeeglist silmitseda: "Insener, aga vaba habemega ja intelligenti kalduv, ning seltskonna vaimus on täiesti tasemel," resümeeris ta omaette salvrätikuga lõuakarvadest kurgiseemet napsates.

Varsti oligi käes kohvi aeg, aga pealelõunane istungki oleks juba algama pidanud. Keegi ei paistnud sinna kiirustavat, viisteist minutit võis ikka üle minna. Must ja

aurav rituaalne rüübe neelatigi pikemalt lobisemata ära. Samas hakati laudkonda autodesse komplekteerima, saatjad ja saatjannad jagasid välismaiseid puuetega härrasmehi Volvodesse ja Audidesse – diplomaatilise vastuvõtuga suurem pidu pidi alles suursaatkonnas käima minema!

"Mis jama see on?" mõtles Pannas avaras vestibüülis pimedate, poolpimedate ja päris nägijate seltskonna kannul vantsides, "praegu peaks ju pärastlõunast istungit pidama." Ta küsis jälle ühe raamatukogutöötaja käest selle hoone tagumises tiivas asuva saali kohta, kus asus konverentsiplats. Lahke preili oli õlgukehitalt kurb, sest ta ei saanud oma abivalmidusega Pannasele kuidagi kasulik olla. Istungjärgust ei teadnud ka riiehoiutädi mitte midagi; läbi suurte aknalaaside nägi Pannas, kuidas rahvusvaheline delegatsioon end juba autodesse upitas.

"Oot, pidage! Vaat seal kõrval, nurga taga väikeses saalis nad oma koosolekut pidasidki," osutas teine ja terasem garderoobimutt Pannast juhatades.

Kiiresti läks ta pärani lahti saaliukse juurde, tühi auditorium säras veel täistuledes ja ukse kõrval rippus kuulutus, millelt ta luges: "Eesti–Soome pimedate seminar".

"Säh sulle ametiühingute konverentsi," sülitas nagu puuga pähe saanud Pannas enesevihaga, "no olen ma ikka üks kanapime küll!" Alles siis taipas ta Tihase antud, kuid kiiruga põuetasku susatud kutset lugeda. Sel seisis mustvalgelt kirjas, et tehnikateadlaste ametiühingute konverents toimub hoopis teises raamatukogus.

Terve Pannase sisikond lõi varbustast kuni juustelõhenemiseni hoobilt keema. Õnneks polnud see teine raamatukogu linna teises otsas, kõik polnud veel kadunud, asi tuli iga hinna eest joonde ajada, kollektiiv oli talle tähtsa ülesande usaldanud.

Kannad seljas ja sall püsti taga tuules, jooksis Pannas trammile ning lõotsutas ses nagu rööbasroomikule auru lisades. "Kuradi tigu! Sõida nüüd, mis sa sunnik siia vilkuv rohelise taha veel koperdama jää! Neetud munajoodik!" sisistas ta kuuldavast sõimu nii sõiduki kui ka selle juhi aadressil.

Hüdroinsener Pannase närv oli juba püsti mustaks minemas, aga tehnikateadlaste ametiühingute konverentsi pealelõunasele istungile jõudis ta vaid kolmveerandtunnise hilinemisega. Parajasti kandis keegi ette mingit aruannet. Tagumisse ritta maandunud Pannas kammis silmadega üle kvoorumi – teadusraamatukogu kitsas saal oli keskealisi ja kuldses keskeas naisterahvaid tihelt täis, justkui koosnenuksi tehnikateadlaste kaader vaid naissoost. Kümnekonna mehe hulgas ei silmanud Pannas ühtegi tuttavat, ka kõik naised olid talle nägupidi võõrad, rääkimata nimedest, mida hakati samas välja pakkuma.

Juba oldigi valimisteni jõutud. "Ega nüüd pikalt mõkutada ja tühje sõnu tehta, aeg on teine ja aeg on raha, aga asi, vaatamata uuele, oma riigikorrale, ikka paljuski formaalne," järeltas jooksust punetav Pannas konverentsi õhustikku adudes. Ja uus tehnikateadlaste ametiühingute esimees, kelle kohta Vesiehituses poolihääli räägiti, et on igavene bürokraat ja kuivik, oli juba ainsa kandidaadina pukki hääletatud. Külgritta ümberistunud Pannas silmitses eeslaua rohelise kalevi all tiidsasti kokkuhoidvaid, luitunud esimehekingi ja ta üpris kulunud, vanamoodsat halli ülikonda. Kuid uue eesmehe õhnutäis soeng oli kohevil kui kukel. Väliselt

paistis ta tagasihoidlik, justkui vaene, aga aus asjaaja, kuid sisemusest hõõgus enesega rahulolu, mida ta krampiikult tõise ja osavõtliku maski taha püüdis peita.

Juba jahtuda jõudnud Pannase hoog sai uut luld. Kohe võttis ta sõna, esitles end ja esitas Tihase koondühingu juhatuse kandidaadiks. Pannas ei jõudnudki imestada, kuidas sõnad nagu iseenesest ta suust valju ja kõlava vulinaga välja voolasid ning pidurdamata lisas ta Tihase kandidatuurile veel paari töökaaslase nimesid, neid liialdatud, kuid mitte tavapärase ilustustega iseloomustades.

Teised ja naised esitasid muidugi teisi naisi, kes ise ka kohal viibisid. Iga kandidaat tõusis püsti ja tutvustas end lühidalt, kinnitades sissekulunud üldsõnalisusega oma töövalmidust ja oskusi. Mõni kohe paistis nii väga juhatusse tahtvat, aga mõnele oli see kuuluvus jälle üpris ükskõik.

"Ju see siis on varem seal juhatuses istunud, tunneb seestpoolt asja tütust ega kibelet enam tagasi rutiini jahuma, kuid kannab ikkagi tubli ja kohusetruu muulana kollektiivi ees oma tööturaka koormat," järeltas Pannas ühte nägu silmitsedes.

Kui avalikult hääletama hakati, oli Pannas ainsana kahe juhatusekandidaadi vastu. Mõne puhul eendus mitmeid teisigi erapooletuid, aga avalikult oli vastu hääletanud ainult Pannas, sest tas podises allasurutud vimm uue esimehe vastu. See vimm oli oma kanapimeda seminarile minekuga segi ja seda justkui kõhunaha-ga tundes mõistis Pannas, et kogu see ametiühingute värk on üks järjekordne jama, millest on mõistlikum kiirelt ja kätatult sääred teha.

Loomulikult ei valitud juhatusele ei Tihast ega teisi ta töökaaslasi. Kuid äkki kuulis juba oma kõrvalistesse mõtetesse rahunenud Pannas, kuidas keegi valjusti tema nime hõikas. Üks juhatuse valitu – prillidega nääpsuke ja protseduuri väga tõsiselt võttev tehnikanaisuke, kelle poolt Pannas oli enne hääletanud, esitas ta nüüd justkui vastuteeneks revisjonikomisjoni kandidaadiks. Säh sulle! Pannas oli oma revisjonistliku vastuhääletamisega paljudele silma hakanud, kuid kannatas võetud bravuuri säilitades pilkude risttule ära ja seisid nüüd ühe teise mehega kõrvuti resvisjonikomisjoni naiskandidaatide pikas ja kirjus nimekirjas.

"Ah niikuini mind sinna ei valita, lõppeks see jama kiiremini ära," kibelet Pannas ja tõstis midagi mõtlema-ta selle teise mehe ja veel paari täiesti juhusliku naise-nime poolt kae üles. Näpuga takti lüües liitsid hääletugejad ja arvutasid iga kandidaadi peale eraldi *summa summarumi*. "Tea mis banketti see seltskond pärast peab, vaevalt, et siin road nii hästi vastu löövad kui rahvusvahelistel pimedatel," mõtles Pannas justkui teise pere lihatüki varastanud ja oma teo peale nüüd rahulolevalt nurrulööv kõuts.

Kui aga vastvalitud revisjonikomisjoni koosseisu nimesid ette hakati lugema, hõigati esimesena välja Pannas, sest tema poolt oli antud kõige rohkem hääli! Ja ka see teine mees sai neljandana sisse, sest naiste enamuse tahtel määratud mehed lihtsalt pidid neid keerukaid revisjoniasju arutama ja õgvendama.

Aga Pannas oli täiesti jahmunud. Ta oli paari tunni jooksul juba teise paraja šoki saanud ega osanud enam kainelt mõelda. Kui värske revisjon lahkuvate delegaatide sumiseses tühjenes saalis isekeskis oma komisjonile esimeest hakkas määrama, jätkus tal siiski niipalju oidu, et kukkus koos selle teise vastse revisjoni-

mehega – natuke klantud noorsandiga, oma määramise vastu sõdima. Revisjonikomisjoni esimehe post mõjus hirmutavalt kui kolmanda astme diferentsiaalvõrrand eksaminandist voostriile. Moepärast, kuid naeruväärselt vaieldes anti revisjoni ohjad viimaks kiiruga ikkagi Pannase hoida. Kolme naise enamlik tahe lihtsalt mürdis jõupositsioonilt kahe mehe vastuseisu, sest kibeletti alla banketile. Teiste järel vaarudes laskus tehnikateadlaste ametiühingute revisjonikomisjoni esimees Pannas, kes oli ühegi pitsita juba parajalt purjus.

End veidi banketisuminas kogunud, tutvus ta mõne ametiühingute gelasega, põgusalt juttu ajades hoiti kokteiliklaase. Daamede ringi piiratud õhkoenguga esimees kekutas nende läheduses. Pea igas teises lauses lendus ta suust sõna "talo" – ikka "talo nõuab", "talo lahendab", "talo esindab", "talo võitleb," justkui oleks see "talo" mingi kõikesuutva imeloomana või -majana ta tagataskus. Tähendab ju talo soome keeles maja, ju siis on siingi jälle mingi soome võimumaja käsi mängus.

Esimehe vali jutt ärritas Pannast. "Muudkui talotab teine, vahest peaks hoopis tala ütlemata," mõtles Pannas. Kohe küsis veidi ironiline hüdroinsener, et mida see esimehe väljend "talo" õieti tähendab. Suurisilmi imestades vaatas prillidega juhatusele revisjoniesimeest, teine krapsakam muigas ja seletas heatahtliku teadmanaiselikkusega: "Jah, eks ta ju ole omajagu keeruline sõnalühend, mida meelepüsimiseks aeg-ajalt ikka üle peab kordama. Niisiis tee-aa-ell-oo ehk TALO on lahtitütelde Teenistujate Ametiliitute Organisatsioon."

Pannas tundis, kuidas ta ajudes midagi paigast niksatas, veri näkku ja kramp kurku löi. Siiski mingit lootusekübet säilitades jõudis ta kähisesed küsida: "Aga tehnikateadlaste ametiühingute konverents?"

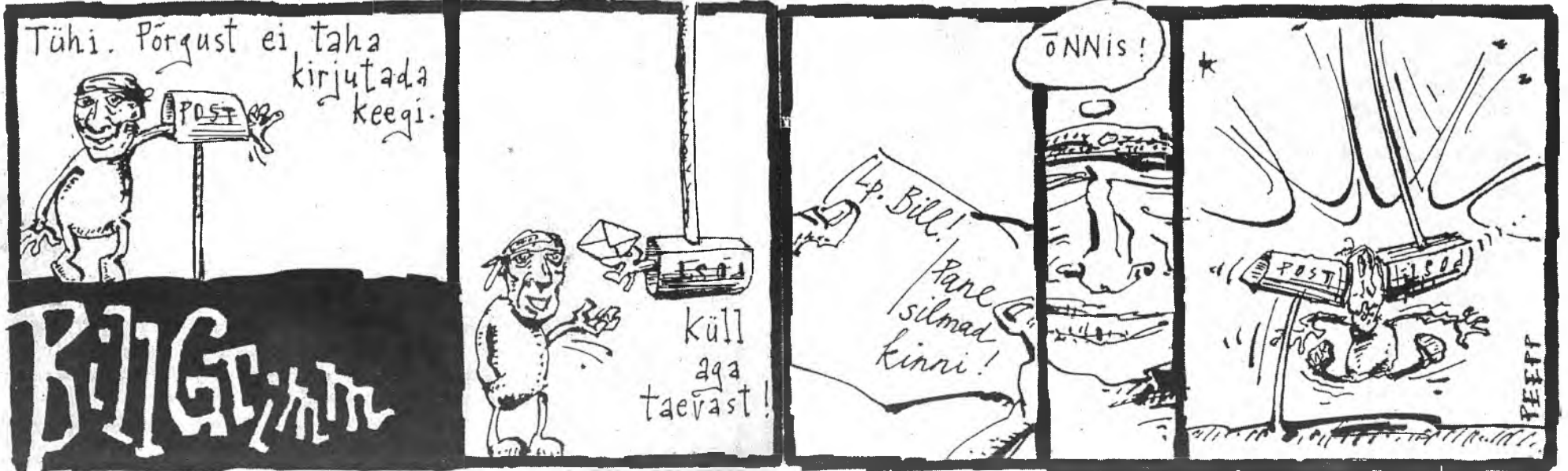
"Ah need tehnikateadlased haarasid ülakorruse suure saali ja oma banketti peavad koguni rahvusrestoranis. Neil ju raha laiemalet käes, kes meist vaestest kultuuritöötajatest hoolib," ühteaegu tõgas ja soigus teadmanaine. Justkui halvatu langes Pannas mingisse auku, silme ees löi mustaks ja ta varises põrandale.

Kui ta pehmetel istmetel lamades uuesti pildi ette sai, tundis ta oma palgel hoolitsetavaid ja hästiõhnavaid naisekäsi. Nagu diakonissid toibutasid revisjoninaised oma komisjoniesimeest, lohutudid hoo peagi üle minevat ning süüdistasid üle inimese võimutsevad magnetormipäevi, planeetide kvadraate, opositsioone ja quinkunkse.

Kui Pannasel veri ninast pidama jäi, libises ta sealt märkamatu minema. Kõht ja pea ei tahtnud pimedate maitsvate roogade ja häämastuste lisaks enam neid ametiühingute ja ametiliitude präänikuid, banaane ja plaane vastu võtta. Kõik oli peas segi, aga mõni klaar mõte ikka jooksis. Teenistujate Ametiliitute Organisatsiooni värske revisjonist sammus läbi talvise hämaruse ja langevate räitsakate ning mõtles, et mis erilist vahet sel teenistujal ja hüdroinseneril ikka on – asja võib ajada proportsionaal-komplekselt integreerudes ning küll ma selle TALO-esimehe tulevased mahhinatsioonid veel kirbule ja selli enda pihtide vahele võtan.

Nagu seletamatult lõhnav tõeline Siberi uhhaapada oli hüdroinsener Pannas tulvil ühteainsat muljete podinat ning asjaolu, et ta mitte mingisegi ametiühingusse üldse veel ei kuulunudki, oli lennuka meeleolu kõrval paljas tühiasi.

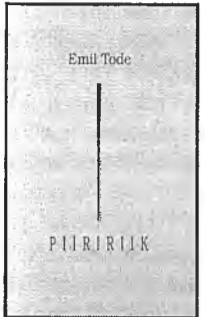
TARMO TEDER

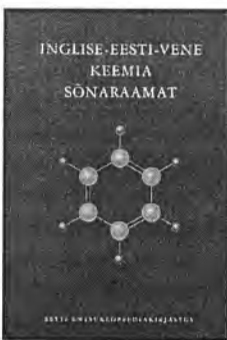
RAAMATUTUTVUSTUS

Per Olov Enquist HAMSUN
Käesolev raamat on Knut Hamsuni elu käsitleva Taani – Norra – Rootsi ühisfilmi kirjanduslik stsenaarium, millele režiistsenaariumi kirjutas režissöör Jan Troell, mahendades Enquisti loomupärasest dramatismi lüürilisemaks, asendades läbiva muusikapalana mõeldud Wagneri "Götterdämmerung" Pärdi "Fratres'ega". Kõik kolm – nii Hamsun, Enquist kui Troell on maailmakuulsused, kellest vähemasti kaks esimest ei vaja eesti lugejale eraldi tutvustamist. Tõlkinud Ülev Aaloe, toimetanud Anu Saluäär, kes on ka saatesõna autorid. Loomingu Raamatukogu 1998, 37/38, 133 lk.lk.

Emil Tode PIIRIRIIK
1993. aastal ilmudes laineid löönud ja rohkeid preemiaid võitnud esikromaanid kordustrükk. Praeguseks on romaan tõlgitud taani, hollandi, soome, prantsuse, saksa, ungari, läti, leedu, norra, vene, hispaania ja rootsi keelde. Kujundaja Mari Kaljuste. Tuum, 1998, 186 lk.

INGLISE-EESTI-VENE KEEMIA SÕNARAAMAT
Käesolev keemiasõnaraamat erineb varasemaist peamiselt mõistevaliku poolest. Valdavalt on sisse võetud keemiaalast tegevust - toiminguid, protsesse ja meetodeid – puudutavaid oskussõnu, samuti ainete ja toodete triviaal- või kaubanimetusi. Sõnaraamat sisaldab ligi 9000 ingliskeelset terminit ja 2400 lühendit. Koostanud Hergi Karik, Tiiu Erelt, Helvi Hödrejärvi, Jüri Kann, Ülo Lille, Valdek Mikkal, Leevi Mölder, Vallo Past, Heiki Timotheus ja Ants Tuulmets. Toimetaja Linda Pool, keeleteoimetaja Tiiu Erelt, kujundaja Jüri J. Dubov, makett ja küljendus Rein Aro. Eesti Entsüklopeediakirjastus, 1998, 701 lk.

EESTI KIRJANDUSMUSEUMI AASTARAAMAT. Paar sammukest XV
Aastaraamatu esimene osa on pühendatud Jaan Tõnissonile, kelle põhiliste töökspidamiste esitamiseks on avaldatud tema artiklid aastatest 1899, 1903, 1923, läkitus Postimehe sõpradele 1919.aastast, kõne Riigivolikogu tööst Tartus 1938. aastal, samuti ülevaade Tõnissoni tööst Postimehe juures aastatel 1896 – 1914. Lisaks põhjalik ülevaade Kirjandusmuuseumi 1998.a. tegemistest ja väljaannetest. Illustreeritud fotodega. Koostanud Krista Aru, toimetanud Sirje Olesk ja Elo Maandi. Eesti Kirjandusmuuseum, 1998, 162 lk..

Christoph Wrembek SJ AADAMA PÄASEMINE PARADIISIST
Eugen Drewermanni 1976. a. ilmunud "Kurja struktuuridest" ajendatuna on autor ette võtnud katse vahendada tänapäeva eksegeetilisi teadmisi kõigile arusaadavas keeles. Raamat käsitleb alglugude seda osa, mida omistatakse nn. jahvistlikule allikale. Autor arendab süstemaatiliselt välja "pärispatu" teoloogia uue lähtealuse, rikastades nõnda teoloogilist maastikku. Tõlkinud Kersti Rist, toimetanud Vello Salo, kujundanud Margit Terasmees, tehniline teostus Urmas Tamm. Johannes Esto Ühing, 1998, 203 lk.

VANA TALLINN IX (XIII)
Käesolevas köites asetub põhirõhk Tallinna sotsiaalajaloole, eriti just igapäevaelu ajaloole; kaaluka osa raamatust moodustab tallinlaste söögi- ja joogikultuuri vaatlus. Kirjutistele Tallinna 18. ja 20. sajandi kultuuriloo alalt lisanduvad Poola ja Saksamaa linnaajaloo mõningate uurimissuundade tutvustused. Toimetus Raimo Pullat, Tiina Kala, Risto Pullat, Ene Hanson. Estopol, 1999, 202 lk.

Berlin Meeder VEIN – AEGUMATU ARMASTUS
Põhjalik käsiraamat, mis peaks võrdselt rõõmu valmistama nii veinimaakleritele ja veinikriitikutele kui ka pisibluffijatest veinisõpradele. Raamat kõneleb veinikultuurist, veini käsitsemisest, veininaudingust, veinikollektsioonist, Bordeaux'st, veiniloojatest ning veiniklaasist, lisaks veinisõnastik. Toimetanud Kalev Kesküla, Maret Kangur, Endla Hint, kujundanud Kersti Tormis. Eesti Entsüklopeediakirjastus, 1998, 270 lk.

PUDRUD, PUDINGUD, PIIMA- ja PÜREESUPID
Igale perenaisele tarvilik praktiline kokaraamat, mille sisu on lühidalt pealkirjas kokku võetud. Koostanud Valli Järve, toimetanud Ingrid Sõnajalg. Aed, 1998, 176 lk.

EESTI KUJUNDUSGRAAFIKUTE LIIT

EESTI KIRJASTAJATE LIIT

kuulutavad välja kujunduskonkursi "25 PAREMAT RAAMATUT"

Konkureerivad 1998. aastal Eestis ilmunud raamatud, mida võivad konkursile esitada kirjastused, kunstnikud, autorid, trükikojad, tellijad jne.

RAAMATUD PALUME TUUA

11. – 15. JAANUARINI 1999 kl. 10 – 17 EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU NÄITUSTE OSAKONDA (Tõnismägi 2, Tallinn).

Trükise juurde lisada info kujundaja, kirjastuse, trükikoja kohta. Samuti esitaja kontaktandmed.

Kujunduskunstnikest ja kirjastajatest zürii valib välja 25 paremat, lisaks valdkonniti parima õpiku, lasteraamatu, teatmeteose, dokumentalistika, albumi, eesti autori ja välis autori ilukirjandusteose, luule-, sari- ja teadusliku raamatu ning tarbetrukise.

Samaaegselt valib eraldi zürii välja eesti kunstnike kujundatud ja eelmisel aastal ilmunud

VIIS ILUSAMAT LASTERAAMATUT

Konkursi tulemused selguvad 1. veebruariks 1999. Koostööpartner on Eesti Rahvusraamatukogu, kus pannakse välja ka parimate raamatute näitus.

Lisainfo: Eesti Kujundusgraafikute Liidu juhatuse liige Viive Noor, tel. 634 0080, Eesti Rahvusraamatukogu näituste osakonna juhataja Kersti Tiik, tel. 630 7150, Eesti Kirjastuste Liidu juhatuse esimees Tõnu Koger, tel. 625 9415.

AVALIKU SÕNA NÕUKOGU

► Avaliku Sõna Nõukogu arutas Pärnu sotsiaalhoolekandeameti juhataja Valter Parve kaebust "Õhtulehe" kirjutise "Pärnu sotsiaalametnik antakse kohtusse" (Rein Jõerand, 9.10.98) suhtes.

Valter Parve leiab, et ajaleht, esitades tema vastu tõsiseid süüdistusi, ei ole andnud talle võimalust koheseks kommentaariks ning et kirjutises avaldatakse arvamust tema vaimse tervise suhtes, mis tekitab kahju tema mainele.

"Õhtuleht" kirjutise kohta selgitusi ei andnud.

Avaliku Sõna Nõukogu leiab, et "Õhtuleht" on rikkunud head ajakirjandustava. Tegemist on tugevalt kriitilise kirjutisega, mis eeldab kõigi asjasse puutuvate osapoolte ärakuulamist. Nii kirjutise faktoloogia kui ka hinnangud tuginevad ühe asjast huvitatud poole sõnadele, samas kui süüdistatavale ei ole pakutud kohest võimalust vastuväideteks. ASN ei näe ühtegi põhjust, miks ei võinuks loo ilmumine senikaua viibida, kuni on saadud kommentaar ka Valter Parvelt.

► Avaliku Sõna Nõukogu arutas Eesti Televisiooni esindaja vandeadvokaat Viktor Kaasiku kaebust "Eesti Ekspressi" vastu seoses kirjutisega "Toomas Lepp valetab maksu- maksjatele" (Gea Velthut, 15.10.98), kus käsitletakse ETV saate "Linnapiit" rahastamist Tallinna linnavalitsuse poolt.

Viktor Kaasik peab ETV esindajana taunitavaks "Eesti Ekspressis" väljendatud seisukohta, et ETV saate "Linnapiit" arhiivimaterjaliks müügi asemel on tegemist linna- pea Ivi Eenmaa valimispropagandaga. Viktor Kaasik leiab, et ETV-d ja Tallinna linnapead korruptsioonis süüdistanud ajakirjanik ja "Eesti Ekspressi" toimetuse esimees ETV ajakirjanduseetika koodeksi sätteid 1.2, 1.4, 3.5 ja 4.1, kuivõrd kõnealuses artiklis avaldatud seisukohad on ajakirjaniku ekslikud ja subjektiivsed järeldused ning artiklis ei ole viidatud ühelegi tõendile, millega ajakirjanik põhjendab oma seisukohti.

"Eesti Ekspressi" peatoimetaja Aavo Kokk selgitab oma kirjalikus vastuses, et "Eesti Ekspress" on uurinud avalikkuse jaoks olulist küsimust: riigi eelarvest rahastatava ETV lisatulu teenimist.

"Eesti Ekspressi" seisukoht on, et Tallinna linnavalitsuse ja ETV vahel sõlmitud "Linnapiit" salvestiste ostu-müügi leping võib olla varileping, kuivõrd sama saadet on Tallinna linnavalitsus finantseerinud pikemat aega ning varasemates lepingutes on otseselt kirjas saate rahastamine. Varilepingu olemasolu ei saa aga "Eesti Ekspress" kinnitada.

Aavo Kokk väidab, et lepingu olemasolu selgitas alles ajakirjanduslik uurimine ja seetõttu oli "Eesti Ekspressil" alust väita, et Toomas Lepp lepingu olemasolu esmalt eitama valetas nimetatud küsimuses.

Avaliku Sõna Nõukogu asus seisukohale, et "Eesti Ekspress" on käsitletud avalikkuse jaoks olulist teemat, järgides Eesti ajakirjanduseetika punkti 1.2, mis seab ajakirjandusele kohustuse jälgida kriitiliselt poliitilise ja majandusliku võimu teostamist. Kuivõrd ETV on selle võimu teostamise mõjukas vahend, ei ole "Eesti Ekspress" selles punktis rikkunud head ajakirjandustava. Väga oluline on ka avalikkusel teada, millistest allikatest finantseeritakse avalik- õiguslikku programmi ja kuivõrd mõjutavad Tallinna linnavalitsuse rahaeraldised programmi sõltumatust ja usaldusväärtust. Viimane on tähtis ka ajakirjanduseetika seisukohast lähtuvalt.

Teisalt ei ole Gea Velthut oma artikli "Toomas Lepp valetab maksu- maksjatele" pealkirjas, üla- ja allpealkirjas ega esimeses lõigus esitatud väiteid (korruptsioon, saateaja varjatud müük linna- ja valimispropagandaks, Lepa valetamine) faktidega tõendanud. Alles nädal hiljem täpsustas "Eesti Ekspressi" toimetuse leheveergudel asjaolu, et vormiliselt ostab linnavalitsus saate "Linnapiit" salvestisi (maksstes minuti eest 3000 krooni pluss käibemaks).

Sellest tulenevalt leiab ASN, et toimetuse jätis tegemata vajaliku ajakirjandusliku uurimistöö, et 15. oktoobril võinuks ilmuda täpne ja tõenditega tagatud faktilisel informatsioonil põhinev kirjutis. Selles osas on "Eesti Ekspress" rikkunud Eesti ajakirjanduseetika koodeksi sätteid 1.4 (ajakirjaniku ja toimetuse vastutus faktitõepärsuse eest), 3.5 (toimetuse kohustus kontrollida info tõesust), ja 4.1 (uudiste ja oletuste eristamise nõue ja uudiste tõendamise vajadus).

Ilmar Torn 1. I 1921 – 10. I 1999

10. jaanuari hommikul suri 78 aasta vanuses tuntud eesti graafik ja pikaajaline Eesti Kunstnike Liidu esimees Ilmar Torn.

Ilmar Torn sündis 1. jaanuaril 1921. aastal Kuressaares. Ta on olnud sõdur II maailmasõja kaevikutes, õppinud arstiteadust, olnud ajakirjanik. 1955. a. lõpetas Ilmar Torn kunstiinstituudi graafikuna. Pika ja aktiivse loomeelu jooksul on tema tööd saanud tuntuks jõulise nägemisviisi poolest, moodustades omanäolise tahu eesti graafika üldpildis. Oma loomingus on ta pidevalt pöördunud oma kodusaares Saaremaa visioonide poole. Pika aja jooksul on ta õpetanud noori kunstnikke kunstiakadeemias.

1962 – 67 oli Ilmar Torn Kunstnike Liidu vastutav sekretär, järgnevat kaheksateist aastat (1967 – 85) esimees. See oli raske aeg nii eesti rahvale kui kunstile. Ilmar Torn suutis nendel aastakümnetel olla omamoodi võimumaailma ja kunstnikkonna puhver, neutraliseerides kõrgematest sfääridest tulnud lööke. Tal on erakordsed teened selles, et eesti kunstnikkond suutis okupatsioonipäevil kätte võidelda teatava eristaatuse, suurema loomevabaduse ja turvalisuse, kui see oli võimalik imperiumi teistes osades. See nõudis talt ausust, pühendumist ja suuri diplomaatvõimeid. See on elutöö, mis on jäänud dokumenteerimata, mille üksikasju teadsid vaid vähesed. See oli töö, mis toimus enda läbiõpetamise hinnaga. Kogu selle keerulise aja jooksul suutis Ilmar Torn näiliselt võimatu – jääda kunstnike silmis usaldusväärseks ja populaarseks liidriks.

Meie mälestustes jääb Ilmar Torn kuni viimaste kohtumisteni ikka ühesuguseks – kortsus nägu, pikk vibalik figuur, kandilised liigutused ning võitmatu elujanu. Ta oli mees, kelle välise lihtsakoelisuse taga peitus terav mõistus ning kindel otsustusvõime. Viimastel kuudel ta teadis, mis teda ootab, kuid ta suutis minna oma saatusele vastu rahulikult. Eesti kunstnikkond mälestab oma kolleegi ja kauaaegset esimeest ning avaldab kaastunnet lahkunud perekonnale.

Eesti Kunstnike Liit, Eesti Kunstimuseum

Riigi teaduspreemiate kandidaadid 1999

Selle aasta riigi teaduspreemiad – üks 200 000 kroonine preemia pikaajalise tulemusliku teadustöö eest ja kaheksa 100 000 kroonist aastapreemiat eelneva nelja aasta jooksul avaldatud parimate teadustööde eest erinevates teadusvaldkondades antakse pidulikult kätte Eesti Vabariigi aastapäeval 24. veebruaril Toompea lossi Valges saalis.

Eesti Teaduste Akadeemia juures tegutsev riigi teaduspreemiate komisjon vaatas läbi ülikoolide ja teiste teadusasutuste nõukogude või Eesti TA akadeemikute poolt esitatud teaduspreemiate ettepanekud. Riigi teaduspreemiate põhimäärusele vastavateks tunnustati neist 39. Komisjon jätkab tööd kuni veebruaril alguseni ning esitab siis oma otsuse kinnitamiseks vabariigi valitsusele.

Pikaajalise tulemusliku teadustöö eest on preemia saamiseks esitatud **Pavel Bogovski, Leo Gens, Ülo Lepik, Karl Rebane, Mihkel Veiderma, Ants Viies ja Atko Viru**.

Aastapreemiatele kandideerib 32 tööd.

TÄPPISTEADUSED

Jaak Kikas, Indrek Renge, Artur Suisalu, tööde tsükkel "Molekulaarsete spektraalsätkamis- materjalide süntees ja selle lähtealused"; **Ülo Lumiste**, uurimuste tsükkel "Semiparalleelsed alammuutkonnad aegruumivormides"; **Peeter Saari**, tööde tsükkel "Laiavalgumatud valguslained"; **Hannes Tammet**, uurimus "Õhu ioonide liikuvuse taandamine standardtingimustele".

KEEMIA JA MOLEKULAARBIOLOOGIA

Jaak Järv, tööde tsükkel "Bioaktiivsete ainete toimemehhanismi ja spetsiifilise kvantitatiivse analüüsi meetodite väljatöötamine ja rakendused"; **Mati Karelson**, uurimus "Uued meetodid ja nende rakendused arvutiabiga ja molekulaarfüüsikas"; **Agu Laisk, Vello Oja**, monograafia "Lehe fotosünteesi dünaamika".

TEHNIKATEADUSED

Ilmar Arro, uurimus "Signaalide digitaaltötluse algoritmid sonar- ja radartehnikas"; **Jaan Järvi, Kuno Janson**, uurimus "Järjestik- ja paralleelresonantsi parameetrisel vaheldumisega võrgusageduslik resonantsmuundur"; **Jakob Kübarsepp** ja neljaliikmeline kollektiiv, uurimus "Kulumiskindlad kermised ja pinded"; **Rein Munter** ja kolmeliikmeline kollektiiv, uurimus "Täiustatud oksüdatsiooniprotsessid vee säästvaks kasutamiseks"; **Arnold Rosental** ja neljaliikmeline kollektiiv, töö "Aatomkihtsadestamise reaalajaseire uus meetod"; **Olav Sammal**, uurimus "Betoonkonstruktsioonide sisejõudude ja töökindluse kontrollimise uute meetodite ja seadmete kompleksi väljaarendamine"; **Raimund-Johannes Ubar**, töö "Digitaalsüsteemide disaini ja diagnostika uued meetodid"; **Hairi Tallermo**, uurimus "Korrosiooni ja roomavuse tingimustes töötava energiaseadme valik, diagnostika ja jääkresursi määramise süsteem".

ARSTITEADUS

Jaanus Harro, Ants Kask, Rein Pähkla, Lembit Rägo, uurimus "Endogeensed neuromodulaatorid – võimalused meeleolu- ja söömisahäirete uute ravimite tootmiseks"; **Ain-Elmar Kaasik** ja neljaliikmeline kollektiiv, tööd teemal "Kesknärvisüsteemi haiguste patogeneesi ja leviku probleeme"; **Raivo Uibo**, tööd teemal "Autoimmuunhaiguste tekkemehhanismid ja immunodiagnostika"; **Enn Seppet, Valdur Saks**, uurimus "Lihaskude hingamise ja kontraktiilse funktsiooni regulatsiooni mehhanismid normi ja patoloogia tingimustes"; **Aleksander Zarkovski**, tööd teemal "Ravimisohtlus ja närvirakkude kahjustus: molekulaarsed mehhanismid ja farmakoloogiline preventatsioon".

GEO- JA BIOTEADUSED

Jaanus Paal ja kolmeliikmeline kollektiiv, tööde tsükkel "Eesti taimekoosluste ja mõnede taimetaksoneite mitmekesisus"; **Anto Raukas** ja neljaliikmeline kollektiiv, koguteos "Eesti geoloogia ja maavarad".

PÖLLUMAJANDUSTEADUSED

Tamara Enno, Hilma Peusa, Oskar Priilinn, Hans Küüts, uurimistööde tsükkel "Nisu haiguskindluse geneetika ja aretus"; **Malle Järvan**, köögiviljade väetamise ja kvaliteedi alaste teadustööde eest.

SOTSIAALTEADUSED

Rein Taagepera, tööd üldpoliitoloogia ja valimissüsteemide valdkonnas; **Asko Toomsoo**, uurimus "Täisealiste ja alaalistele kuritegevus"; **Vello Vensel**, "Areneva turumajandusmaa finantssektori areng: teooria ja empiirilised uurimused".

HUMANITAARTEADUSED

Toomas Karjahärm, monograafiad: "Ida ja Lääne vahel", "Venestamine Eestis 1880 – 1917", "Eesti haritlaskonna kujunemine ja ideed 1850 – 1917"; **Arvo Krikmann**, "Sissevaated folkloori lühivormidesse. Põhimõtteid, zannrisuhteid, üldprobleeme"; **Raimo Pullat**, monograafiad: "Eesti linnarahvastik XVIII sajandil", "Tallinna saksa kaupmeeste varandusinventarid", "Raamat ja lugeja Tallinnas XVIII sajandil", "Soome ja Poola. Suhted üle Läänemere 1917 – 1941", "Poola-Soome suhted sõdadevahelisel perioodil", "Aastaraamatud "Vana Tallinn" V, VI, VII, VIII, IX; **Jaan Undusk**, monograafia "Maagiline müstiline keel"; **Lembit Vaba**, "Uurimusi Läti-Eesti keelesuhetes".

TEATER

RAHVUSOOPER ESTONIA

R, 15. I kl. 19 G. Verdi ooper "Nabucco". Dirigent P. Mägi. Peaosades J. Zahharov, V. Järna, M. Palm, S. Jonaityt (Leedu RO) ja K. Kosenkranus.

L, 16. I kl. 12 A. Bournonville'i ballett "Armastuse muinasjutt". Dirigent N.-I. Reintam. Peaosades tantsivad H. Pundonen, V. Nikolajev, J. Jekimov.

L, 16. I kl. 19 J. Offenbachi operett "Ilus Helena". Dirigent E. Pehk. Osades P. Levandi, R. Elp, V. Puura, I. Kuusk, A. Anger, H. Miilberg jt.

P, 17. I kl. 14 G. Verdi ooper "Nabucco". Dirigent P. Mägi. Peaosades J. Zahharov, I. Kuusk, M. Palm, S. Jonaityt (Leedu) ja R. Airene.

E, 18. I kl. 19 "Pygmalion". Komöödiateater Arena Helsingist.

T, 19. I kl. 19 "Pygmalion". Komöödiateater Arena Helsingist.

K, 20. I kl. 19 G. Bizet' ooper "Carmen". Dirigent P. Mägi. Peaosades R. Airene ja V. Järna.

N, 21. I kl. 19 P. Tšaikovski ballett "Uinuv kaunitar". Dirigent J. Alperen. Peaosades M. Smolen ja T. Helimets.

R, 22. I kl. 20 Nydd Ensemble'i kontserdisari "Avangard või dekadents?" Variété. Frankenstein (õudne kontsertetendus).

L, 23. I kl. 19 G. Bizet ooper "Carmen". Dirigent P. Mägi. Peaosades R. Airene ja V. Järna.

P, 24. I kl. 14 J. Offenbachi operett "Ilus Helena". Dirigent E. Pehk.

P, 24. I kl. 20 Nydd Ensemble. Kontserdisari "Avangard või dekadents?" Variété. Frankenstein. (õudne kontsertetendus).

Rahvusoper Estonia kassad avatud iga päev kl. 12 – 19. Tel. 626 0215, 626 0214. Piletid müügil kuu aega ette, tellimine hooaja lõpuni E – R kl. 10 – 16, tel. 626 0260, faks 626 0246, e-post: eve@opera.ee info: info@opera.ee

ESTONIA TALVEAED

P, 17. I kl. 18 "Pühapäevaõhtu Valgrega". Laulavad Katrin Karisma ja Tõnu Kilgas.

T, 19. I kl. 18 "Silmast silma". Laulab Henry Laks ansambliga Tora, Timo Vendt (viul, torupill), Andrus Lehes (iiri löötspill), Henry Laks (kannelkitar). Kavas Laksi uumat loomingut, erinevate rahvaste folklooritötlusi ja muud.

K, 20. I kl. 18 "Koorijuhhi kolmapäev, Kuno Areng". Osalevad Tallinna Kammerkoor ja Teaduste Akadeemia Meeskoor. Õhtut juhivad Kersti Inno.

N, 21. I kl. 18 "Kaks meest ooperist". Rauno Elp (bariton), Ain Anger (bass). Klaveril Helin Kapten.

Õhtut juhivad Raivo Järvi. Kavas aariaid ja duette Mozarti ja itaalia heliloojate ooperitest.

P, 24. I kl. 18 Videoohtu. "Armastuse poeem". Film viiuldaja Evi Liivakust (sünd. 1924 Viljandis – surnud 1996 New Yorgis). Filmi kommenteerib režissöör Airi Kaser (EXIT-FILM 1998).

Piletid müügil Estonia kassas (tel. 626 0215) kümme päeva ette. Ühistellimused tel. 626 0210.

EESTI DRAAMATEATER

R, 15. I kl. 19 Ayn Randi kriminaalnäidend "16. jaanuari õhtu" (läbimäng). Lavastaja Ivo Eensalu. Kl. 19 Yasmina Reza komöödia "Kunst" väikeses saalis. Lavastaja Hendrik Toompere jr.

L, 16. I kl. 17 Ayn Randi kriminaalnäidend "16. jaanuari õhtu" (esietendus). Lavastaja Ivo Eensalu. Kl. 17 Torgny Lindgreni "Mao tee kalju peal" väikeses saalis. Lavastaja Priit Pedajas.

P, 17. I kl. 12 "Võlur Oz".

Kl. 18 Mati Undi variatsioonid Oskar Lutsu teemadel "Täna õhta kell kuus viskame lutsu" (läbimäng). Lavastaja Mati Unt.

Kl. 17 "Mao tee kalju peal" väikeses saalis. Kassa avatud E – L kl. 10 – 19, P üks tund enne etendust, tel. 434059.9.

Väikeses majas

R, 15. I kl. 10 Palamuse 765.

L, 21. I kl. 12 L. Lunari komöödia "Kolmekesi kahe vahel".

Kl. 19 M. Unt "Lööke taeva all", instseneering J. Anouilh' näidendi järgi (viimast korda).

P, 17. I kl. 12 E. Valteri, M. Kasterpalu lastenäidend "Pokumäng".

Kl. 19 G. Fr. Händeli komöödiadooper "Xerxes".

T, 19. I kl. 19 S. Schneideri draama "Õdede Brontede ööd".

K, 20. I kl. 18 A. H. Tammsaare, M. Unt "Taevane ja maine armastus" romaani "Tõde ja õigus" järgi.

N, 21. I kl. 18 A. Ayckbourni lastenäidend "Hääleroovel".

R, 22. I kl. 19 G. Puccini muusikdraama "Tosca". Kassa avatud T – L kl. 12 – 19, E ja P üks tund enne etendust, tel. 430785.5.

Külalisetendus

E, 18. I kl. 19 F. Kafka – P. Raudsepa õuduskomöödia "Metamorfoos" Viljandi Ugala.

Päasmeid on võimalik osta ja broneerida Vanemuise kassadest ja piletimüügikeskusest (Rüütli tn. 2, Tartu). Pensionäridele esimese rea piletid soodus hinnaga, õpilastele ja üliõpilastele hinnasoodustus 30% (v.a. esietendused, salongiõhtud ja lasteetendused).

TALLINNA LINNATEATER

R, 15. I kl. 18 A. Conan Doyle'i "Sherlock Holmes ja Doktor Watson". Lavastaja A.-E. Kerge.

Kl. 19 "Ristumine peateega" Haljala rahvamajas.

L, 16. I kl. 11 "Onu Teodor, kass ja koer".

Kl. 18 "Arkaadia".

E, 18. I kl. 11 reserveeritud etendus!

KL 18 muinaslugu "Noorem Edda". Lavastaja J. Rohumaa.

Kl. 18 J. Tätte "Ristumine peateega. Lavastaja J. Tätte.

T, 19. I kl. 18 "Noorem Edda".

Kl. 18 "Ristumine peateega".

K, 20. I kl. 18 T. Johnsoni "Hüsteeria". Lavastaja E. Hermaküla.

N, 21. I kl. 18 "Noorem Edda".

Kl. 18 reserveeritud etendus!

R, 22. I kl. 18 "Naine mereh".

L, 23. I kl. 11 "Onu Teodor, kass ja koer".

Kl. 18 "Pianoala ehk mehaaniline klaver".

Piletikassa (Lai t. 23, tel 641 1174) on avatud E – R kl. 12 – 18 (ettetellimine ja müük), L ja P müüakse piletiteid üks tund enne etenduse algust ainult algavale etendusele. Piletite eelmüük 15 päeva, etenduse mängupäev kaasa arvatud.

VANALINNASTUUDIO

R, 15. I kl. 19 G. Feydeau "Täitsa lõpp".

L, 16. I kl. 19 "12 tooli". Lavastaja E. Baskin. Lisa-etendus!

P, 17. I kl. 12 "Uinuv kaunitar".

kl. 19 N. Simoni "Päikesepoisid".

T, 19. I kl. 20 N. Fosteri "Patt" Laekvere kultuurimajas.

K, 20. I kl. 19 G. Feydeau "Täitsa lõpp".

N, 21. I kl. 19 R. Cooney' "Raharalli". Lisaetendus.

R, 22. I kl. 19 H. Gardneri "Tuhat klouni".

L, 23. I kl. 19 N. Simoni "Päikesepoisid".

P, 24. I kl. 12 N. Simoni "Päikesepoisid".

Kl. 19 "Victor".

Info ja piletite tellimine tel. 660 4500 E – R kl. 10 – 16. Piletid müügil Sakala keskuses (Sakala 3) E – L kl. 14 – 19, P üks tund enne algust; Vanalinnas kassa (Kullassepa 2) tel. 442 525 E – L kl. 10 – 18; kaubamaja piletikeskuses (Gonsiori 2) tel. 640 0337 E – L kl. 9 – 21, P kl. 10 – 19; City kaubanduskeskuse piletilevi (Ahtri 12) tel. 626 4045 E – R kl. 10 – 19, L kl. 11 – 17.

VON KRAHLI TEATER

R, 15. I kl. 19 "Kodanikud!".

L, 16. I kl. 19 "Kodanikud!".

P, 17. I kl. 19 "Libahunt".

kl. 20.30 kohtumine publikuga.

E, 18. I kl. 19 "Olivia meistrklass".

P, 24. I kl. 15 Peda balleti pühapäev.

Piletite tellimine ja eelmüük tel. 631 3927, e-mail: krahli@online.ee homepage: www.VonKrahl.ee

THEATRUM

L, 23. ja P, 24. I kl. 18 Thetrumi saalis "Pelléas ja Mélisande".

VAT TEATER

P, 17. I kl. 14 peresafari.

VANEMUINE

Suures majas

E, 15. I kl. 18 A. Dvinjaninovi dzunglilugu "Mowgli" R. Kiplingi järgi.

L, 16. I kl. 12 J. Hofmanni komöödia "Bluff" (soodushinnaga).

Kl. 19 balletiõhtu "Maa laul" G. Mahleri muusikale (esietendus).

P, 17. I kl. 19 M. Kõivu näidend "Omavahelisi jutujamisi tädi Elliga".

T, 19. I kl. 19 A. Suhhovo-Kobõlini komöödia "Tarelini surm".

K, 20. I kl. 19 M. Ravelli "Hispaania tund" (koomiline ooper) "Boléro" (tantsuetendus).

N, 21. I kl. 19 M. Kõivu näidend "Omavahelisi jutujamisi tädi Elliga".

R, 22. I kl. 19 balletiõhtu "Maa laul" G. Mahleri muusikale.

Kassa avatud E – L kl. 10 – 19, P üks tund enne etendust, tel. 434059.9.

Väikeses majas

R, 15. I kl. 10 Palamuse 765.

L, 21. I kl. 12 L. Lunari komöödia "Kolmekesi kahe vahel".

Kl. 19 M. Unt "Lööke taeva all", instseneering J. Anouilh' näidendi järgi (viimast korda).

P, 17. I kl. 12 E. Valteri, M. Kasterpalu lastenäidend "Pokumäng".

Kl. 19 G. Fr. Händeli komöödiadooper "Xerxes".

T, 19. I kl. 19 S. Schneideri draama "Õdede Brontede ööd".

K, 20. I kl. 18 A. H. Tammsaare, M. Unt "Taevane ja maine armastus" romaani "Tõde ja õigus" järgi.

N, 21. I kl. 18 A. Ayckbourni lastenäidend "Hääleroovel".

R, 22. I kl. 19 G. Puccini muusikdraama "Tosca". Kassa avatud T – L kl. 12 – 19, E ja P üks tund enne etendust, tel. 430785.5.

Külalisetendus

E, 18. I kl. 19 F. Kafka – P. Raudsepa õuduskomöödia "Metamorfoos" Viljandi Ugala.

Päasmeid on võimalik osta ja broneerida Vanemuise kassadest ja piletimüügikeskusest (Rüütli tn. 2, Tartu). Pensionäridele esimese rea piletid soodus hinnaga, õpilastele ja üliõpilastele hinnasoodustus 30% (v.a. esietendused, salongiõhtud ja lasteetendused).

TARTU LASTETEATER

R, 15. I kl. 18 "Viimane üksarvrik".

L, 16. I kl. 17 "Olevused".

P, 17. I kl. 12 "Päevakoer ja peegel".

Kl. 17 "Kõu ja Pikker".

N, 21. I kl. 11 "Üle linna Vinski".

R, 22. I kl. 18 "Saa tühjaks, mu süda".

L, 23. I kl. 12 "Üle linna Vinski".

P, 24. I kl. 12 "Kuldne kuu" (viimast korda).

Info ja piletite tellimine E – R kl. 10 – 17, tel. 8 27 403 032.2.

PÄRNU ENDLA

L, 16. I kl. 19 "Putukate elust" (esietendus!).

Lavastaja Jaan Tooming.

T, 19. I kl. 19 "Küülik, küülik" Haapsalu kultuurikeskuses. Lavastaja Enn Keerd.

K, 20. I kl. 19 "Putukate elust".

N, 21. I kl. 19 "Küülik, küülik".

Kl. 19 "Ristumine peateega" ärklisaalis. Lavastaja Andres Noormets.

R, 22. I kl. 19 "Kallid külalised". Lavastaja Raivo Trass.

Kl. 19 "Hades" ärklisaalis, A. Strindbergi 150. sünniaastapäevaks.

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU

kuni 29. I Aino lehise juubelinäitus (raamatukõide)

peanäitusesaalis;

kuni 30. I Kalli Kalde foto-

näitus "Vaatemäng" fuajees;

kuni 30. I raamatunäitus

"Maailm Eestisse" III viienda korruse kataloogisaalis;

6. – 30. I Ed. Järve mälestusnäitus (1899 – 1940)

kuuenda korruse trepigeraiis;

7. I – 21. II näituste projekt "Sajandi 100 suurkuju: kirjamehed (prosaistid, luuletajad, esseistid, tõlkijad, filosoofid, keeleteadajad)" seitsmenda korruse lugemissaalis;

20. I – 20. II näitus "Äriõiguslaseid raamatuid kirjastustelt

Kluwer Law International ja Sweet & Maxwell" kuuenda korruse õiguskirjanduse lugemissaalis;

kuni 31. I näitus "Äriõ-

L, 23. I kl. 19 Hendrik Ibseni "Peer Gynt". Lavastaja E. Kerge.

Kl. 19 "Kuldse järve ääres" väikeses saalis. Lavastaja Enn Keerd.

Teatri kassa avatud E – L kl. 11 – 19, P on puhkepäev. Info tel. 8 244 30 691.

VILJANDI DRAAMATEATER UGALA</

KONTSERT

EESTI KONTSERT

P, 17. I kl. 16 RAKVERE KAURI KOOLIS
T, 19. I kl. 18 KUESSAARE RAKEOJAS
K, 20. I kl. 18 HAAPSALU PEREKONNA-SEISUAMETI BÜROOS
L, 23. I kl. 18.30 PÄRNU AGAPE KESKUSES
"Alilikatund". Tatjana Lepnurm (harf), Virgo Veldi (saksofon).
R, 15. I kl. 14 VANEMUISE KONTSERDIMAJAS
L, 16. I kl. 16 ESTONIA KONTSERDISAALIS
perekontsert "Lapsed tuppä, tali tuleb!", Eesti Riiklik Sümfooniaorkester. Dirigent Anu Tali. Kavav Panula "Orkestriperikond", Haydini "Lahkumissümfoonia". Piletid 30, 60 krooni.
L, 16. I kl. 16 VÄRAVATORNIS "See võrratu saar" Gambakonsort väike riig. Kavav inglise XVI – XVII sajandi fantaasiad, laulud, tantsud ja divisionid gambadega. Kavav Byrd, Hume, Coperaatio, Purcell. Piletid 30, 60 krooni.
P, 17. I kl. 16 VANEMUISE KONTSERDIMAJA KAMMERLAVAL
T, 19. I kl. 19 ESTONIA KONTSERDISAALIS Suur muusikaakadeemia. Grigory Sokolov (klaver, St. Peterburg). Kavav Byrdi Lühipalad, Beethoveni Sonaat C-duur op. 2 nr. 3, Raveli Sonaat f#s-moll, Raveli "Couperini haud". Piletid Tallinnas 30 – 80 krooni, Tartus 40, 80 krooni.
N, 21. I kl. 19 ESTONIA KONTSERDISAALIS Eesti Riiklik Sümfooniaorkester, Eesti Rahvusmeeskoor (koormeister Ants Soots). Solistid Mark Lubotski (viul, Holland), Urve Tauts (met-sosopran). Dirigent Arvo Volmer. Kavav Schumann Viulikontsert, Tubina Sümfoonia nr. 3, Brahmsi Rapsodia aldile, meeskoorile ja orkestrile. Piletid 30 – 100 krooni.
R, 22. I kl. 19 VIJANDI KULTUURIMAJAS
Tallinna Saksofonikvartett – 155. Olavi Kase-maa (sopransaksofon), Villu Veski (altsaksofon),

Valdur Neumann (tenorsaksofon), Hendrik Nagla (baritonsaksofon). Kavav Vivaldi, Štšedrin, Piazzolla, Iturralde, Gershwin. Eesti saksofonimuusika "kindraistaap" tähistab oma XV juubelit.
R, 22. I kl. 14.30 KÄINA KULTUURIKESKUSES
R, 22. I kl. 19 EMMASTE PÕHIKOO LIS TIIT Peterson (kitarr). Kavav Sor, Bach, Brouwer, Piazzolla, Domeniconi, Eespere uudisteos "Staminis".
P, 24. I kl. 17 VANEMUISE KONTSERDIMAJAS
Tšaikovski "Luikede järv". Läti Rahvusoperi ballett. Solistid Inese Dumpe, Andrejs Rumjantcevs. Läti Rahvusoperi ballett esmakordselt Vanemuise kontserdimaja laval!
 Piletid 30 – 60 krooni.
 Eesti Kontserdi kassa on lahti E – R kl. 12 – 19, L kl. 12 – 17, P üks tund enne kontserdi algust. Pileteid on võimalik tellida hooaja kõikidele kontsertidele, info tel. 644 3198. Piletite broneerimine ja tellimine tel. 644 1308, faks 641 830, e-mail: info@concert.ee.ee
KONTSERDISARI "VOX ROMANTICUM" II
R, 29. I kl. 18.30 Pärnu Agape keskuses
L, 30. I kl. 19 Rotermanni soolalaos Tallinnas
P, 31. I kl. 16 Tartu ülikooli aulas
Eesti Filharmoonia Kammerkoor. Dirigent Dale Warland (USA). Kavav Dominick Argento ja Samuel Barberi looming ning spirituaalid. Piletid (20 – 50 krooni) müügil Tartus i – punktis, Endla teatri piletikesuses, Eesti Kontserdi kassas ja üks tund enne kontserdi algust kohapeal. Piletite broneerimine tel. 631 4646.
TALLINNA MUUSIKAKESKKOOL
P, 24. I kl. 16 AJALOOMUUSEUMIS esinevad **Rein Metsa klaveriklassi õpilased.**
KOORIMUUSIKA NIGULISTES
L, 16. I kl. 12 esineb Kaarli koguduse kontsertkoor. Dirigent Piret Aidulo.

L, 23. I kl. 12 esineb segakoor Noorus. Dirigent Raul Talmar.
 Igal laupäeval ja pühapäeval kl. 17 orelimuusika pooltund.
ADAMSON-ERICU MUUSEUM
 Loengkontsertsari "Klavessiinimuusika ajalugu" koostöös Eesti Muusikaakadeemiaga, kunstiline juht Imbi Tarum.
P, 17. I kl. 13 prantsuse muusika. Kavav I. - H. d'Anglebert, L. Couperin, J. Duphy.
 Kontserdipiletid müügil muuseumis üks tund enne kontserdi algust. (täiskasvanud 25, õpilased 10 krooni).
MIKKELI MUUSEUM
Promenaadikontsert (kitarrimuusika Heiki Mätliku ja EMA üliõpilaste-magistrantide esituses)
P, 17. I kl. 16 esinevad Peeter Siitan (kitarr), Caspar Lootsmann (tšello).
Rein Rannapi klaveriõhtud
kavaga "Draama"
R, 15. I kl. 18.30 Paldiski muusikakoolis
L, 16. I kl. 19 Otepää raekojas
P, 17. I kl. 19 Võru kultuurimajas
E, 18. I kl. 17.30 Valga muusikakoolis
T, 19. I kl. 19 Jõgeva kultuurikeskuses
N, 21. I kl. 19.30 Tapa kultuurikojas
R, 22. I kl. 19 Rannu rahvamajas
L, 23. I kl. 18 Põlva muusikakoolis
E, 25. I kl. 19 Tartu ülikooli aulas
T, 26. I kl. 19 Paide kultuurikeskuses
K, 27. I kl. 19 Pärnu raekojas
N, 28. I kl. 19 Viljandi kultuurimajas
R, 29. I kl. 19 Tõrva kammersaalis
P, 31. I kl. 17 Rägavere mõisas
 Kavav Beethoveni pateetiline sonaat, Chopini ballaadid, Bach ja Pärt.

► **SOOME INSTITUUT** Harju 1, 10146 Tallinn, tel. 631 3917
 Soome Instituudi raamatukogus saavad huvilised kasutada internetti ja tutvuda meie CD-ROMidega. Juurde on tulnud uumat soome kirjandust. Instituut on lahti kolmapäeviti kl. 10 – 18, teistel tööpäevadel endiselt kl. 10 – 16.
 ► **SOOME INSTITUUT** Vanemuise 19, 51014 Tartu, tel. 827 427 319, faks 427 097, e-mail: soome@ilmamaa.ee.
 ► **BRITI NÕUKOGU** Vana-Posti 7, EE0001 Tallinn, tel. 631 4010, e-mail: british.council@bctallinn.ee, interneti address: www.bctallinn.ee
 ► **PRANTSUSE KULTUURIKESKUS** Kuninga 4, EE0001 Tallinn, tel. 449 505
 ► **PÕHJAMAALDE MINISTRITE NÕUKOGU INFOBÜROO** Pikk 11, EE0001 Tallinn, tel. 640 6626, faks 640 6622.
 ► **PÕHJAMAALDE MINISTRITE NÕUKOGU INFOBÜROO** Raekoja plats 8, Tartu, tel. 827 433 944
 ► **UNGARI KULTUURIESINDUS** Roosikrantsi 6, 10119 Tallinn, tel. 6440 817 e-mail: uke@eki.ee
 Ungari kultuuri kuu Pärnus
 Täna, kl. 17 Nándor Mikola akvarellinäituse avamine Pärnu linnagaleriis.
 16. I kl. 14 István Nádler'i õlimaalide, Péter Balázs Kovácsi temperate, András Hüberi puuskuulptuuride, Urmas Bereczki keraamika näituse avamine Pärnu Uue Kunsti Muuseumis (Esplanaadi 10) ja mudaravilas.
 Ungari filmikunsti retrospektiiv (jälgige erireklaami).
 Näitus "Ungarlased 1100 aastat tagasi" Pärnu muuseumis. 20. II ungari kammermuusika kontsert Pärnu Raekojas. 22. II Ungari kultuuri päev: kl. 20 rahva-muusikaõhtu Mustpeade majas. Esinevad Márta Sebestyén ja ansambel Muzsikás. Näitus "Ungari arhitektuuri noorem põlvkond" Rotermanni soolalaos.
 ► **TALLINNA SAKSA KULTUURIINSTITUUT / GOETHE INSTITUUT** Tolli 2, Tallinn, tel. ja faks 641 1439 dki.gl@online.ee http://www.goethe.de/he/tal
 ► **AMEERIKA ÜHENDRIIKIDE SAATKONNA INFOTEENISTUS** Kentmanni 20, EE0001 Tallinn, tel. 631 2212, faks 631 2026, e-mail: vaiko@usislib.ee; www.usislib.ee Infokeskus avatud külalastajatele E, K, R kl. 14 – 17, teistel aegadel eelneval kokkuleppel telefoni teel.
 ► **TAANI KULTUURIINSTITUUT** Vene 14, EE0001 Tallinn, tel. ja faks 6466 373.

Vladimir Nabokov – 100

14. – 17. jaanuarini korraldavad Tallinna Pedagoogikakooli slaavi filoloogia osakond ja Tartu Ülikooli vene ja slaavi filoloogia osakond **rahvusvahelise konverentsi "Vene diasporaa kultuur: Vladimir Nabokov – 100"**
R, 15. jaanuaril Tallinnas
 Kl. 10 – 10.30 Viola Eidinova (Jekaterinenburg), "Aeg-ruumiline antitees Vladimir Nabokovi vene proosas"; kl. 10.30 – 11 Jane Grayson (London), "Nabokov's Balancing Art"; kl. 11 – 11.30 Mihhail Lotman (Tallinn), "Märkmeid V. Nabokovi luule ehitusest"; kl. 12 – 12.30 Anna Brodsky (Lexington), "Kunst peale Auschwitzi": Nabokovi "Lolita" ja Sokolovi "Palisandrija"; kl. 12.30 – 13 Kazunao Sugimoto (St. Peterburg), "Loov jutustaja. Vladimir Nabokovi jutustuse "Bahman" põhjal ja kogu loomingu kontekstis"; kl. 13 – 13.30 Magdalena Medarich (Zagreb), "Vladimir Nabokov ja Thomas Mann"; kl. 14.30 – 15 Georgi Levinton (St. Peterburg), "Kommentaarid "Ada kommentaaridele""; kl. 15 – 15.30 Yuichi Isahaya (Kioto), "Tuled" ja "pimedus" Nabokovi romaanis "Kangelastegu"; kl. 15.30 – 16 Grigori Utgof (Tallinn), "Vladimir Nabokovi romaanid "Kangelastegu" ja "Sebastian Knight'i tõeline elu": kõrvutava lugemise kogemus"; kl. 16.30 – 17 Karl Schlögel (Frankfurt Oderi ääres), "The Erosion of Weimar Culture: Vladimir Nabokov Diagnosis"; kl. 17 – 17.30 Ljudmila Sproge, Dace Luse (Riia), "Vladimir Nabokovi loomingust Riias: sissejuhatust teemasse"; kl. 17.30 – 18 Toomas Raudam (Tallinn), "My Nabokov"; kl. 18 – 18.30 Silvia Burini (Bergamo), "Vaikelu Nabokovi loomingus".
L, 16. jaanuaril Tallinnas
 Kl. 10 – 10.30 Maxim D. Shrayer (Boston), "Nabokovi seksograafia"; kl. 10.30 – 11 Veera Polištšuk (St. Peterburg), "Asja poeetika Nabokovi proosas"; kl. 11 – 11.30 Joanna Maria Trzeciak (Chicago), "Iga jahimees soovib teada...": Nabokovi autobiograafia sünnesteisia kolm varianti"; kl. 12 – 12.30 Fjodor Fjodorov (Daugavpils), "Vladimir Nabokovi luule ja "hõbedase ajastu" vene luule"; kl. 12.30 – 13 Savelli Senderovich (Ithaca), "Süzeest: Nabokov ja Blok"; kl. 13 – 13.30 Olga Skonetšnaja (Moskva), "'Mina" ja "Tema": küsimus Nabokovi Proustist arusaamise kohta 1930. aastatel"; kl. 14.30 – 15. Svetlana Turovskaja (Tallinn), "Vladimir Nabokovi "Haare": küsimus jutustuse poeetilise tehnikast"; kl. 15 – 15.30 Maria Malikova (St. Peterburg), "Millest on tehtud Jaša Tšernõševski"; kl. 15.30 – 16 Aleksandr Janovski (St. Peterburg), "Vladimir Nabokovi romaan "Laughter in the Dark": tõlkeprobleemid"; kl. 16.30 – 17 Aleksandr Dolinin (Madison), "Mõningatest anagrammidest Vladimir Nabokovi loomingus"; kl. 17 – 17.30 Irina Belobrovtseva (Tallinn), "Varju motiiv Vladimir Nabokovi loomingus"; kl. 17.30 – 18 Vadim Stark (St. Peterburg), "Genealoogilised passaažid Vladimir Nabokovi loomingus"; kl. 18 – 18.30 Sergei Ilijn (St. Peterburg), "Nabokovi tõlkimise probleemid".
P, 17. jaanuaril Tartus
 Kl. 12 – 12.30 Marina Grišakova (Tartu), "Mõningatest Vladimir Nabokovi allusioonidest"; kl. 12.30 – 13 Elda Garetto (Parma), "Vladimir Nabokov ja Italo Calvino: ideaalse lugeja otsinguid"; kl. 13 – 13.30 Aleksandr Katsev (Pishpek), "'Teekonna" zanj ja Vladimir Nabokovi looming"; kl. 14.30 – 15 Jelena Grigorjeva (Tartu), "Aeg ja ruum Vladimir Nabokovi loomingus"; kl. 15 – 15.30 Maria Malikova (St. Peterburg), "Millest on tehtud Jaša Tšernõševski?"; kl. 15.30 – 16 Rein Saluri (Tallinn), "Tõlkimise probleemid: kümme viga, mis ootavad iga Nabokovi tõlki".
 Konverentsi toetab Avatud Eesti Fond ja Tallinna Pedagoogikakooli maailmakirjanduse õppetool.

Asjatundlik raamatuinimene **ostab** vanu võõrkeelseid trükiseid. Laine Peep, tel. 827 437 244.

22. jaanuaril kell 20 **MUSTPEADE MAJAS** UNGARI KULTUURI PÄEV Márta Sebestyén ja rahva-muusikaansambel Muzsikás Info tel./faks 6440817, e-mail: uke@eki.ee

EESTI RAAMATU AASTA PEAKOMITEE asub Tartus Vanemuise 19. Telefon 27 427 087, faks 27 427 320, e-mail: era@ilmamaa.ee

LASTEKUNSTIKOOLI GALERII
 Tartu, Jakobi 52
 Silver Vahtre "Kalevipoeg"
 Avatud E – R kl. 12 – 17

 TARTU KUNSTMAJA
 17. – 31. I
 Efraim Allsalu
 MAALID 1955 – 1998.
 Avatud K – E kl. 12 – 18.

Eesti Kirjanduse Selts kuulutab välja **teadussekretäri ametikoha** konkursi. Ametikohustuste hulka kuuluvad nii EKSi sisulise tegevuse korraldamine (üritused, kirjastamine jne.) kui ka asjaajaja ülesanded (dokumentatsioon, kirjavahetus jne.). Nõutavad on suhtlemisoskus, algatusvõime, kirjanduses ja vaimuelus orienteerumine, kõrgharidus, keeled. Töökoht asub Tartu kesklinnas. Avaldusele palume lisada CV ja kontaktandmed. Avalduse palume saata 20. jaanuariks aadressil Eesti Kirjanduse Selts, Vanemuise 19, 51014 Tartu.

KUKU
 Tallinnas 100,7 Mhz
 Järvamaal 100,5 MHz
 Mulgimaal 100,8 MHz
 Haapsalus 100,9 MHz
 Tartumaal 101,2 MHz
 Otepääl 102,4 MHz
 Niitväljal 102,7 MHz

RAADIO MÕTLEVALE INIMESELE

Ajaleht

nädaline

see on uudised Rapla maakonnast.

Toimetus: Tallinna mnt 15, RAPLA 79513
 Tel (248) 55 275,
 Faks (248) 56 994
 e-post: nadaline@estpak.ee
 Tellimisindeks 00512

V A L GALERII

Väike-Karja 12

Markus Anderssoni
"HOMMIKUTÄHT" kuni 30. I.Avatud T – R kl. 11–18 ja
L kl. 11–16.

Raekoja plats 14

Sütevaka Andrese
MAALID kuni 18. I.Avatud E – L kl. 11 – 22,
P suletud.
Kunstimüük E – L kl. 11 – 17,
tel. 644 2758.

LÜHIKESE JALGA GALERII

Lühike jalg 6

TARBEKUNSTI NÄITUSMÜÜK.
Ehali Halliste GOBELÄÄNID
"PANTA RHEI".Avatud E – R kl. 10 – 18,
L – P kl. 10 – 17,
tel. 699 7825.

EESTI KUNSTIMUUSEUM

RÜÜTELKONNA HOONE (Kiriku plats 1)

Püsiekspositsioon eesti kunsti klassikast.

Avatud K – P kl. 11 – 18. Iga kuu viimane reede ja laupäev tasuta!

TARBEKUNSTIMUUSEUM (Lai 17)

Püsiekspositsioon "Eesti professionaalne tarbekunst".

"Höbe ja kuld". Väärismetallasjade ja märkide tehas Roman Tavast ning juveelitehas läbi 75 aasta kuni 17. I.

Avatud K – P kl. 11 – 18. Iga kuu viimane reede ja laupäev tasuta!

K. RAUA MAJAMUUSEUM (Nõmmel K. Raua 8)

Püsiekspositsioon K. Raua loomingu.

Jõulunäitus "Talveidüll" kuni 31. I.

Avatud K – P kl. 11 – 18. Iga kuu viimane reede ja laupäev tasuta!

ADAMSON-ERICU MUUSEUM (Lühike jalg 3)

Püsiekspositsioon Adamson-Ericu loomingu.

"15 aastat Adamson Ericu muuseumi" kuni 24. I.

P, 17. I kl. 13 kontsertloengute sarjas "Klavessiinimuusika ajalugu"

kõlab prantsuse muusika. Kavas J. H. d'Anglebert, D. Buxtehude, G.

Böhm. Piletid (täiskasvanud 25 krooni, õpilased 10 krooni) müügil

muuseumis tund enne kontserdi algust

Avatud K – P kl. 11 – 18. Iga kuu viimane reede ja laupäev tasuta!

MIKKELI MUUSEUM (Kadriorus Weizenbergi 28)

Johannes Mikkel kollektsioon (XVI – XVIII sajandi lääne-euroopa, vene,

hiina kunst). Ikoonid XIV – XIX sajand.

P, 17. I kl. 16 promenaadikontsert. Esinevad Peeter Siitan (kitarr) ja

Caspar Lootsmann (tšello).

Avatud K – P kl. 11 – 18.

NIGULISTE MUUSEUM (Niguliste 3)

"Vana kunst".

Avatud K kl. 12 – 18, N – P kl. 11.30 – 18. Igal L kl. 12 koorimuusi-

ka kontsert. Igal L ja P kl. 17 orelimuusika pooltund.

Tasuta külastuspäev iga kuu viimane reede.

Eesti Kunstimuseumi kodulehekülge aadressil: www.ekm.ee

DRAAKONI GALERII

Pikk 18

Maali ja graafika
NÄITUSMÜÜK.Avatud E kl. 10 – 17, T – R kl.
10 – 18, L kl. 11 – 16.
Piltide raamimine.

Tartu, Ülikooli 5

Stassise fotod
"SÜGISENE JA TALVINE"
KADRIORG".

Avatud iga päev kl. 11 – 02.

GALERII KAKS

Lühike jalg 1

TARBEKUNSTI
MÜÜGIVÄLJAPANEK.Avatud E – L kl. 10–18,
P kl. 10–17.

SAMMIS GALERII

Vabaduse väljak 6

Pille KängsNAHKKOSTÜÜMID,
Galina Gaidukova KERAAMIKA
ja Astri Müüli SIIDIMAAL "..."
kuni 16. I. 19. – 30. I. Asko
Künnapi GRAAFIKA "PIMEDUSE
VASTU".

Avatud T – L kl. 11–18.

Kadriorus, Roheline aas 3

Lemming Nageli MAALID
"DOOMINO" kuni 27. I.
I korrusel E. Vilde muuseum.Avatud K – E kl. 11 – 18.
Info tel. 426 300.EESTI
VABAÕHUMUUSEUMPark ja Kolu körts
on avatud iga päev kl. 10 – 18.Eesti Vabaõhumuuseumi
telefoninumber 654 9117,
faksinumber 654 9127,
indeks 13521.

KUNSTIHOONE

Vabaduse väljak 8

Siim-Tanel Annus, külalisena
Abraham David Christian
kuni 17. I.

Avatud K – E kl. 12 – 18.

Linnagalerii

Harju 12

Pavel Makovi "FRAGMENDID"
(kaasaegse elu muuseumi kogust)
kuni 31. I.

Avatud K – E kl. 12 – 18.

GALERII MOLEN

Viru 19

SALONGIMÜÜK.
Kellad. Autoriehted.Avatud T – R kl. 10 – 18,
L kl. 11 – 15.

ROTERMANNI SOOLALADU

Ahtri 2

Eesti Arhitektuurimuuseumi saalis "Kokkupuuteid Aaltoga" kuni 24. I.

Keidrisaalis Katrin ja Peeter Pere "Pimedusele vastu.1998" kuni 17. I.

Galeriis "Ungari kaasaegne arhitektuur" kuni 24. I.

Eesti Kunstimuseumi näitusesaalis 20. I – 21. II Ilmar Malini mälestus-

näitus "Volens nolens".

Avatud K – P kl. 11 – 18. Tasuta külastuspäevad iga kuu viimane reede,
laupäev ja pühapäev.

KUNSTIHOONE GALERIIS

Vabaduse väljak 6

Ele Praksi, Helen Lehismetsa, Kadi
Soosalu "TÖÖTUD ARMATAJAD"
kuni 24. I.

Avatud K – E kl. 12 – 18.

GALERII

Hobusepea 8

Aknal Urve Küttneri ehted.
Müügil AUTORIEHTED.Avatud E – R kl. 10 – 18,
L kl. 11 – 16.

PÄRNU LINNAGALERII

Pärnu, Rüütli 30

Nandor Mikola AKVARELLID
kuni 23. I.Avatud T – R kl. 11 – 18,
L kl. 11–17.

VILJANDI KUNSTISAAL

Viljandi, Vabaduse plats 6,

II korrus

JÕULUNÄITUS

"LEMBIT SOOTS – 75"
kuni 28. I. Maalid ja joonis-

tused.

Avatud L – N kl. 12.30 – 17.

KONRAD ADENAUERI
FONDI RUUMES

Tallinn, Vana – Viru 3

Anneli Säre MAALID "KARGE
JA KAUNIS NORRA" kuni 29. I.Avatud tööpäeviti kl. 9 – 17,
lõuna kl. 13 – 14.

TARTU KUNSTIMUUSEUM

Vallikraavi 14

Eduard Wiiralti GRAAFIKA.

Johannes Uiga.

Avatud K – P kl. 11 – 18.
Tasuta külastuspäev on reede.

KIVISILLA GALERII

Raekoja plats 18

EESTI KUNSTI PÜSIEKSPOSIT-

SIOON, KONRAD MÄE MÄLES-

TUSNÄITUS kuni 14. II.

Michelangelo "Viimne kohtupäev"

Konrad Martin Metzi

(1749–1827) ofortidel.

Avatud K – P kl. 11 – 18.
Tasuta külastuspäev on reede.A.H. Tammsaare muuseum
L.Koidula 12 a

Tiina Tammetalu, Lilian Moso-

laineni ja Jaan Elkeni MAALID
"2+1".

Avatud K – E kl. 11 – 18.

SEBRA GALERII

Tartu, Baeri 2

Urmas Viigi GRAAFIKA
kuni 23. I.Avatud E – R kl. 11 – 18,
L kl. 10 – 15.
Raamimistööd.

PÄRNU UUE KUNSTI MUUSEUM

Pärnu, Esplanaadi 10

16. I kl. 14 avatakse Pärnu

mudaravilas ja seejärel Pärnu uue

kunsti muuseumis "UNGARI

KAASAEGSE KUNSTI NÄITUS".

Väljas on István Nádleri, Péter

Balázs Kovácsi, Anna Pauli, András

Húberi ja Urmas Bereczki tööd.

Näitused on lahti iga päev

kl. 9 – 21, Väikeses Texases

kl. 12 – 24 ja mudaravilas

kl. 9 – 17. Raamatukogu on lahti

T – R kl. 13 – 19 ja L kl. 10 – 14,

vestlusringid (T kl.16 inglise keel,

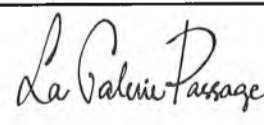
N kl. 16 saksa keel), Interneti

punkt on lahti T – R kl. 14 – 19,

L kl. 10 – 14.

Internetis: www.chaplin.ee Info

tel. 8244 30 772.

La Galerie Passage

Narva mnt. 15

(Aedvilja tn. poolt)

PÜSIEKSPOSITSIOON.

Avatud E – R kl. 10 – 18 ja

L kl. 10 – 15. Tel. 631 2551.

Galeriis aidatakse valida raame ja
raamitakse pilte.

Vabaduse v. 6 (tel. 448 971),

Tartu mnt. 1 (tel. 432 798)

KUJUTAVA JA TARBEKUNSTI

SALONGIMÜÜK, KUNSTI-

TARVETE MÜÜK, PILTIDE

RAAMIMINE. Avatud E – R

kl.10 – 17, L kl. 10 – 15.

EESTI RAHVA MUUSEUM

1909

Tartu, Kuperjanovi 9

Püsiekspositsioon
"EESTI. MAA, RAHVAS,
KULTUUR" (suletud 11. – 19. I),
"PORTSELANNUKUD"."IŽMAKOMID" (kuraator Art Leete)
kuni 14. II,
"STIILNE MÖÖBEL" (kuraatorid
Piret Õunapuu ja Vaike Reemann)
kuni 7. II.Reedeti sissepääs tasuta.
K – P kl. 11 – 18.
Avatud kohvik ja müügitell.
ERM internetis
<http://www.erm.ee>

TALLINNA X BAROKKMUUSIKA FESTIVAL

29. jaanuar
7. veebruar 1999

Festivali kunstiline juht
ANDRES MUSTONEN

Estonia kontserdisaal 30. jaanuar kell 19 Vanemuise kontserdimaja 31. jaanuar kell 19
CONCERTO 91 AMSTERDAM Dirigent Ricardo Kanji
Solistid Emma Kirkby (sopran), Michael Chance (kontratenor)

Vanemuise kontserdimaja 29. jaanuar kell 19 Estonia kontserdisaal 31. jaanuar kell 19
Inglise varajase tantsu ansambel **TIMEDANCE** Jane Gingelli juhatusel

&
HORTUS MUSICUS Andres Mustoneni juhatusel Kaastegev Mikael Bellini (kontratenor)
Kavas: Banchieri Madrigalikomöödia "La Pazzia senile" ("Vanadusnõtrus")

Estonia kontserdisaal 1. veebruar kell 19
Kammeransambel **ENSEMBLE BAROQUE DE NICE** Gilbert Bezzina juhatusel (Prantsusmaa)

Estonia kontserdisaali kammerlava 2. veebruar kell 19
ALEKSEI LJUBIMOV (ajalooline klaver) & **HORTUS MUSICUS** Andres Mustoneni juhatusel

Niguliste 3. veebruar kell 19 Korsika vokaalansambel **TAVAGNA**. Kavas: Korsika varapolüfooniline muusika

Estonia kontserdisaali kammerlava 4. veebruar kell 19
CONSORT OF MUSICKE (London) Anthony Rooley juhatusel Kavas: J. Dowland

Tartu Ülikooli aula 4. veebruar kell 19 Estonia kontserdisaali kammerlava 5. veebruar kell 19
BARTHOLD KUIJKEN(flööt) & **GUSTAV LEONHARDT**(klavessiin)

Niguliste 6. veebruar kell 19 **PATRICK GALLOIS** (flööt) (Prantsusmaa)

Estonia kontserdisaal 7. veebruar kell 19 **GALAKONTSERT**
Hortus Musicuse akadeemiline orkester, tütarlastekoor "Ellerhein", Eesti Rahvusmeeskoor
Solistid: Monica Groop (metsosopran), Patrick Gallois (flööt), Susanne Rydén (sopran) jt.
Dirigent Andres Mustonen

EESTI KONTSERT

Eesti Kontserdi piletikeskus

tel: 6441 308, faks: 6418 304
e-mail: info@concert.ee

VEENE PIANISMI SUURKUU, "SÜNDINUD JUTLUSTAJA"...

GRIGORI SOKOLOV

(St. Peterburg)

1999

Vanemuise kontserdimajas esimene klaveriõhtu uuel STEINWAY'L!

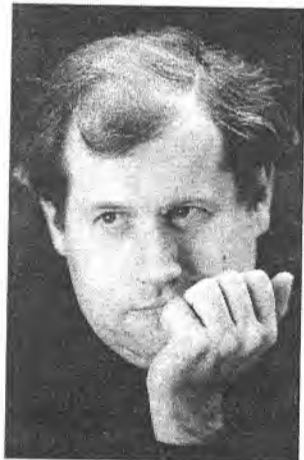
17. jaanuar kell 16
VANEMUISE KONTSERDIMAJA

19. jaanuar kell 19
ESTONIA KONTSERDISAAL

William Byrd.
Virginalipalad

Ludwig van Beethoven.
Sonaat C-duur

Maurice Ravel.
Sonatini ja "Couperini haud"

EESTI KONTSERT

tel: 6441 308 faks: 6418 304 e-mail: info@concert.ee
VANEMUISE KONTSERDIMAJA

Kl. 12.30, 19., 21.15 "Kõik müügiks!"
("Holy Man") Touchstone Pictures USA, 1998. a. naljafilm. Peosades Eddie Murphy, Jeff Goldblum, Kelly Preston. Muusika Alan Silvestri (Oscari võitja).

Kl. 14.45 "Nagu kaks tilka vett"
("The Parent Trap") Walt Disney Pictures, 1998. a. pere-naljafilm kaksiktüdrukust. Peosades Lindsay Lohan, Natasha Richardson, Dennis Quaid. Muusika Alan Silvestri (Oscari võitja).
Kl. 17 "Mahvia" (Jane Austen's Mafia!) Touchstone Pictures USA, 1998. a. paroodiafilm. Peosades Jay Mohr, Lloyd Bridges, Olympia Dukakis.

NB! 20. jaanuaril ei toimu seansse kl. 19 ja 21.15, selle asemel kl. 20. reserveeritud esilinastus uue filmiga "Riigi vaenlane" ("Enemy of the State") Touchstone Pictures 1998. a. madinafilm. Peosades Will Smith, Gene Hackman.
Kinol on õigus teha mängukavas muudatusi. Neljapäeviti esimesel seansil maksavad piletid 20 krooni, pensionäridele 6 krooni.
Dolby stereooheli. Info telefonil 644 1919

SÕPRUS

ESL

Eesti Sisearhitektide Liit kuulutab välja
1998. aasta ESLi aastapremia konkursi.

Antakse välja kaks preemiat:

■ **ESLi interjööripreemia** möödunud kalendriaastal valminud parimale sisearhitektuursele objektile.

■ **ESLi vormipreemia** möödunud kalendriaastal teostatud parimale mööbliesemele (komplektile) või mõnele muule objektile interjööris. Konkursist osavõtt on vabatahtlik, osaleda võivad ka ESLi mitte kuuluvad autorid. Žürii liikmete ettepanekul võib konkursile kaasata töid autori soovivalduseta. Konkursil osalemiseks tuleb esitada töid tutvustav A4 formaadis mapp, mis sisaldab:

- autori nimi, elukoht, telefon
- objekti täielik nimetus ja aadress
- valmimise kuu, aasta
- tellija
- ehitaja, teostaja
- objekti lühiiseloostus (kirjeldus)
- objekti tutvustavad fotod, graafiline esitus

ESLi koosolekul valiti žürii: kriitik Mart Kalm, arhitekt Ra Luhse, disainer Aivar Habakukk, sisearhitektid Tiina Mang, Toivo Raidmets.

1998. aasta ESLi aastapremia konkursil osalemiseks tuleb mapp esitada 1. veebruariks 1999 kell 16. ESLi aadressil Suur-Kloostri 11A, kontaktisik Alice Vist, tel. 646 4056. Žürii langetab otsuse ühe kuu jooksul.

ESLi juhatus

EESTI FILHARMOONIA KAMMERKOOR

DOMINICK ARGENTO

I HATE AND I LOVE

SAMUEL BARBER

REINCARNATIONS

29.1.99 18.30
AGAPE KESKUS, PÄRNU

30.1.99 19.00
ROTEENI SAAL, TALLINN

VOX ROMANTICUM

AMEERIKA TRADITSIONAALID JA SPIRITUAALID

EESTI FILHARMOONIA KAMMERKOOR

DALE WARLAND

LÕUKPILLID
MANS NITSAMANT
JA BEIN BOOS
MARE EDA PEASKE

piletid (25.- taval 75.-) müügil Eesti Kontserdi kassas (estonia pet. 4)
Tartus 1-punktilis (reeletoja piletis 14) ja 1 taval enne algust kohapeal

Saa rikkaks keeleõppe teel! Prantsuse, itaalia, soome, rootsi, saksa, inglise, hollandi ja hispaania keele kursused alates 20. jaanuarist ning laupäevakursused alates 23. jaanuarist.
Info Mare Mandre koolitusfirma tel. 654 2044.

INFOTELEFON 6 448 868
FAKS 6 449 247
e-mail sirp@sirp.ee
Sirp internetis http://www.sirp.ee
Peatoimetaja Mihkel Mutk mihkel@sirp.ee

SIRP

10503 Tallinn, Pärnu mnt. 8, II korrus
10148 Tallinn, Peapostkontor, postkast 388
Väljaandja Perioodika AS,
Tallinn, Pärnu mnt. 8
Trükk AS Printall, Tatari 64
Kaastööd tuua Word 6.
Praaeksemplaride korral helistada tel. 681 411.
INDEKS 69786
Honorare makstakse T, K kl. 14 - 16

Lugupidetud autorid! Teatage meile oma aadress, arveldusarve number pangas ja isikukood.
VÄLJAANDMIST TOETAB EESTI KULTUURKAPITAL

Kontserdisari "Avangard või dekadents?"
NYYD Ensemble rahvusoper Estonia von Krahli teatri näitetrupp

Sarja avatendused Variété. Frankenstein. Õudne kontsertetendus rahvusoperis Estonia 22. I kl. 22 24. I kl. 20
M. Kagel - Variété
HK Gruber - Frankenstein!!
Solist Ardo Ran Varres

Dirigent Olari Elts
Lavastaja Peeter Jalakas
Piletid müügil
Estonia kassas, tel. 626 0215.

NUYD
ENSEMBLE

